

**T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KATILIM BANKALARININ KONVANSİYONEL BANKALARDAN
UYGULAMA FARKLILIKLARININ FARKINDALIĞI: BATMAN
İLİ ÖRNEĞİ**

İlyas TURAN

**Kasım– 2024
BATMAN**

**T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KATILIM BANKALARININ KONVANSİYONEL BANKALARDAN
UYGULAMA FARKLILIKLARININ FARKINDALIĞI: BATMAN
İLİ ÖRNEĞİ**

İlyas TURAN

**Danışman
Doç. Dr. Mücahit ÇAYIN**

Diğer Jüri Yeleri

Doç. Dr. Gökhan KARHAN   Dr. Öğr. Üyesi Ertuğrul YILDIZ

**Kasım– 2024
BATMAN**

TEZ KABUL VE ONAYI

İlyas TURAN tarafından hazırlanan “Katılım Bankalarının Konvansiyonel Bankalardan Uygulama Farklılıklarının Farkındalığı: Batman İli Örneği” adlı tez çalışması 26/11/2024 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Başkan

Doç. Dr. Gökhan KARHAN

.....

Danışman

Doç. Dr. Mücahit ÇAYIN

.....

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Ertuğrul YILDIZ

.....

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

Dr. Öğr. Üyesi Ömer Murat ÖTER

ETİK BEYANI

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını beyan eder, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sorumluluğu kabullendiğimi bildiririm.

ETHICAL DECLARATION

I declare that all the information in this thesis has been obtained within the framework of ethical behavior and academic rules, and that the source of any statements and information that do not belong to me in this study prepared in accordance with the thesis writing rules has been fully cited, and I declare that I accept all kinds of legal responsibility in case of any contrary situation.

İlyas TURAN
26/11/2024

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KATILIM BANKALARININ KONVANSİYONEL BANKALARDAN UYGULAMA FARKLILIKLARININ FARKINDALIĞI: BATMAN İLİ ÖRNEĞİ

İlyas TURAN

Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

İktisat Ana Bilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Mücahit ÇAYIN

2024, 76 Sayfa

Bu çalışmada dini, sosyal, ekonomik ve politik gibi nedenlerden dolayı kurulmuş ve günümüzde giderek artan katılım bankalarının konvansiyonel bankalardan uygulama farklılıklarının farkındalığı ve bu bankaların tercihinde etkili olan faktörler Batman ili ölçeğinde belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışma kapsamında 428 katılımcı üzerinden anket yöntemiyle veriler toplanmış ve analiz edilmiştir. Çalışmada en çarpıcı bulgu, katılımcılardan 87 kişinin (%20,3) her iki bankayı birbirinden ayırt edemediği olmuştur. Bu durum katılım bankaları ile ilgili farkındalık düzeyinin düşük olduğu şeklinde değerlendirilmiştir. Çalışmada ayrıca katılımcıların katılım bankalarına ilişkin dini açıdaki yargılarının genel anlamda olumlu olduğu görülmüştür. Ancak katılım bankalarının tercihinde sadece dini faktörlerin değil, ekonomik ve mali gibi diğer faktörlerin de bu bankaların tercihinde etkili olabileceği anlaşılmıştır. Katılım bankalarına ilişkin dini, ekonomik/mali ve genel anlamdaki yargıların ortalamalarının katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim, meslek ve gelir gibi bazı tanımlayıcı özelliklerine göre değişip değişmediği sınanmış ve bununla ilgili oluşturulan hipotezlerin çoğu reddedilmiştir. Yapılan korelasyon analizi sonucunda ise sadece eğitim ve gelir değişkenleri ile katılım bankalarına ilişkin ekonomik ve mali yargıların ortalaması (KBEO) arasında pozitif bir ilişki olduğu gözlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Faiz, Katılım Bankacılığı, Konvansiyonel Bankacılık

ABSTRACT

MASTER THESIS

AWARENESS OF PARTICIPATION BANKS' APPLICATION DIFFERENCES FROM CONVENTIONAL BANKS: THE EXAMPLE OF BATMAN PROVINCE

İlyas TURAN

Batman University Graduate Education Institute

Department of Economics

Advisor: Assoc. Prof. Dr. MÜCAHİT ÇAYIN

2024, 76 Pages

In this study, it has been tried to determine the awareness of the difference in the practice of participation banks, which were established for religious, social, economic and political reasons and which are increasing today, from conventional banks and the factors affecting the preference of these banks on the scale of Batman province. In the study, data were collected and analyzed through a survey method over 428 participants. The most striking finding of the study was that 87 (20.3%) of the participants could not distinguish between the two banks. This situation was evaluated as a low level of awareness about participation banks. The study also showed that the religious judgments of the participants regarding participation banks were generally positive. However, it has been understood that not only religious factors but also other factors such as economic and financial factors can be effective in the preference of participation banks. It was tested whether the averages of religious, economic/financial and general judgments about participation banks vary according to some descriptive characteristics of the participants such as gender, age, education, occupation and income, and most of the hypotheses formed in this regard were rejected. As a result of the correlation analysis, it was observed that there was a positive relationship only between the variables of education and income and the average of economic and financial judgments about participation banks (KBEO)

Keywords: Interest, Participation Banking, Conventional Banking

ÖN SÖZ

Bu çalışmanın tamamlanmasının tüm aşamalarında değerli bilgi ve deneyimleriyle bana yardımcı olan danışman hocam, Sayın Doç. Dr. Mücahit ÇAYIN'a, çok teşekkür ederim. Ayrıca bu süreçte yanımda olan aileme, dayım Nimetullah YILDIZ'a, çocuklarına ve yeğenlerine teşekkürü borç bilirim.

İlyas TURAN
BATMAN-2024

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
ÖN SÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ	ix
ŞEKİLLER VE GRAFİKLER LİSTESİ.....	xi
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xiii
1. GİRİŞ.....	1
2. KATILIM BANKACILIĞA GENEL BİR BAKIŞ	3
2.1. Katılım Bankacılığının Tanımı ve Kapsamı	3
2.2. Katılım Bankacılığının Dünyadaki Gelişim Süreci	4
2.3. Katılım Bankacılığının Türkiye’deki Gelişim Süreci.....	7
2.4. Katılım Bankacılığının Oluşmasında Etkili Olan Faktörler	10
2.4.1. Dini faktörler	10
2.4.2. Sosyal faktörler	11
2.4.3. Ekonomik faktörler	12
2.4.4. Siyasi faktörler	13
2.5. Katılım Bankacılığı Uygulamaları.....	13
2.5.1. Faizsiz fon toplama uygulamaları.....	14
2.5.1.1. Cari hesaplar uygulaması.....	14
2.5.1.2. Katılma hesapları uygulaması.....	14
2.5.2. Faizsiz fon kullandırma uygulamaları.....	15
2.5.2.1. Murabaha (üretim/bireysel finansman desteği)	15
2.5.2.2. Mudarebe (emek-sermaye ortaklığı)	16
2.5.2.3. Müşareke (kar-zarar ortaklığı)	17
2.5.2.4. İcare (kiralama)	17
2.5.2.5. Selem (peşin ödemeli satım)	18
2.5.2.6. İstisna (eser sözleşmesi)	19
2.5.2.7. Karz-ı hasen (karşılıksız borç verme)	19
2.5.2.8. Teverruk (uluslararası murabaha)	20
2.5.2.9. Sukuk (kira sertifikası)	21
3. KONUSYA İLİŞKİN LİTERATÜR	22
3.1. Literatür İncelenmesi	22
3.2. Literatür Değerlendirmesi	29
4. ALAN ARAŞTIRMASI.....	30
4.1. Uygulamanın Amacı ve Önemi	30
4.2. Uygulamanın Kapsamı ve Yöntemi.....	31

4.3. Uygulamanın Hipotezleri	31
4.4. Uygulanan Testler.....	33
4.4.1. Frekans ve yüzde dağılım analizlerine ilişkin bulgular.....	34
4.4.1.1. Banka müşterilerine ilişkin tanımlayıcı bilgiler.....	34
4.4.1.2. Banka deneyimlerine ilişkin bilgiler	36
4.4.1.3. Katılımcıların katılım bankalarına ilişkin dini açıdan düşünceleri	38
4.4.1.4. Katılım bankalarına ilişkin ekonomik ve mali düşünceler	48
4.4.1.5. Katılım bankalarına ilişkin genel düşünceler.....	55
4.4.2. Hipotezlerin sınanması ve bulgular	60
4.4.3. Pearson korelasyon testi	66
5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	68
5.1 Sonuçlar	68
5.2 Öneriler	70
KAYNAKLAR	72
EKLER	77

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 2. 1. Katılım bankacılığının dünyadaki gelişim sürecine ilişkin bazı olaylar.....	6
Tablo 2.2. Türkiye katılım bankacılığı ile ilgili bazı göstergeler (2023).....	9
Tablo 4. 1. Uygulama hipotezleri.....	32
Tablo 4. 2.Cronbach alfa değerleri.....	33
Tablo 4. 3.Normallik dağılım testi	33
Tablo 4. 4. Yaş dağılımı	34
Tablo 4. 5. Cinsiyet dağılımı	35
Tablo 4. 6. Medeni durum	35
Tablo 4. 7. Eğitim durumu.....	35
Tablo 4. 8. Meslek grupları.....	36
Tablo 4. 9. Aylık gelir durumu.....	36
Tablo 4. 10. Hangi bankaların katılım bankası olduğunu bilme durumu.....	37
Tablo 4.11. Banka tercih durumu.....	37
Tablo 4.12. Bankalarla çalışma süresi.....	38
Tablo 4.13. Müşteri türü.....	38
Tablo 4. 14. H_{1a} hipotezine ilişkin bulgular	61
Tablo 4. 15. H_{1b} hipotezine ilişkin bulgular	61
Tablo 4. 16. H_{1c} hipotezine ilişkin bulgular	62
Tablo 4. 17. H_{1d} hipotezine ilişkin bulgular	62
Tablo 4. 18. H_{1e} hipotezine ilişkin bulgular	62
Tablo 4. 19. H_{2a} hipotezine ilişkin bulgular	63
Tablo 4. 20. H_{2b} hipotezine ilişkin bulgular	63
Tablo 4. 21. H_{2c} hipotezine ilişkin bulgular	63
Tablo 4. 22. H_{2d} hipotezine ilişkin bulgular	64
Tablo 4. 23. H_{2e} hipotezine ilişkin bulgular	64
Tablo 4. 24. H_{3a} hipotezine ilişkin bulgular	64

Tablo 4. 25. H_{3b} hipotezine ilişkin bulgular	65
Tablo 4. 26. H_{3c} hipotezine ilişkin bulgular	65
Tablo 4. 27. H_{3d} hipotezine ilişkin bulgular	65
Tablo 4. 28. H_{3e} hipotezine ilişkin bulgular	66
Tablo 4. 29. Değişkenlere ait betimleyici istatistikler	66
Tablo 4. 30. Pearson korelasyon analizi bulguları	67

ŞEKİLLER VE GRAFİKLER LİSTESİ

Grafikler

Grafik 2. 1. İslami finans varlık büyümesi (milyar dolar)	7
Grafik 4. 1. Katılım bankalarının dini hükümlere uygunluğu ile ilgili yargılar.....	39
Grafik 4. 2. Katılım bankalarının faizsiz olduğuna ilişkin yargılar.....	39
Grafik 4. 3. Banka personellerinin kâr payı ya da faiz söylemine ilişkin yargılar.....	40
Grafik 4. 4. İslami şartlara uygun olan bankaları tercih etme durumu.....	41
Grafik 4. 5. Katılım bankalarında kârla beraber zarar etme ihtimali durumu.....	42
Grafik 4. 6. Katılım bankalarında nakit para verilmediğini bilme durumu.....	43
Grafik 4. 7. Katılım bankalarında kâr payının baştan belli olmaması durumu.....	44
Grafik 4.8. Katılım bankalarının İslami şartlara uygun olma durumu.....	45
Grafik 4. 9. Faizsiz bankalar ile çalışmayı tavsiye etme durumu.....	45
Grafik 4. 10. Yastık altı yatırımları katılım bankasına yatırma durumu.....	46
Grafik 4. 11. Katılım bankalarının mevduata para yatırma fırsatı sunma durumu	47
Grafik 4. 12. Katılım bankalarının ev ve otomobil alma fırsatı sunma durumu....	48
Grafik 4. 13. Katılım bankalarına güvenme durumu	49
Grafik 4. 14. Masraf oranının fazla olması tercihleri etkileme durumu.....	49
Grafik 4. 15. Katılım bankalarının işlem maliyetlerini düşük olma durumu.....	50
Grafik 4. 16. Katılım bankalarının kredi kartlarını kullanabilme durumu.....	51
Grafik 4. 17. Katılım bankalarının hizmetlerinden memnun olma durumu.....	51
Grafik 4. 18. Katılım bankalarında ürün ve hizmet çeşitliliği olma durumu.....	52
Grafik 4. 19. Katılım bankalarına erişebilirliğin kolay olma durumu.....	53
Grafik 4. 20. Katılım bankalarının ucuz finansman sağlama durumu, ...	54
Grafik 4. 21. Faizsiz bankadaki paranın devlet garantisi altında olma durumu	54

Grafik 4. 22.	Katılım bankalarının hesap işletim ücreti almama durumu.....	55
Grafik 4.23.	Katılım bankası ve şubelerinin artması gerektiğine ilişkin yargılar.....	56
Grafik 4.24.	Katılım bankalarının ATM sayılarının artmasına ilişkin yargılar	57
Grafik 4. 25.	Katılım bankalarının iyi bir alternatif olma durumu.....	57
Grafik 4. 26.	Katılım bankalarının iletişim araçlarının artmasına ilişkin yargılar	58
Grafik 4. 27.	Katılım bankalarında işlemlerin kısa sürede yapılması durumu	59
Grafik 4. 28.	Katılım bankalarında teknoloji güvenliğine ilişkin yargılar	59
Grafik 4. 29.	Katılım bankalarında yatırım danışmanlığına ilişkin yargılar.....	60

SİMGELER VE KISALTMALAR

Kısaltmalar

KBDO : Katılım bankalarına ilişkin dini açıdaki yargıların ortalaması

KBEO : Katılım bankalarına ilişkin ekonomik ve mali açıdaki yargıların ortalaması

KBGO : Katılım bankalarına ilişkin genel yargıların ortalaması

TKBB : Türkiye Katılım Bankaları Birliği

1. GİRİŞ

İslam dininin insanlar tarafından benimsenmesinden bu yana inanç noktasında hassasiyet gösteren tüm Müslümanlar ekonomi alanında da dini esaslara uygun faaliyetlerde bulunma ihtiyacı hissetmişlerdir. Gelişen ekonomi düzenine dini kaygılar nedeniyle mesafeli kalan Müslümanlar, dünyadaki bu gelişmelerden belli bir süre tam anlamıyla yararlanamamışlardır. Bundan dolayı İslam ülkelerinde bazı tasarruf sahipleri tasarruflarını büyütme imkânından yararlanamamışken faiz hassasiyeti bulunan bazı girişimciler ise finansman desteklerinden yoksun kalmıştır. Bu durum başta İslam ülkeleri olmak üzere dünya ülkelerinin çoğunun finans sistemi açısından alternatif arayışlara girmesine yol açmıştır.

İslam tarihinde olan bazı uygulamalar hem ekonomi hem de dini bilgisi olan araştırmacılar tarafından incelenmiş ve faizsiz finans kurumlarının kurulmasının dini açıdan olumlu olacağı düşünülmüştür. Çünkü İslam bir taraftan insanların haksız kazanç elde etmesini yasaklarken diğer taraftan başka bir insanın hakkını korumayı amaçlamıştır. Diğer bir ifadeyle İslam dini merkeze şahsi menfaatleri değil, toplum menfaatlerini koymuştur. Bu bağlamda İslam dini ilkelerine göre işleyen katılım bankacılığı sistemi de bir taraftan girişimcilerin finansman ihtiyaçlarını faizsiz bir şekilde karşılamayı amaçlarken, diğer taraftan tasarruf sahiplerine faizsiz bir getiri sağlamayı hedeflemektedir. Ayrıca bu sistem ile faiz hassasiyeti olan tasarruf sahiplerinin ekonomiye dâhil etmedikleri atıl durumundaki sermayenin ekonomiye dâhil edilmesi amaçlanmaktadır.

Katılım bankaları, konvansiyonel bankalara alternatif oluşturmaya çalıştığı ilk dönemlerinde bankaların çalışma biçimini İslami uygulamalarla biçimlendirip ayakta kalmayı hedeflemiştir. Katılım bankalarının yeni kurulmuş olmaları, tanıtımlarının yetersiz olması ve İslami noktada aşırı hassas kişilerin şüpheci yaklaşması gibi nedenlerden dolayı kimi insanlar tarafından konvansiyonel bankalarla farklarının olmadığı şeklinde algılanmakta ve hatta sadece isim değişikliği yaptığı eleştirilerine maruz kalmaktadır. Buradan hareketle bu çalışmada da katılım bankalarının konvansiyonel bankalardan uygulama farklılıklarının farkındalığı Batman ili örneğinde

araştırılmıştır. Çalışma giriş ve sonuç bölümleriyle birlikte beş bölüm olarak tasarlanmıştır.

Giriş bölümünden sonra ikinci bölümde önce katılım bankacılığının tanımı ve kapsamı incelenmiştir. Daha sonra katılım bankacılığının dünyada ve Türkiye’deki tarihi gelişimi ele alınmış ve katılım bankacılığının oluşmasında etkili olan faktörler üzerinde durulmuştur. Ayrıca bankaların faizsiz fon toplama ve kullandırma uygulamaları ayrı alt başlıklar halinde incelenerek böylece katılım bankacılığı hakkında genel bir çerçeve sunulmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise literatür araştırması kapsamında katılım bankacılığı ile ilgili bazı teorik ve ampirik çalışmalar incelenmiştir. Böylelikle konuya ilişkin yapılmış çalışmalar hakkında genel bir değerlendirmenin yapılması hedeflenmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümü ise kişilerin katılım bankalarının uygulamaları ile ilgili algılarını ölçmek için Batman ili özelinde yapılmış alan araştırmasını kapsamaktadır. Alan araştırması bulgularından önce çalışmanın amacı, önemi, kapsamı, yöntemi ve hipotezleri hakkında bilgiler verilmiştir. Ardından alan araştırması bulguları tablo ve grafikler üzerinden değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonuç bölümünde ise bulgular daha özet olarak değerlendirilmiş ve bunlara yönelik yorum ve önerilerde bulunulmuştur.

2. KATILIM BANKACILIĞA GENEL BİR BAKIŞ

Katılım bankacılığının genel bir çerçevede incelendiği bu bölümde, ilk olarak katılım bankacılığının tanımı ve kapsamı ele alınmıştır. Akabinde katılım bankacılığının dünyada ve Türkiye’deki tarihi gelişimine değinilmiş ve katılım bankacılığının oluşmasında etkili olan faktörler üzerinde durulmuştur. Bölümde, son olarak bu bankaların faizsiz fon toplama ve kullandırma uygulamaları ayrı alt başlıklar halinde incelenerek genel bir çerçeve sunulmaya çalışılmıştır.

2.1. Katılım Bankacılığının Tanımı ve Kapsamı

Faizsiz bankalar olarak da bilinen katılım bankaları, mevzuatlarında tanımlandığı gibi sermayesini yurt içi ve yurt dışından edindiği fonları özel cari hesaplar ile kâr ve zarara katılma esasına dayandıran kuruluşlar olarak tanımlanabilmektedir. Bu bankalar, ekonomik ve ticari alanlarda ya da hizmetler sektöründe faaliyet gösteren işletme veya kişilere ihtiyaçları olan araçları bularak onlara kiralama ve satış yoluyla sunan kuruluşlardır. Katılım bankaları, faiz hassasiyeti olan şahıs ve işletmelerin ihtiyaç duyduğu finansmanı sağlamak, kullanılmayan fonları piyasaya sürmek ve gelişmiş bankacılık sektöründen yararlanılması gayesiyle faizli bankacılığa farklı bir seçenek olarak kendine özgü kurallarla inşa edilmiş kurumlardır (Çizmeci, 2021, s. 20-21).

Faizsiz bankacılığın yanı sıra İslami bankacılık olarak da bilinen bu bankalar, konvansiyonel bankalarda olduğu gibi kâr maksimizasyonu amacını taşımamaktadır. Bunun yerine banka ve müşteri arasında kâr ve zarar ortaklığı söz konusudur. Diğer bir ifadeyle bu bankalar, kâr ve zarara katılma temeline dayanan ve riski, banka ve müşteri arasında paylaşan bir sistemle çalışan kurumlardır (Parlakkaya ve Çürük, 2011, s.397).

Katılım bankacılığı, tüm bankacılık işlemlerinde faizsizlik esasına göre işleyen bir bankacılık modeli olarak da ifade edilmektedir. Başta faiz olmak üzere İslam dininin haram olarak gördüğü ürünlerde/araçlarda yatırım yapmayan veya bu alanlarda hizmet veren işletmeleri, insanlara zarar vereceği düşüncesiyle desteklemeyen ve onların fon kullanımına da izin vermeyen kuruluşlardır (Kayantaş, 2020, s.10).

Katılım bankaları tüm bankacılık sistemlerinden ayrılarak faizsiz bir yapı ile alternatif bir sistem sunmaktadır. Geleneksel bankacılık sistemine alternatif bir yapı oluşturan bu bankalar, faizsiz bir sistemi oluştururken İslam dinini esas almaktadır. Çünkü İslam dininde faiz haram kılınmıştır. İslam dininde faizin haram kılınmasının nedeni ise çaba gösterilmeden ve karşılığında bir şey verilmeden kazanılan mal olduğuna inanılmasıdır. İslam inancında bu şekilde kazanılan malın; insani değerlere, toplumsal dayanışmaya ve sosyal ilişkilere zarar vereceği ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra toplumdaki bireylerin, emek göstermeden kolay mal edinmelerinden dolayı çiftçilik, esnafılık ve ticaret gibi emek verilmesi gereken mesleklere karşı isteksiz davranmalarına neden olabilmektedir. Ayrıca toplumda zengin ve yoksul arasındaki farkı arttırarak sınıfsal farklılıkları derinleştirebilmektedir (Kahraman, 2020, s.56).

Faizi kullanmadan neredeyse bütün bankacılık faaliyetlerini değişik metotlarla müşterilerine sunan bu bankalar, birçok bankacılık faaliyetlerini sunduğu için geleneksel bankalara farklı bir seçenek sunmuştur. Öte yandan bu bankalar, geleneksel bankaların yaptığı faize bağlı bazı faaliyetleri yapmamasından dolayı geleneksel bankaların tamamlayıcısı olarak da görülmektedir. Bu şekilde ele alındığında bu bankalar, bankacılık ve finans sektörüne farklılık ve derinlik katan kurumlar olarak karşımıza çıkmaktadır. (Özulucan ve Deran, 2009, s.86).

2.2. Katılım Bankacılığının Dünyadaki Gelişim Süreci

Kaynaklar incelendiğinde, tarihte çok eski uygarlıklarda bile faizsiz finans sağlayan katılım bankalarının sistemine benzer uygulamaların olduğu görülmektedir. Milattan önce hüküm süren Babil Krallığındaki Kralın çıkartmış olduğu Hammurabi yasalarındaki bazı bölümlerde ikraz faaliyetlerine benzer düzenlemeler tarihi kayıtlarda geçmektedir. Hammurabi yasalarındaki bu düzenlemeler, katılım bankalarındaki faizsiz sistemin çok eski tarihlerde uygulandığına dair ilk örnek olarak gösterilmektedir. Katılım bankacılığının günümüz sınırlarını belirleyen İslam dini, Arabistan'da hâkim olmadığı yıllarda faiz olgusuna çok sık rastlanılmaktaydı. İslam dininin bu topraklarda hüküm sürmeye başlamasından sonra faiz haram kılınmış ve insanların ticaret yapmasının faizden daha hayırlı olduğu belirtilmiştir. O dönemde toplumdaki zenginlerle anlaşma yapılarak sermayeleri ile ticaret yapılması tavsiye edilmiştir. Bu şekilde kâr ve zarar ortaklığına dayanan ticaretin canlanmasına katkı sunacağı düşünülmüştür. Nitekim İslam peygamberi Hz. Muhammed' de (s.a.v) ticaretle uğraştığı süreçte ticaretlerini bu

faaliyetlere benzer bir biçimde yürütmüştür. Bu nedenle katılım bankacılığının en bilinen uygulamalarından biri olan kâr ve zarar ortaklığı uygulaması milattan sonra 600'lü yıllara kadar dayandırılmaktadır (Ödeş, 2020, s.6-7).

Yakın tarihe gelecek olunursa hızla gelişmekte olan bankacılık sektörüne rağmen birçok insan konvansiyonel bankaları faizli uygulamalarından dolayı kullanma noktasında mesafeli yaklaşmıştır. Bundan dolayı katılım bankalarının bulunmadığı ekonomilerde faiz konusunda duyarlılığı yüksek olan sermayedarların sermayeleri ekonomik çarklara dâhil edilememiştir. Faiz konusunda duyarlılığı olan kişilerin sermayelerinin finans sektörüne dâhil edilebilmesi için başta Müslüman ülkeler olmak üzere birçok ülke, 2. Dünya Savaşı'ndan sonra faize alternatif olabilecek faizsiz finans kurumlarının oluşumu için girişimde bulunmuştur (Demir ve Atlı, 2014, s.194).

Yani faizsiz finans kurumlarının düşünce altyapısı her ne kadar milattan önceye dayansa da modern anlamda bu kurumların oluşum girişimleri 2. Dünya Savaşı'ndan sonraki süreçte gündeme gelmiştir. 1955 senesinde Pakistan asıllı araştırmacı Muhammed Uzair faizsiz bankacılık konusunu gündeme taşımıştır. Ancak ilk faizsiz bankanın kurulması 1963 senesinde Mit Ghamr adlı tasarruf bankasının Mısır'da açılmasıyla olmuştur. İslami değerlere uygun olarak Ahmed En-Neccar tarafından kurulan bu banka, dört yıl faaliyette kalmış ve 1967 yılında kapanmıştır (Denek, 2022, s.53-54).

Bu süreçte faizsiz bankacılık Mısır'ın da içinde bulunduğu Ortadoğu coğrafyasının dışına çok çıkamadığı için bu dönem faizsiz bankacılık için bir hazırlık süreci olarak ifade edilmektedir. Katılım bankacılığının 1970'lerde faaliyet yürüttüğü kurum ve kuruluşlar kısıtlı olmasına rağmen sunduğu hizmet ve ürünlerde artış yaşanmıştır. Katılım bankacılığı hizmetlerinde görülen bu artış, katılım bankacılığında ön hazırlık sürecinin tamamlandığı ve yeni bir döneme girildiğinin bir kanıtı olarak görülmektedir. İlerleyen yıllarda ise İslam ülkelerine hem sosyal açıdan hem de mali açıdan olumlu katkılar sunması amacıyla dini ilke ve prensiplerine uyumlu finans kurumlarının kurulması düşüncesi tekrar gündeme gelmiştir. Bunun sonucunda 1975 yılında İslam Kalkınma Bankası açılmıştır. Aynı süreçte güncel ekonomi sektörüne uygun sayılabilecek ilk finans kurumu olan Dubai İslam Bankası da kurulmuştur. Kısa süre içinde gelişim gösteren katılım bankaları giderek daha iyi bir düzeye gelmiştir (Kayantaş, 2020, s.11).

1977 senesine gelindiğinde ise faizsiz finans sektörü olarak ifade edilen sektörde en büyük payı elinde bulunduran Kuwait Finance House kurulmuştur. 1980'li yıllarda İslami finans sektöründe ürün ve hizmetler açısından büyük ölçüde çeşitlenmeler

olmuştur. 1990'lı yıllarda ise diğer bazı uluslararası bankalar da artık faizsiz bankacılık sistemini benimsemiş ve böylece Müslüman nüfusun fazla olduğu ülkelerde bu bankalar, faizsizlik ilkelerine uyumlu bazı hizmetler sunmaya başlamıştır. Yine 1990'lı yıllarla birlikte faizsiz sistemler daha da yaygın hâle gelmiş ve bu sistemler için gerekli düzenlemeleri yapacak ve denetleyecek bazı uluslararası organizasyonlar kurulmuştur. Örneğin 1991'de *İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Kuruluşu*, 2002'de "*İslami Finansal Hizmetler Kurulu*" ve 2010 senesinde "*Uluslararası İslami Likidite Yönetimi Kuruluşu*" gibi organizasyonlar kurulmuştur. Faaliyetlerini gittikçe artıran katılım bankacılığı için 2000 yılından sonraki dönem gelişme evresi kabul edilmiştir. 2000'li yıllarda bu bankaların gelişme ve yaygınlaşmasında 2008 küresel ekonomik krizi de büyük ölçüde etkili olmuştur. Çünkü kriz döneminde konvansiyonel bankalar çok kötü etkilenirken, katılım bankaları büyümesini genel anlamda sürdürmüştür. Bu durum dünyanın, artık bu bankaları önemli yatırım merkezleri olarak ele alınmasını sağlamıştır. Bu nedenle katılım bankacılığı, günümüzde de dünyanın farklı ülke ve coğrafyalarında gelişim ve yaygınlaşmasını sürdürmektedir (Çetin, 2020, s.17; Denek, 2022, s.55).

Tablo 2.1'de katılım bankacılığının dünyadaki gelişim süreci daha özet olarak verilmiştir. Buna göre; dünyada 1955 senesinde Pakistanlı ekonomist Muhammed Uzair'in faizsiz bankacılık düşüncesi ile başlayan süreç giderek gelişim göstermiştir. Günümüzde de bu gelişim süreci devam etmektedir (Ağır, 2023, s.14-15; Denek, 2022, s.54-55).

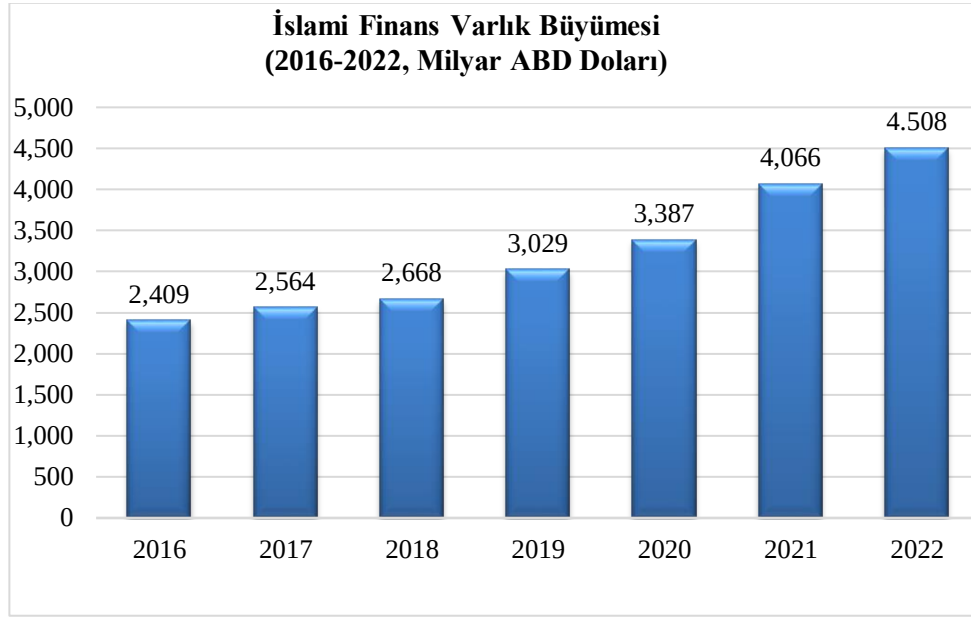
Tablo 2.1. Katılım bankacılığının dünyadaki gelişim sürecine ilişkin bazı olaylar¹

Yıl	Gelişen Olay
1955	Pakistanlı araştırmacı Muhammed Uzair faizsiz bankacılık düşüncesini ortaya atmıştır.
1963	Mısır'da Mith Ghamr Tasarruf Bankası kurulmuştur.
1975	Cidde'de İslam Kalkınma Bankası kurulmuştur.
1975	Dubai İslam Bankası kurulmuştur.
1977	Kuwait Finanse House kurulmuştur.
1991	İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Kuruluşu kurulmuştur.
2002	İslami Finansal Hizmetler Kurulu kurulmuştur.
2002	Uluslararası İslami Finans Piyasası kurulmuştur.
2002	İslam Ülkeleri Uluslararası Derecelendirme Ajansı kurulmuştur.
2010	Uluslararası İslami Likidite Yönetimi Kuruluşu kurulmuştur.

Kaynak: (Ağır, 2023, s.14-15; Denek, 2022, s.54-55).

¹ Tablo, Ağır (2023) tarafından Denek'in (2022) çalışmasından hareketle 1977 yılına kadar oluşturulmuştur. Daha sonraki süreçler ise yazar tarafından Denek (2022) çalışmasından hareketle eklenmiştir.

Katılım bankacılığının günümüzde giderek geliştiğini Grafik 2.1 üzerinden de görmek mümkündür. Zira grafikte görüldüğü üzere küresel çapta islami finans varlıkları 2016-2022 döneminde sürekli artış göstererek 2022 yılında 4.508 milyar ABD dolarına ulaşmıştır.

Grafik 2.1. İslami finans varlık büyümesi (milyar dolar)
Kaynak: (TKBB, 2023, s.41)

2.3. Katılım Bankacılığının Türkiye’deki Gelişim Süreci

Faizsiz finans sektörünün hızlı bir şekilde yaygınlaşması Türkiye’de de faizsiz finans sektörünün olması gerektiğine inanan önemli bir kesimde karşılık bulmuştur. Dünyadaki faizsiz finans sektöründeki bankaların başarısı birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de dikkatleri üstüne çekmiştir. Ancak Türkiye’deki bankacılık kanunları, faizsiz bankaların ihtiyaç duyduğu gerekli altyapı açısından zayıf kalmıştır. Bu nedenle olacak ki Türkiye’deki katılım bankacılığının gelişim süreci dünyadaki diğer bazı ülkelere kıyasla daha geç başlamıştır. Bununla birlikte 1975 yılında İslam Kalkınma Bankası’nın kurucuları arasında yer alan Türkiye 16.12.1983 tarih ve 83/7506 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile insanların mevduatlarını faize bulaştırmadan değerlendirmesinin önünü açmıştır. O dönemde bu bankalar, dünyada İslam bankacılığı olarak bilinirken, Türkiye ise faizsiz bir sistemle çalışan bu kurumlara genel bir isim

olarak “*Özel Finans Kurumları*” ismini vermiştir (Ödeş, 2020, s.19; Ustaoglu, 2014, s.24-28).

Türkiye’de 1983 yılında katılım bankalarının kurulmasına izin verilmesi bazı temel hedefler doğrultusunda olmuştur. Bu temel hedefler (Ustaoglu, 2014, s.24-28);

- Petrol ihraç eden İslam ülkelerine ait fonları yurt dışı cari hesaplar ve sermaye yoluyla Türkiye’ye çekmek,
- Türkiye’de 50 milyar dolar olarak ön görülen, atıl tasarrufları ekonomik sisteme dâhil etmek,
- 1980 yılında başlatılan dışa açılma politikaları çerçevesinde gerek tarihi ve gerekse manevi bağlarımızın güçlü olduğu Müslüman ülkeleri ile ekonomik ve finansal ilişkileri daha iyi konuma getirmek,
- Müslüman ülkelerin artan ithalatlarından daha fazla pay almak ve bu yollarla ortak girişimleri finanse etmek,
- Arap ülkelerindeki finans ve fonları bu kurumlar kanalıyla kullanmak ve Türkiye’nin İslam ülkeleri ile yaptığı iş birliklerine ve kurduğu teşkilatlara uygun mali sistemi oluşturmaktır.

1984 tarihinde Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı ve T.C. Merkez Bankası tarafından ayrı ayrı yayımlanan tebliğler ile “*Özel Finans Kurumları*” için bazı düzenlemeler yapılmıştır. Daha sonra bu düzenlemelere devam edilmiş ve nihayetinde bu sistemin hukuki açıdaki altyapısı tamamlanmıştır. Diğer bir ifadeyle 1984 senesinde bu kurumlar ile ilgili yasal zemin oluşturulmuştur. Bu sürecin hemen ardından ise 1985 yılında faaliyette başlayacak olan Albaraka Türk kurulmuştur. Aynı yıl Faisal Finans Kurumu da kurulmuş ve faaliyetine başlamıştır. İlerleyen yıllarda ise bu kurumları sırasıyla 1989’da Kuveyt Türk Evkaf Finans, 1991’de Anadolu Finans, 1995’te İhlas Finans ve 1996’da Asya Finans takip ederek kurulmuştur (Altaylı, 2019, s.26).

Türkiye’de faizsiz finans kurumlarının kurulması ve faaliyetleri 19.12.1999 tarihine kadar 1983 yılında çıkarılan Kanun Hükmünde Kararname’ye dayanmıştır. Ne var ki bu kurumların kanunlardaki yerleri bankalarla aynı olmaması onları, yurt içi veya yurt dışı faaliyetlerinde pek çok problemle karşı karşıya bırakmıştır. Bu problemler ve eksikliklerin halledilmesi ve bu kurumların bankacılık sektörüne entegre olması için 1999’da 4491 sayılı Yasa çıkarılmıştır. Söz konusu Yasa ile bu kuruluşlar, banka statüsüne kavuşmuşlardır (Ödeş, 2020, s.20). Daha sonra 2005’te çıkarılan 5411 sayılı

Bankacılık Kanunu ile ilgili yönetmeliklerde bazı düzenlemeler yapılmış ve 01.01.2006 tarihinden itibaren geçerli olacak şekilde “*Özel Finans Kurumları*” katılım bankacılığı olarak isimlendirilmiştir (Altaylı, 2019, s.26).

2010’lu yılların ortalarına gelince kamu girişimleri de katılım bankacılığına eklenmiş ve böylece sektör giderek istikrarlı bir biçimde büyümüştür. Türkiye’de 2015 yılına kadar ana ortaklarının yabancılardan oluştuğu Albaraka Türk ve Kuveyt Türk gibi sadece özel sermayeli katılım bankaları varken, 2015 yılında ilk kamu katılım bankası olan Ziraat Katılım Bankası kurulmuştur. Çok geçmeden, 2016 yılında faaliyete başlayacak olan Vakıf Katılım Bankası kurulmuştur. 2019 yılında Türkiye Emlak Katılım Bankası, konut sektöründe hizmet sunmak gayesiyle sektöre dâhil olmuştur. Katılım bankacılığının sektördeki pazar payının yükseltilmesi ve gerek ürün/hizmet çeşitliliği açısından gerekse müşteri/dağıtım açısından finansal kapsayıcılığın artırılması hedeflenmiş ve bu nedenle 2023 yılında Hayat Finans Katılım Bankası ve T.O.M. Katılım Bankası isimleriyle 2 tane dijital katılım bankası kurulmuştur. Yine 2023 yılında konvansiyonel bir banka olan Adabank, niteliği ve ünvanını değiştirerek Dünya Katılım Bankası olarak faaliyete başlamıştır (TKBB, 2023, s.15).

2023 yılı sonunda Türkiye’deki 63 aktif banka içerisinde katılım banka sayısı 9 tane olmuştur. Bankacılık sektöründe 208 bini aşan çalışan sayısı içerisinde Tablo 2.2’de de görüldüğü gibi katılım bankalarında istihdam olan yaklaşık 20 bin kişi yer almıştır. Diğer taraftan bankacılık sektöründeki 10.949 şube içerisinde 1.459 şube ile katılım bankalarının şube sayısı %13’ten fazla pay almıştır. 2023 yılında 1.061 milyar TL fon kullandıran katılım bankalarının aktif büyüklüğü ise 2 trilyon TL’yi geçmiştir. Böylece 2017 yılında %5 olan katılım bankalarının sektördeki pazar payı, 2023 yıl sonunda %8,7’ye ulaşmıştır (TKBB, 2023, s.16-38). Katılım bankaların sektördeki pazar payının artması bu bankaların giderek geliştiğine işaret etmektedir.

Tablo 2.2. Türkiye katılım bankacılığı ile ilgili bazı göstergeler (2023)

Çalışan Sayısı	19.728
Şube Sayısı	1.459
Toplam Aktifler	2,1 Trilyon TL
Toplam Toplanan Fonlar	1,5 Trilyon TL
Toplam Öz Varlıklar	143,9 Milyar TL
Toplam Kullandırılan Fonlar	1.061 Milyar TL

Kaynak: (TKBB, 2023, s.16)

2.4. Katılım Bankacılığının Oluşmasında Etkili Olan Faktörler

İslam dininin esas ve hukukuna göre işleyen ve faizsizlik ilkesine göre çalışan kurumlar olan katılım bankaları, bankacılık sisteminde alternatif bir model oluşturarak mali sektöre yenilik getirmiştir. Doğrusu bu kurumlar, konvansiyonel bankaların rakibi olarak algılanmamaktadır. Çünkü bu kurumların oluşmasında bazı faktörler etkili olmuştur (Denek, 2022, s.62). Literatürde, Çizmeci (2021), Denek (2022), Kelleroğlu (2017) ve Şahan (2015) gibi birçok araştırmacı, katılım bankacılığının oluşmasında etkili olan faktörleri; dini, ekonomik, siyasal ve sosyal faktörler olarak ele almışlardır. Bu nedenle bu faktörler ayrı alt başlıklar halinde incelenecektir.

2.4.1. Dini faktörler

Faizsiz finans sisteminin ya da katılım bankacılığının oluşmasında etkili olan temel faktörlerden biri faizin İslam dininde yasaklanmış olmasıdır. Din adamları, faizin gelir-gider dengesini bozarak bazı sorunlara neden olması, yatırımlarda riski artırması, kısa yoldan yüksek kâr sağlamaya neden olarak verimli yatırımların önüne geçmesi ve böylece ülke ekonomilerin gelişmesine engel olması gibi saiklerle faizin yasaklandığını belirtmişlerdir. Hem ayetler ile hem de hadislerle yasaklanan faiz sadece İslam dininde değil, diğer semavi dinlerde de birçok açıdan sıkıntılı görülmüş ve yasaklanmıştır. Özellikle üretim ile elde edilen bir kazanç olmaması ve böylece üretimi azaltması, emek verilmeden haksız gelir sağlaması gibi faktörler faizin, semavi dinlerde haram kılınmasına neden olmuştur (Çizmeci, 2021, s.24).

Yatırılan paranın ya da verilen bir borcun karşılığında risksiz ve emeksiz bir şekilde elde edilen fazlalık olarak görülen faizin, İslam, Hristiyanlık ve Yahudilik gibi semavi dinlerde kötü görülmesi veya yasaklanmasının yanı sıra eski dönemlerdeki bazı medeniyetlerde de karşı çıkılan bir olgu olduğu görülmektedir. Nitekim Aristo, Eflatun ve Solon gibi Eski Yunan düşünürleri faize karşı çıkmışlardır. Roma döneminin ilk zamanlarında da yasaklanan faiz, daha sonraki süreçte tüccar kesiminin meydana çıkması ile birlikte başlamış ise de M.Ö 342’de Lex Genucia kanunu ile tekrar yasaklanmıştır (Törenek, 2017, s.12-13).

Öte yandan faiz ile ilgili en katı kurallar İslam dininde yer almaktadır (Eğilmez, 2019). İslam dini faiz yerine kâr ve riskin sermaye ve emek arasında paylaşılmasını, yatırım ve ticaret yapmayı ve alın teri ile kazanç sağlamayı tavsiye etmiştir. Çünkü faiz

geçmişten günümüze kadar her zaman güçlünün lehine olup parası olana daha çok para kazandırmayı sağlayan, zayıflara ve muhtaçlara ise zarar vererek bunların kısıtlı imkânlarını daha da zorlaştıran bir işlev görmüştür. Her ne kadar toplumun her kesiminin faizden farklı yollarla yararlandığı ifade edilse de aracı kurumların düşük faizle aldığı tasarrufları yüksek faizle yatırımcılara verdiği bilinmektedir. Yüksek faizle borçlanan yatırımcıların bu durumu, maliyet artışı yoluyla enflasyona neden olmaktadır. Enflasyondan en çok olumsuz etkilenen kişilerin toplumdaki dar gelirli olduğu göz önüne alındığında ise faiz olgusunun daha çok düşük gelirli insanlara zarar verdiği anlaşılmaktadır. Yine faiz, kaynakların verimli kullanımını ve tasarruf sahiplerinin yatırım yapmasını engellediği için işsizliğin artmasına neden olabilmektedir. Faizle emek sarf edilmeden katlanarak kazanılan bu risksiz getiriler, sermaye sahiplerini her yönden toplum üzerinde etkili olacak bir konuma getirmekte ve onlara toplumsal değerlere yön verecek bir güç vermektedir. Toplumlarda dayanışma, yardımlaşma ve şefkat gibi insani değerlerin yerini sermayenin değerler üzerinde etkisini göstermesiyle para hırsı ve bencillik gibi yeni değerler almaktadır. Tüm bu nedenlerden dolayı İslam dini faizi kesin bir şekilde haram kılmıştır (Https1).

2.4.2. Sosyal faktörler

Toplumda sosyal barışın ve adaletin sağlanabilmesi için gelir düzeylerine göre sınıflanmış bireyler arasında ekonomik açıdan büyük uçurumların olmaması önem arz etmektedir. Bu durum varlıklı kimseler ile fakirler arasında meydana gelen dengesizliğin azaltılmasını elzem kılmaktadır. Bu nedenle özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler “sosyal devlet” anlayışı gereği olarak gelirlerdeki dengesiz paylaşımı düzenlemek gayesiyle yeni yöntemler bulma arayışı içerisine girmişlerdir. Bu durum için ise faizsiz bankacılık sistemi ya da katılım bankacılığı bir çözüm olarak görülmektedir. Çünkü bu kurumlar, servet sahiplerinin faizi kullanarak servetlerine servet eklemesi yolunu engellemeyi ve toplumdaki gelir dağılımını dengelemeyi hedeflemektedir. Bunun yanı sıra katılım bankaları elde ettikleri fonlarla direkt reel ekonomiye yönelik fon verdikleri için yeni iş alanların oluşmasına ve böylece istihdamın artmasına katkı sunmaktadırlar. Zira katılım bankacılığının özellikleri arasında tam istihdama dayalı ekonomik refahın sağlanması ve bu refahın adil bir biçimde paylaşılması gibi sosyoekonomik unsurlar bulunmaktadır (Şahan, 2015, s.12; Törenek, 2017, s.17).

Hemen hemen her yerde sermaye sahiplerinin, elindeki gücü zengin olmayan kişilerin aleyhine kullanan bir davranış içerisinde oldukları algısı bulunmaktadır. Bu durum yoksul ve muhtaçların nefretle düşmanlık beslemelerine neden olmakta, bu oluşan olumsuz duygular da doğal olarak toplumsal barışın zarar görmesine neden olmaktadır. Yaşanan bu olumsuzluklar sadece kişiler ve gruplar arasında değil, gelişmemiş ve gelişmiş ülkeler arasında da kendini göstermektedir (Çimen, 2020, s.15). Katılım bankacılığın kullanmış olduğu uygulamalar ise toplumsal barışa ve sosyal bütünlüğe olumlu katkılar sunmaktadır. Örneğin “Karz-ı Hasen” olarak isimlendirilen uygulama ile bu bankalar, herhangi bir karşılık beklemeden borç verebilmektedirler. Özetle sosyal barışın sağlanabilmesi açısından toplumdaki gelir dağılımının adaletli olması büyük önem ihtiva etmektedir. Katılım bankaları uygulamaları ile bunu hedeflemekte böylece sosyal barışın sağlanmasında etkili olabilmektedirler (Kelleroğlu, 2017, s. 13-14).

2.4.3. Ekonomik faktörler

Katılım bankacılığı kullandığı yeni metotlar ile birçok ülkede ekonomide kullanılmayan ya da verimsiz bir şekilde kullanılan büyük miktardaki sermayeyi finans sektörüne çekmeyi başarmıştır. Nitekim günümüz dünyasında Müslüman ülkelerin ekonomik olarak daha çok gelişmekte ya da gelişmemiş ülkeler olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte 1970’li yıllarda çıkan petrol krizleri sonrası petrol fiyatlarının yükselmesiyle petrol ihraç eden bazı Müslüman ülkelerde ciddi maddi kazançlar meydana gelmiş, tasarruf sahibi kişiler fazlalaşmıştır. Ancak bu maddi birikimlerin daha çok batılı devletlere aktarıldığı ve İslam ülkelerin ekonomik gelişmesine yarar sağlamadığı gözlenmiştir. Diğer taraftan ülkelerin geleceği düşünerek yaptıkları stratejik planlarda üzerinde durulan en önemli hususlardan biri de mali birikimleri kontrol edebilecekleri sistemleri keşfetmektir. Hatta bundan dolayı dünyadaki bilinen Bank of Tokyo Mitsubishi, Citi Corp, HSBC Holding ve Rabobank gibi birçok banka başka kurumlarla birleşip dünyanın birçok yerindeki tasarrufları da kullanmayı hedeflemiştir. Bunların birçoğu başta Ortadoğu’da yer alan ülkeler olmak üzere dünyadaki diğer Müslüman devletlerde İslami bankacılığı şeklinde bölümler açıp, ciddi kârlar elde etmişlerdir (Arabacı, 2007, s.6-7).

Yani katılım bankacılığının oluşmasına zemin hazırlayan en önemli konulardan biri 1970’li yıllarda İslam ülkelerinin petrolden sağladıkları yüksek gelirlerin ekonomiye kazandırılması olmuştur. Çünkü döviz gelirleri artmış olan Müslümanlar faiz hassasiyeti

sebebiyle ülke ekonomilerine dâhil edemedikleri bu gelirleri katılım bankaları kanalıyla ekonomiye kazandırma fırsatı yakalamışlardır. Bu durum söz konusu ülkelerde reel ekonomiyi canlandırmış ve yeni yatırım olanakları oluşturmuştur (Şahan, 2015, s.11).

2.4.4. Siyasi faktörler

Siyasi faktörler de katılım bankacılığının oluşmasına ve yaygınlaşmasına zemin hazırlayan faktörlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Dini hassasiyetlerin devlet yönetiminde de önemli olduğu İran ve Suudi Arabistan gibi ülkelerde, petrolden elde ettikleri gelirlerle zenginleşen kişileri kontrol altına alma düşüncesi katılım bankacılığının oluşmasında etkili olmuştur. Ülke yönetiminde yer alan kişiler yalnız yapmış oldukları yatırımlarla değil bunun yanında ülkedeki insanları tasarrufa yönlendirip fon kaynağı oluşturma çabası içerisindeyler. Bundan dolayı faiz hassasiyeti bulunan vatandaşları için farklı seçenekler oluşturmak ve onların ellerindeki fonları ekonomiye kazandırılmasını hedeflemektedirler (Şahan, 2015, s.12).

Ülkeler her zaman siyasi güç ve etkin söz sahibi olma hedefini taşımaktadırlar. Bu da özellikle günümüzde ekonomik olarak güçlü olmayı elzem kılmaktadır. Bu bağlamda İslam ülkeleri de ekonomik açıdan güçlü oldukları takdirde küresel çapta kendi, hak ve hukukunun korunmasında daha etkili olacaklardır. İslam ülkeleri siyasi açıdan da iş birliği oluşturarak ekonomik anlamda daha güçlü olmayı amaçlamışlardır. Dini inançlarına uygun bankacılık sisteminin oluşturulması bu ülkelerin ekonomik açıdan daha güçlü olması açısından önemli görülmektedir (Denek, 2022, s.66).

2.5. Katılım Bankacılığı Uygulamaları

Katılım bankalarını diğer finans kurumlarından farklı kılan temel nokta bu bankaların uygulamalarında faizin olmamasıdır. Dolayısıyla konvansiyonel bankaların yapabildiği bazı uygulamaları katılım bankaları gerçekleştirememektedir. Bu durum katılım bankalarını kendine özgü bazı uygulamalara yönlendirmiştir. Bu uygulamaları temelde fon toplama ve fon kullandırma uygulamaları şeklinde ele almak mümkündür (Çobankaya, 2014, s. 13-15).

2.5.1. Faizsiz fon toplama uygulamaları

Konvansiyonel bankalardan farklı fon toplama uygulamalarına sahip katılım bankalarının, öz sermaye ve yabancı sermaye olmak üzere iki temel kaynağı bulunmaktadır. Katılım bankalarının işletme ortak ve iştiraklerinden aldığı sermaye öz sermayeyi oluştururken, mudilerinden almış olduğu sermaye ise yabancı sermayeyi oluşturmaktadır. Faizsizlik ve ortaklık prensibi üzerine çalışan bu bankalar, uygulamaları sonucunda gerçekleşen kâr ve zararı ortaklarına dağıtmaktadırlar. Katılım bankalarının cari hesaplar ve katılım hesapları olmak üzere iki çeşit faizsiz fon toplama uygulaması bulunmaktadır (Törenek, 2017, s.29).

2.5.1.1. Cari hesaplar uygulaması

Konvansiyonel bankalarda kullanılan vadesiz hesaplara benzeyen cari hesaplar uygulaması, katılım bankalarında müşterilerin istediğinde açabileceği bireysel veya ticari hesaplardır. Bu hesaplardaki birikimlerin bir kısmı ya da tamamı geri çekilebilme opsiyonuna sahip olup, karşılığında hesap sahibine hiçbir şekilde getiri ödenmemektedir. Cari hesapların banka ve müşteriye getireceği sorumluluklar ve sağlanacak menfaatler, yasalar ya da bankalarca belirlenmektedir (Alkış, 2018, s.122).

Cari hesaplar uygulamasını; “...döviz ve TL cinsinden açılabilen, belirli vadeye bağlı olmayan, bir kâr payı getirisi planlanmayan ve doğası gereği bu anlamda kâr payı sağlamayan hesap türü...” şeklinde de tanımlamak mümkündür. Bu bağlamda müşterilerin karşılığında hiçbir bir yarar elde edemedikleri cari hesaplarında bulunan mevduatlar, katılım bankaları için bir borç olarak değerlendirilebilir. Ancak katılım bankaları, müşterisine sadece anaparayı geri ödemekle sorumludur ve istediklerinde müşterilerinden herhangi bir izin almaksızın bu mevduatı kullanabilmektedir (Örnek-Yılmaz, 2016, s.36).

2.5.1.2. Katılma hesapları uygulaması

Katılma hesabı uygulaması öz olarak “emek-sermaye ortaklığı çerçevesinde getirinin paylaşıldığı katılım bankacılığı prensipleri doğrultusunda açılan hesap türü...” şeklinde ifade edilmektedir. Bu hesaplarda toplanan fonlar, faizsiz bankacılık prensipleri çerçevesinde, sanayi, ticaret ve hizmet sektörlerinin finansmanı için kullanılmaktadır (Https2). Vade süresi herhangi bir yılla sınırlı tutulmayan katılma hesaplarında biriken

fonlar, katılım bankaları tarafından işletilmektedir. İşletilen bu fonlar neticesinde oluşacak kâr veya zarara katılmasını ve hesap sahibine belirlenen süre karşılığında net bir getiri sağlamayı taahhüt etmeyen hesaplardır (Örnek-Yılmaz, 2016, s.36).

Bu uygulamada müşterinin mevduatı katılım havuzlarına transfer edilmekte ve toplanan bu fonların isteyen kişilere kullandırılması gerçekleştirilmektedir. Banka müşteriye kullandırdığı bu fonlar aracılığıyla daha önce belirlenen kâr dağılım miktarınca kâr elde etmektedir. Uygulamanın bazı özelliklerini aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (Törenek, 2017, s.31-32);

- Döviz, altın ve TL cinsinden olabilir.
- Hesap sahibi vade sonundaki mevduatına göre kâr payı elde etmektedir.
- 31, 91, 180 gibi gün hesabı ve 1 yıl veya 1 yıldan uzun şeklinde de yıl hesabı olarak açılabilir. Ayrıca kırık vadeli hesap açılabilir.
- Vade uzadıkça ve hesaptaki bakiye arttıkça kâr paylaşım oranı da ona göre artmaktadır.
- Brüt kârdan %15 oranında gelir vergisi kesilmektedir.
- Tüm vadeler için vadenin bozulmadan paranın hesaba yatırılma süresi temdit tarihinden itibaren bir iş günüdür.
- Aynı aile üyelerinin hesapları ilişkilendirilebilmektedir. Tüm hesaplardaki paraya göre kâr paylaşımı sağlanmaktadır.
- Katılım hesaplarının işletilmesi için yapılan masrafları bankalar üstlenmektedir.

2.5.2. Faizsiz fon kullandırma uygulamaları

Katılım bankaları farklı uygulamalar ile cari hesaplar ve katılma hesabında biriken fonları kullandırmaktadırlar. Katılım bankalarının öne çıkan fon kullandırma uygulamaları; murabaha, mudarebe, müşareke, icare, selem, istisna, karz-ı hasen, teverruk ve sukuktur (Denek, 2022, s.72-75; Örnek-Yılmaz, 2016, s.36).

2.5.2.1. Murabaha (üretim/bireysel finansman desteği)

Murabaha, “müşterinin talimatı ve satın alma vaadi ile bir malın katılım bankası tarafından ilk satıcıdan peşin veya vadeli alınıp alış fiyatı veya maliyetinin üzerine belirli bir kâr ilave edilerek, müşteriye beyan edilmek suretiyle peşin veya vadeli olarak

satılması işlemi” şeklinde tanımlanmaktadır. Faizsiz bankacılık prensiplerine uygun olan bu uygulamada, alış ve satış için sözleşmeye konu olan malın mevcut ve belli olması ve tarafların icap-kabul şeklindeki irade beyanının bulunması esastır (Https3).

Kelime anlamı bir malı kâr ile satma olan murabaha; sermaye sahibi birinin bir malı alıp, belli bir kârla müşterisine vadeli bir şekilde satması işlemidir. Güvene dayalı alışveriş sözleşmeleri olarak da bilinen murabaha işlemlerinde diğer önemli bir husus ise aldatma veya kandırmanın olmaması gerekir. Çünkü karşılıklı alışveriş ancak güven esasına dayalı yapılmaktadır (Ödeş, 2020, s.27).

Güven esasına dayalı bir satım akdi olan bu uygulamada katılım bankaları, alıcı ile satıcıyı bir araya getiren üçüncü kişidir. Diğer bir ifadeyle bu işlemde alıcı, banka ve satıcı olmak üzere üç taraf yer almaktadır. Alıcı ihtiyacı olan malı bulur ve peşin ne kadar edeceği konusunda fikir sahibi olduktan sonra katılım bankasına gelip, söz konusu malın kurum tarafından alınmasını ve kendisine belli bir süre içinde ödeme yapılması şartı ile satılmasını talep eder. Banka alıcı hakkında gerekli araştırmayı ve değerlendirmeyi yaptıktan sonra alıcıya bu ürüne vadeye göre ne kadar kâr payı ekleneceği bilgisini detaylı bir şekilde aktarır. Alıcı ödeme planını kendisine en uygun şekilde seçerek işlem yapılmasına karar verir. Daha sonra satıcıdan peşin olarak alınan mal belirlenen şartlarda alıcıya devredilir (Alkış, 2018, s.127-128).

2.5.2.2. Mudarebe (emek-sermaye ortaklığı)

Emek ve sermaye ortaklığı olarak da bilinen mudarebe; *“taraflardan birinin koyduğu sermayeyi diğer tarafın emeği ile işletmesi sonucunda elde edilen kârı baştan belirlenen oranla paylaşma esasına dayanan ortaklık türü”* şeklinde açıklanmaktadır. Bu ortaklıkta, müşteri, emek sahibi iken, katılım bankası ise sermayedardır. Burada, taraflar ve emek-sermaye ortaklığının kapsamı belirgin olup, sermayenin kullanılacağı iş alanı da katılım bankacılığı ilkelerine uygun olmak zorundadır. Murabaha uygulamasında olduğu gibi mudarebede de icap-kabul şeklindeki irade beyanının bulunması esastır. Bununla birlikte iki taraf, istedikleri zaman mudarebe sözleşmesini tek taraflı olarak bitirebilir (Https3).

Diğer bir tanımla mudarebe, bir tarafın sermayesini diğer tarafın ise bilgi ve emeğini, ortaya koyması sonucunda oluşturulan faizsiz fon kullandırma uygulamasıdır. Uygulamada iki taraf riski eşit olarak üstlenmiş olur. Çünkü ortaklık sonucunda kâr sağlanamadığında banka, sermayesinden kâr elde edememişken, proje sahibi müşterinin

ise emeği boşa gitmiş olur. Öte yandan uygulamada, ortaklık sonucunda zarar oluşmuş ise bu zararı katılım bankası üstlenmektedir. Ancak oluşan zararda müşterinin açık şekilde kusuru ve ihmali varsa söz konusu zararı proje sahibi üstlenmektedir (Törenek, 2017, s.37-38).

2.5.2.3. Müşareke (kar-zarar ortaklığı)

Öz olarak kâr-zarar ortaklığı olarak tanımlanan müşareke, iki ya da daha fazla tarafın kâr ya da zararı paylaşmak üzere, muayyen bir miktar sermaye koyarak kurdukları ortaklıktır. Uygulamada taraflar ve ortaklığın kapsamı açık olup, kâr oranı, tarafların anlaşmasına göre belirlenirken, zarar durumunun üstlenmesi ise tarafların hisseleri oranında gerçekleşmektedir (Https3). Diğer bir ifadeyle taraflar, anlaşmada aynı sermayeyi koymuş olsalar bile farklı kâr paylarına sahip olabilmektedirler. Anlaşmadaki oransal dağılıma uyulmaması durumunda müşareke geçersiz olacaktır. Katılım bankaları, ortaklık yapmak üzere gelen müşterinin ihtiyacı olan paranın bir kısmının sorumluluğunu üstlenir. Daha sonra müşteri, yapılacak işin durumuna göre kalan sermayeyi bulur ve kendisine banka tarafından verilen tüm sermayenin kontrolünü ve yönetimini sağlar. Bunu yaptığı için anlaşmaya bağlı olarak daha fazla kâr payına sahip olabilir (Örnek Yılmaz, 2016, s.40-41).

2.5.2.4. İcare (kiralama)

Arapça kökenli bir sözcük olan icare belirlenen bir ücrete karşı mal ya da hizmet edinmeyi ifade etmektedir. Finans sektöründe ise bir işletmenin yatırım mallarının mülkünün finansal kiralama yapan işletmede kalması şartıyla kira ödemelerinin yapılarak kiracıya kullanım hakkı verilmesidir. Bu anlaşmada kira akdi bittikten sonra belirlenen bir fiyat karşılığında malın mülkiyeti kiralayana devredilebilir. Bu uygulamada şahıs ya da firmalar, yatırım yaparken sermayelerini daha öncelikli alanlarda kullanmak amacıyla bu yatırım mallarının mülkünü almayıp, kiralama yolunu tercih ederek yatırımlarını daha kârlı duruma getirmeyi amaçlarlar. İcar uygulaması; bir taraftan öz sermayesi az olan ve dış kaynaklardan faydalanma olanakları sınırlı olan firmalara büyüme fırsatı sunarken, diğer taraftan mevcut piyasa koşullarında daha uzun vadeli bir finansman desteği temin etmelerini sağlamaktadır. Yine firmanın kiralama döneminin bitiminde, kiralanan malın daha önce belirlenmiş bedel üzerinden satın alabilmesi ve geri ödeme planında aylık

ödemelerin kiracının ödeme gücüne göre belirlenmesi gibi nedenlerden dolayı bu uygulama avantajlı olarak görülmektedir (Ödeş, 2020, s.32-33).

Katılım bankaları, kullanıcısı için yatırıma konu olan malı peşin olarak almakta daha sonra anlaşmada belirtildiği kadar kâr koyarak, kullanıcıya malı kiraya vermektedir. Bu durumda kiraya verilen malın mülkü kiracıya verilmediği gibi oluşabilecek sorumluluklar da kiracıya yüklenmemektedir. İşte icare uygulaması, katılım bankalarının en sık kullandığı murabaha yönteminden de bu özelliğiyle farklılaşmaktadır. Çünkü murabaha yönteminde katılım bankası malı satarken, icarede ise malı kiraladığı için mülkün sorumluluğu kendisinde kalmaktadır (Parlakkaya ve Çürük, 2011, s.398-399).

2.5.2.5. Selem (peşin ödemeli satım)

Sözlükteki anlamları “*teslim etmek*”, “*teslim olmak*” ve “*peşin bedelle vadeli mahsul almak*” olan selem, kavram olarak özellikleri belirlenmiş vadeli bir malın peşin bedelle satın alınması anlamını taşımaktadır. Diğer bir tanımlama ile selem, malın veresiye olduğu buna karşın paranın ise peşin olduğu bir satış işlemidir. Selem, satış işleminin bir alt türü olarak da değerlendirilmektir ve dolayısıyla satış işlemlerinde aranan tüm şartlar burada da aranmaktadır. Hatta selem sözleşmesinde olmayan malın satışı söz konusu olduğu için bu uygulamada bazı ilave şartlar bulunmaktadır (Kazancı, 2022, s.418). Söz gelimi mevcut ve üretilmiş bir mal selem sözleşmesinde yer almaz. Çünkü bu sözleşme, üretilecek standart mallara dayanmaktadır. Selem sözleşmesi özellikleri belirlenmiş bir malın (ürünün) peşin olarak vadeli satımına dayandığı için alıcının ve satıcının ve sözleşmeye konu olacak malın türü, cinsi, özellikleri, miktarı, fiyatı, teslim koşulları ve teslim vadesi belli olması gerekmektedir (Https4).

Selem belirli bir malın ücretinin peşin verilip ürünün sonradan alınmasını içeren bir anlaşma türüdür. İlerleyen zaman içinde alınacak olan malın ücreti peşin verilir. Fakat ürünün vadesi gelmeden yeni mal sahibi malı satamaz. Alınacak olan malın tüm detayları anlaşmada akıllara şüphe oluşturmayacak şekilde ifade edilmelidir. İslam dininde insanların ihtiyaçları göz önünde bulundurularak kullanılmasına izin verilen selem anlaşmaları, ölçeği, tartısı ve vadesi belirli mallar için kullanılırken para benzeri ve altın gibi varlıklarda kullanılmasına izin verilmemiştir. Malın ne zaman ve nerede alıcıya verileceğinin belli olduğu bu anlaşmaları, çiftçilik ve ziraatla uğraşanlar sıklıkla kullanmaktadır. Özellikle çiftçilere topraklarındaki ürünleri daha hasat etmeden ekimi vaktinde satarak ürünün parasını peşin olarak kullanabilmelerini sağlamaktadır. Bu

anlaşma türü sayesinde çiftçiler ekimini yapacakları toprakların ihtiyaçlarını karşılamak için finansman elde edebilmektedirler. Hatta zaman zaman çiftçilerin ürünlerini düşük fiyattan sermaye sahiplerine satmaması için devlet selem anlaşmasını çiftçiyle yaparak çiftçiye finansman sağlayabilmektedir (Kelleroğlu, 2017 s.33-34).

2.5.2.6. İstisna (eser sözleşmesi)

Siparişe dayalı satın alma olarak da bilinen istisna uygulaması, siparişi verilen ürünün imalatının yapılması sırasında satmak isteyen kişi ile almak isteyen kişi arasında yapılan anlaşmayı ifade etmektedir. Bu anlaşmada alıcının ihtiyacı olan mal veya ürünün satıcı tarafından yapılması veya yaptırılarak alıcıya teslim etmesi gerekmektedir. İmalat ya da yapılış süresinin uzun olduğu anlaşmalarda ücret peşin ya da taksitli verilebilmektedir. Bu yöntemin uygulandığı sektörlerden biri de yapımına başlanmamış evlerin satımı mümkün olan inşaat sektörüdür. İstisna sözleşmeleri, selem sözleşmelerine bir bakıma benzese de alınması düşünülen ürünün henüz inşa edilmemiş olması, ürünün karşılığının parça parça taksitle verilebilmesi ya da ilerleyen süreçlerde verilmesi gibi hususlar sebebiyle selem sözleşmelerinden ayrılmaktadır (Çobankaya, 2014, s.18).

Bu uygulamada müşteri, henüz imalatı tamamlanmamış bir malı almada kullanmak üzere katılım bankasına finansman talebinde bulunur. Banka müşterinin finansman talebini onaylandıktan sonra, direkt olarak üretici ile iletişime geçerek ya da müşteriye vekil tayin ederek söz konusu mal için istisna akdi düzenler. İstisna akdi, belli bir ücret karşılığında özellikleri muayyen bir malı imal ettirmek üzere yapıldığı için burada müşteri, üretici, sözleşmede yer alan malın, türü, cinsi, fiyatı, özellikleri, teslim şartları ve vadesinin belli olması zorunludur. İstisna akdinin gerçekleşmesinden sonra katılım bankası, üreticiye ödemeyi yapar ve başta belirlenmiş olan vade ve kâr oranı üzerinden müşteriye satışı yaparak müşteriye borçlandırmaktadır (Https3).

2.5.2.7. Karz-ı hasen (karşılıksız borç verme)

Karz-ı hasen İslam dininin maddi açıdan zor durumda olanları kurtarma ve yardımlaşma kapsamında yaygın bir biçimde işlediği hayır amaçlı bir finansman yöntemidir. Başka bir deyişle bir insanın herhangi bir menfaat beklemeksizin parasını ya da arpa, buğday benzeri kilo ile ölçülebilen varlığını gelecekteki bir vadede, aynı cinsten, geri almak suretiyle borç vermesi işlemidir. Bu uygulama, geçmişten günümüze

Müslümanların zor zamanlarında birbirlerine yardım etmelerine ve böylece aralarındaki muhabbetin artmasına vesile olması nedeniyle önemlidir. Uygulama aynı zamanda, Müslümanları faize bulaşmasını engelleyerek İslam dininde vacip olan yardımlaşmaya katkı sunmakta ve Müslümanlar arası bağın oluşmasında etkili olmaktadır (Canbaz, 2019, s.53-55).

Tüketim öduncü olarak da ifade edilen karz-ı hasen para veya mislî bir malı fazlalık beklemeden borç verme işidir. Katılım bankaları açısından ele alındığında uygulamada, borç veren katılım bankası iken, borcu alan ise müşteridir. Müşteri, karz talebini bankaya sunar. Banka, talebi uygun gördüğünde müşteriye limit belirler ve sonra müşterinin talebine göre belirlenen vadede geri ödenmek suretiyle karz bedelini müşteriye verir. Ancak enflasyonist dönemlerde para üzerinden hazırlanan karz sözleşmesinde, geri ödeme yapıldığı dönemdeki enflasyon farkının söz konusu borç üzerine konulacağı kararlaştırılabilir. Kısacası banka, karz işlemlerinde müşterisinden hiçbir bir getiri talep etmemekte iken, katılım bankacılığı prensiplerince enflasyon farkı, bir getiri olarak değerlendirilmediği için bu dönemlerde enflasyon farkı istenilebilir (Https5).

2.5.2.8. Teverruk (uluslararası murabaha)

Dünyada birçok faizsiz finans kurumu ya da katılım bankacılığı tarafından kullanılan bir fon kullanma uygulaması da teverruktur. Eski zamanlardan bu yana uygulanan nakit yönetim uygulaması olan teverruk kimi mezheplerce alınmış ürünün yine aynı satıcıya dönmesi olarak ifade edilmiş ve ilerleyen senelerde kendine has bir anlaşma şekline kavuşmuştur. Buna göre teverruk bir malın vadeli olarak satın alınıp, onu baştaki satıcıdan başka birine daha düşük fiyattan peşin olarak satıp nakit elde edilmesidir. Diğer bir ifadeyle teverruk, bir mal veya ürünün pazarlık yapılarak satıcıdan vadeli bir şekilde alınması sonra bu malı nakitte dönüştürmek için üçüncü bir kişiye peşin olarak satılması işlemidir (Kazancı, 2018, s.20).

Katılım bankacılığının teverruk uygulamasında müşteri, bankayla olan ilişkisinde malın alıcısı iken, üçüncü tarafla olan ilişkisinde ise malın satıcısıdır. Bununla birlikte müşteri, malı üçüncü kişiye satması için bankaya vekâlet verdiği için aynı zamanda vekâlet veren konumundadır. Böylece katılım bankaları, piyasadan peşin olarak satın aldığı malı, üzerine kâr koyarak, vadeli bir şekilde müşterisine satar. Müşteri vadeli

olarak aldığı malı, katılım bankasını vekil kılarak peşin olarak başka alıcılara satarak nakit temin eder (Https3).

2.5.2.9. Sukuk (kira sertifikası)

Son yıllarda İslami finans sisteminin gelişmesine katkı sunan ürünlerden biri de sukuktur. Türkiye’de kira sertifikaları olarak da bilinen sukuk Arapça kökenli bir kelime olup, yazılı belge, kâğıt ve sertifika anlamlarına gelmektedir. Sukuk, İslami finans ilkeleri doğrultusunda ticari işlerde finansman, makine/teçhizat ihtiyacını karşılamak üzere veya çeşitli projelere fon sağlamak için ihraç edilen sertifikalardır. Uygulamada sukuku ihraç edenler gerekli fonu sağlarken, onu elde eden yatırımcılar da bunu değerlendirerek kazanç sağlarlar (Küçükarpacı ve Ergun, 2024, s.36-37).

Hem orta ve hem de uzun vadede sabit getiri sağlayan bir yatırım aracı olan sukuk, *“her türlü varlık ve hakkın finansmanını sağlamak amacıyla varlık kiralama şirketi tarafından ihraç edilen ve sahiplerinin bu varlık veya haktan elde edilen gelirlerden payları oranında hak sahibi olmalarını sağlayan menkul kıymet”* şeklinde de tanımlanmaktadır (Https6). Esasında sukuk, klasik borçlanma araçlarından biri olan tahvilin İslami finans ilkelerine göre düzenlenmesidir. Böylece sukuk uygulaması ile İslam dinince haram kılınan faiz yerine yatırımcısına helal kazanç sağlayan menkul kıymetler oluşturulmuştur. Bu bağlamda sukuk, İslami tahvil olarak da değerlendirilmektedir. Bu uygulamada varlıkların mülkiyeti kamuda kalmakta ve yatırımcılar yani kira sertifikası sahipleri ise faizsiz bir kazanç elde etmektedirler (Buldum, 2016, s.46).

3. KONUYA İLİŞKİN LİTERATÜR

İslami finans ya da katılım bankaları, dünya finans sistemine girmesiyle birlikte gerek teorik ve gerekse ampirik birçok çalışmanın konusu olmuştur. Katılım bankacılığı, bu kurumların gelişimi ve dünya finans sistemi içindeki yeri, tercih edilip/edilmedikleri veya bunların nedenleri ve katılım bankacılığının ekonomik büyümeye etkisi gibi birçok farklı açıdan akademik çalışmaların konusu olmaya devam etmektedir. Bu nedenle konu ile ilgili çalışmalar literatürde hızlı bir şekilde artmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde öncelikle konuya ilişkin bazı çalışmalar incelenmiş ardından bu çalışmalardan hareketle genel bir değerlendirme yapılmıştır.

3.1. Literatür İncelenmesi

Konu ile ilgili çalışmalardan biri Haron ve Yamirudeng (2003) tarafından yapılmıştır. Araştırmacılar, Tayland'da faaliyete başlayan İslami bankacılığın karşılaştığı zorlukları ele almışlardır. Araştırma bir taraftan ülkede henüz yeni olan bu kurumların, kamuoyunun kabulü, insan kaynakları ve kurallar/düzenlemeler açısından çeşitli zorluklarla karşı karşıya kaldığını ortaya koyarken diğer taraftan bu bankaların konvansiyonel bankacılığa alternatif olmasına yönelik beklentilerin devam ettiği ve gelecekte büyük finansal kurumlar olarak Tayland'daki finans sisteminde yer alabileceğini ortaya koymuştur.

Benzer şekilde Sarker (2005) Bangladeş'te 1983 yılında başlayan ve ülkede giderek gelişme gösteren İslami bankaların çözmesi gereken bazı sorunlarla karşı karşıya olduğunu ifade etmiştir. Bu nedenle araştırmacı, bu bankalar için İslam ilkelerine uygun yeni finansal ürünlerin geliştirilmesi, kapsamlı yasaların oluşturulması ve denetleme kurullarının etkinleştirilmesi gibi önerilerde bulunmuştur. Çalışmada ayrıca bu bankaların, Ar-Ge harcamalarını artırması, mikro işletmeler ve KOBİ'lere öncelik vererek onlara destek olması, yoksullara yönelik yatırım yapması gerektiği vurgulanmıştır.

Mokhtar vd. (2006) yaptıkları çalışmada Malezya'daki İslami ve konvansiyonel bankaların verimliliğini ampirik olarak araştırmışlardır. 1997-2003 dönemindeki veriler ile yapılan çalışmada, bankaların teknik ve maliyet verimliliği karşılaştırmalı olarak ölçülmüş ve sonuç olarak; İslami bankacılık sektöründeki verimliliğin çalışma süresi

boyunca arttığı buna karşın konvansiyonel bankaların verimliliğinin ise sabit kaldığı tespit edilmiştir. Buna rağmen konvansiyonel bankaların verimliliğinin İslami bankalarının verimliliğinden daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Katılım bankacılığı konusunu farklı bir biçimde ele alan Eskici (2007) ise yaptığı araştırmada katılım bankacılığını tercih eden müşterilerin profilini incelemiştir. Çalışma kapsamında Türkiye'nin bazı kentlerinde faaliyet gösteren 4 farklı katılım bankası müşterilerinden 368'ine anket uygulayarak veriler elde edilmiştir. Araştırma bulguları katılım bankası müşteri profilinin farklı meslek gruplarını kapsadığı ve bu nedenle bu bankalar açısından riskin tabana yayıldığını ortaya koymuştur. Öte yandan söz konusu müşterilerin katılım bankalarını tercih etmeleri öncelikli olarak bu bankaların faizsiz bir sistemle çalışıyor olmasından kaynaklanmıştır. Bunun yanı sıra güvenlik standartları, çalışma kalitesi/hızı, ürün çeşitliliği ve işlem ücretleri gibi faktörler de bu bankaları tercih etmede etkili olmuştur.

Moin (2008) yaptığı çalışmada Pakistan'daki ilk İslami banka olan Meezan Bank ile 5 konvansiyonel bankanın kârlılık, likidite, risk ve verimlilik performansını karşılaştırmıştır. 2003-2007 dönemindeki verilerin kullanıldığı çalışmanın sonucunda iki banka grubu arasında likidite açısından önemli bir fark tespit edilmemişken, Meezan Bank'ın konvansiyonel bankaların ortalamasına nazaran düşük verimli, düşük riskli, daha az kârlı olduğu sonucuna varılmıştır. Çalışmada ayrıca Meezan Bank'ın bazı göstergelerdeki düşük performansına rağmen zamanla büyük oranda gelişme gösterdiği ve konvansiyonel bankaların performansına yakınsadığı gözlenmiştir.

Aynı yılda Moin'in (2008) çalışmasına benzer bir çalışma da Karaayhan (2008) tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırmada Türkiye'deki katılım ve konvansiyonel bankalarının performansı karşılaştırılmıştır. 2002-2007 dönemindeki veriler ile yapılan oran analizi sonucunda katılım bankalarının ticari bankalara kıyasla daha hızlı büyüme sergilediği, fon kullandırma oranlarının daha büyük olduğu ve sermaye oranlarının daha az olduğu ortaya çıkmıştır.

Gait ve Worthington (2009) çalışmalarında Libya'daki işletmelerin İslami finans uygulamalarına yönelik tutumlarını incelemişlerdir. 296 işletmeye anket uygulanarak yapılan çalışmanın sonucunda işletmelerden çoğunun İslami bankacılığın varlığı hakkında bilgi sahibi olduğu ve bu bankaların uygulamasında yer alan belirli ürünleri bildiği ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte birçok işletmenin İslami bankaların diğer uygulamaları hakkında bilgi sahibi olmadıkları tespit edilmiştir. Ayrıca çalışmada katılımcıların İslami bankacılığa yönelik tutumlarını belirlemek için din, kârlılık, işletme

desteği ve benzersiz hizmetler gibi faktörler ele alınmış ve Libya'daki işletmelerin İslami bankacılığı tercih etmesinin en temel nedeni olarak dini hassasiyetlerinin olduğu saptanmıştır.

Mansour vd. (2010) İslami bankacılığının tercih edilmesinde etkili olan faktörleri İngiltere'de Müslüman ve Müslüman olmayan 156 banka müşterisi üzerinden araştırmışlardır. Çalışmada müşterilerin bu bankaları tercih etmedeki en öncelikli faktörün dinlerinden bağımsız olarak "*düşük hizmet ücretleri*" olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada dini hassasiyet faktörünün ise ikinci sırada yer aldığı gözlenmiştir.

Ergun ve Djedovic (2011) Bosna-Hersek'te İslami bankacılık hakkında bilgi ve algı düzeyini ölçmek için 200 kişiye anket uygulayarak araştırma yapmışlardır. Araştırmanın örneklemini olan 200 kişiden 72'si İslami banka kullanıcısı iken, 128'i ise İslami banka kullanıcısı değildir. Yapılan analizler sonucunda İslami bankacılık hakkında genel bilginin düşük olduğu ve İslami bankacılığa yönelik algıların olumsuz olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada ayrıca İslami bankacılığı tercih etmede en etkileyici faktörün din olduğu saptanmıştır. Diğer bir ifadeyle analiz bulguları, İslami banka kullanıcıları açısından din faktörünün önemli olduğunu, buna karşın İslami banka kullanıcısı olmayanlar için din faktörünün az önemli olduğunu göstermiştir.

Aras ve Öztürk (2011) ise yaptıkları çalışmada Türkiye'de katılım bankalarının fon kullandırma uygulamaları ile reel ekonomi üzerindeki etkisini değerlendirmişlerdir. Araştırmaya göre; katılım bankalarının kullandığı fon miktarının giderek artmasına rağmen bu bankalar, başta kâr ve zarar esasına dayanan fonlar olmak üzere tam anlamıyla farklı fon uygulamalarını kullanmadıkları için reel ekonomiye yeterince katkı sağlamamıştır.

Lee ve Ullah (2011) Pakistan'da İslami banka müşterilerinin tutumlarını belirlemek için 357 kişiye anket uygulamışlardır. Çalışmada, müşterilerin İslam hukukuna uygun hareket etmeleri nedeniyle İslami bankaları tercih ettikleri bulgusuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla müşteriler açısından en büyük memnuniyet faktörünün bu bankaların İslam hukukuna uygunluğu olmuştur. Bankaların İslam hukukuna riayet etmediklerinde müşteri memnuniyetinin azaldığını ve bunun tekrar edilmesi durumunda ise müşterilerin bankaları terk edebileceği şeklinde sonuçlar elde edilmiştir. Ancak İslami bankaların İslam hukukuna uygunluğunun müşteriler açısından tek memnuniyet ölçütü olmadığı bunun yanında bankaların teknolojik düzeyi ve güvenliği gibi faktörler de müşteri memnuniyeti açısından önemli olduğu belirlenmiştir.

Baykara (2012) ise katılım bankalarının verimliliği ve etkinliğini ölçmek için bir çalışma yapmıştır. Çalışmada Türkiye’deki katılım bankalarının 2005–2011 dönem aralığındaki faaliyetlerinin etkinlik ve verimlilikleri TOPSIS yöntemiyle ölçmeye çalışılmıştır. Çalışmanın bulguları, aynı dönemde verimli olan bir katılım bankasının etkin olmadığını göstermiştir. Öte taraftan farklı yatırım araçlarını kullanılmasına paralel olarak katılım bankalarının verimlilik ve etkinliğinin arttığı gözlenmiştir.

Ramadan (2013) Ürdün’de müşterilerin İslami bankaları tercih etme nedenlerini 409 İslami banka müşterisine anket uygulayarak incelemiştir. Çalışmada İslami bankaları tercih nedenleri olarak güler yüzlü personel, İslami itibar ve ürünlerin fiyatı şeklindeki faktörlerin ilk sıralarda yer aldığı tespit edilmiştir. Bu bankaların eve ya da iş yerine yakınlık derecesi, kolaylık sağlaması gibi faktörler ise tercih nedenleri olarak son sıralarda yer almıştır. Çalışmada ayrıca kişilerin sadece dini sebepler nedeniyle İslami bankacılığı tercih etmediği bulgusuna ulaşılmış ve dolayısıyla İslami bankaların müşterilerin istek ve ihtiyaçlarını doğru bir şekilde tespit ederek buna göre hareket etmeleri gerektiği vurgulanmıştır.

Ramadan’ın (2013) çalışmasına benzer bir çalışma da Özsoy vd. (2013) tarafından Türkiye’de yapılmıştır. Araştırmacılar katılım bankalarının tercih nedenlerini tespit etmek için Bolu ilindeki 217 katılım bankası müşterisine anket uygulamışlardır. Yapılan analizler sonucunda katılım bankası tercihinde en önemli faktörün “hizmet/ürün kalitesi” olduğu saptanmıştır. Bu faktörden sonra sırasıyla “İmaj ve Güven”, “Personel Kalitesi” ve “Dini/Çevresel motivasyonlar” şeklindeki faktörlerin katılım bankalarının tercih edilmesinde etkili olduğu gözlenmiştir.

Türkiye’de yapılan diğer bir çalışma da Çobankaya (2014) tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı kişilerin katılım bankalarına yönelik algılarını tespit etmek için Antalya, Burdur ve Isparta illerinde toplam 470 anket uygulayarak veri elde etmiştir. Verilerin analizi sonucunda katılımcıların çoğu bu bankaları konvansiyonel bankalardan farklı bulmuşlardır. Bununla birlikte bu bankaların tercih edilmesinde dini hassasiyetler faktörünün ilk tercih nedeni olmadığı tespit edilmiştir. Çalışmada ayrıca, bu bankaların çalışma ilkelerine yönelik bilgiye sahip olma oranının düşük olduğu ancak son zamanlarda bunların bilinirliğinin arttığı gözlenmiştir.

Saiti (2015) ise İslam bankacılığına yönelik algıları ölçmek için Malezya’da çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışma Klang kentindeki 150 Müslüman ve Müslüman olmayan müşteriye anket uygulanarak yürütülmüştür. Çalışma sonucunda Müslümanların İslami bankacılık uygulamaları ve terimleri hakkında daha fazla bilgiye sahip olduğu ve

dolayısıyla İslami bankacılık kültüründe daha bilinçli oldukları tespit edilmiştir. Banka tercihi noktasında ise Müslümanlar ve Müslüman olmayanlar kitle iletişim araçları reklamcılığı, kredilerin uygunluğu, finansal açıdan danışmanlık ve iş yerine yakın olma gibi faktörlerde ayrışırken diğer faktörlerde önemli farklar tespit edilmemiştir.

Pehlivan (2016) Türkiye’de katılım bankalarının bankacılık sektöründeki yerini ortaya koymak ve bu bankalar ile konvansiyonel bankaları karşılaştırmak amacıyla araştırma yapmıştır. Araştırmada 2006-2014 dönemine ait aktif toplamı, toplanan/kullandırılan fonlar, personel ve şube sayısı, net kâr, gelir-gider oranları ve sermaye yeterlilik rasyosu gibi göstergeler üzerinden değerlendirme yapılmış ve bu bankaların bankacılık sektörü içindeki payını giderek arttırdığı tespit edilmiştir.

Sukmana ve Febriyati (2016) ise yaptıkları çalışmada Endonezya’daki İslami bankalar ile konvansiyonel bankaların finansal performansını karşılaştırmışlardır. Araştırmada Ocak 2004-Temmuz 2014 dönemindeki varlık getirisi, sermaye yeterlilik oranı, işletme geliri/maliyeti, temerrüt finansmanı/kredisi ve finansman/kredi mevduat oranı gibi göstergelere ilişkin veriler ile analizler yapılmıştır. Analizler sonucunda konvansiyonel bankaların varlık getirisi, sermaye yeterlilik oranı, işletme gelir/maliyeti ve temerrüt kredilerinin İslami bankalarinkine göre çok daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır.

Çetin (2017) yaptığı araştırmada Karaman ilinde katılım bankalarını kullanan 258 müşteriye anket uygulayarak bu bankaları sosyal, ekonomik, kültürel ve psikolojik açıdan tercih etme sebeplerini incelemiştir. Çalışmada yapılan analizler sonucunda psikolojik açıdan müşteriler ile yakın ilişki kurulması bu bankaları tercih etmelerinde en önemli faktörlerden olduğu ortaya çıkmıştır. Çalışmada ayrıca şubelerine kolay ulaşılması, internet bankacılığı ile işlemlerin kolay yapılması ve işlem masraflarının olmaması gibi faktörler de katılım bankacılığının tercih edilmesinde etkili olduğu gözlenmiştir.

Iqbal vd. (2018) ise İslami bankaların tercih edilme nedenlerini Bangladeş Dakka’da 311 kişiye anket uygulayarak incelemişlerdir. Verilerin analizi sonucunda bu bankaların tercih edilmesinde artık sadece din faktörünün etkili olmadığı, bu faktörün yanında bankanın bağlılığı ile banka personellerinin yetkin ve iyimser olması gibi faktörler de etkili olduğu tespit edilmiştir.

Sakınç ve Poyraz (2018) Çorum’da katılım bankası müşterisi olan 100 kişiye anket uygulayarak katılım bankalarının tercih nedenlerini araştırmışlardır. Çalışmanın bulguları katılımcıların %77’sinin bu bankaların İslami şartlara uygun olması noktasında pozitif düşündüğünü ve %85’in bu bankaları inançlarından dolayı tercih ettiğini

göstermiştir. Yine güvenilir olmaları, kredi ve geri ödeme imkânlarının daha iyi olması gibi faktörlerin de bu bankaların tercih edilmesinde etkili olduğu anlaşılmıştır.

Farklı olarak Öndeş vd. (2018) ise katılım bankalarının tercih edilmeme nedenlerini incelemişlerdir. Çalışmada Atatürk Üniversitesi'ndeki 228 akademisyene anket uygulanmış ve elde edilen veriler ile istatistiki analizler gerçekleştirilmiştir. Analizlerden elde edilen bulgulara göre; şube ve ATM'lerin az olması, ürün çeşitliliğinin az olması, finansman maliyetlerinin yüksek olması ve finansman ihtiyacının doğrudan karşılanmaması gibi faktörler bu bankaların tercih edilmemesinde etkili olmuştur.

Törenek ve Yavuz (2019) katılım bankalarının tercih edilmelerinde etkili olan faktörleri belirlemek için Türkiye'de 23 ilde toplam 516 katılım bankası müşterisine anket uygulamışlardır. Çalışmanın sonucunda bu bankaların tercih edilme nedenlerinin sırasıyla; *“Samimi ve yardımsever personel”*, *“İnsana saygı ve hürmet”*, *“Müşteri hizmet kalitesi”*, *“Şube personeli ile yakın ilişkilerim”*, *“Dini hassasiyetlerin yönlendirmesi”* şeklindeki faktörler olduğu ortaya çıkmıştır. Diğer taraftan bu bankaların tercihinde en az etkili olan faktörlerin ise *“Kitlesel iletişim araçlarındaki reklamlar”*, *“Nispeten daha yüksek kâr payı dağıtılması”*, *“Ev ve işyerine yakınlık”*, *“Toplumsal katkıları (bağış burs, toplumsal projelere destek vs.)”* ve *“Uygunluk, rahat erişilebilirlik (araç park imkânları, konfor vs.)”* olduğu tespit edilmiştir.

Kevser (2020) yaptığı araştırmada Türkiye'deki katılım bankalarının 2015-2019 dönem aralığındaki gelişimini incelemiştir. Bankaların aktif ve öz kaynak büyüklükleri, topladığı/kullandığı fonlar ve kârlılıkları gibi göstergeler üzerinden yapılan değerlendirmeler sonucunda katılım bankalarının söz konusu dönemde gelişim sergilediği fakat bankacılık sektöründeki payının hâlen düşük olduğu gözlenmiştir.

Mensi vd. (2020) ise 16 İslam ülkesinin 1994-2014 dönem aralığındaki verilerini kullanarak İslami bankacılığın ekonomik büyüme üzerindeki etkisini ekonometrik testler ile araştırmışlardır. İslami banka toplam varlıkları/GSYH, İslami banka mevduatları/GSYH, İslami banka kredileri/GSYH ve İslami banka net kredileri/GSYH gibi İslami bankacılık değişkenlerinin ele alındığı çalışma sonucunda İslami bankacılığın ekonomik büyüme üzerinde pozitif bir etkiye bulunduğu tespit edilmiştir.

Kayantaş (2020) gerçekleştirdiği araştırmada katılım bankaları müşterilerinin farkındalık düzeylerini ve bu bankaları tercih etme nedenlerini belirlemek için Bingöl ilinde 385 kişiye anket uygulamıştır. Anket verilerinin analizi sonucunda katılım bankalarının tercih edilmesinde etkili olan birinci faktörün *“Banka ve müşteri ilişkisi”* ve ikinci faktörün ise *“Sunulan hizmetlerin uygunluğu”* olduğu tespit edilmiştir.

Hadji Latif (2021) ise Filipinler'deki Marawi şehrinde yaşayan Müslümanların İslami bankacılığa yönelik bilgi ve tutumlarını anket verileri ile incelemiştir. 233 geçerli anket üzerinden yapılan analizler sonucunda katılımcıların İslami bankacılığına yönelik tutumlarının olumlu olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte İslami bankacılığının temel finansman uygulamalarına yönelik bilgi düzeyinin ise düşük olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada ayrıca ürün ve pazarlama stratejileri ve dini motivasyon gibi faktörlerin de katılımcıların tutumlarını etkilediği ortaya çıkmıştır.

Mohammed vd. (2022) Umman'daki Salalah kentinde 102 kişiye anket uygulayarak insanların İslami bankacılığa ilişkin farkındalıklarını analiz etmişlerdir. Yapılan istatistiki analizler sonucunda İslami bankacılık farkındalığının çok düşük ve İslami bankacılık ürünlerine yönelik bilgi ve kullanımının ise çok zayıf olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada ayrıca İslami bankacılık sektörünün; bu bankacılık hakkında bilgi eksikliği, geleneksel bankacılıktan gelen rekabetçi baskılar ve Müslüman olmayanların İslami bankacılığı benimseme isteksizliği gibi birçok sorunla karşı karşıya olduğu ortaya çıkmıştır.

Ağır (2023) araştırmasında bankacılık sektöründeki gelişmelerin rekabet ortamını artırdığını ve rekabetteki en önemli etkenlerden bir tanesinin de müşteri memnuniyeti olduğunu ifade etmiştir. Bu nedenle çalışmasında 502 eğitim çalışanına anket uygulayarak katılım bankalarını neden tercih ettiklerini araştırmıştır. Araştırma sonucunda eğitim çalışanlarının bu bankaları tercih etmelerinde birinci faktör olarak “Ürün ve hizmetler”, ikinci faktör olarak da “Katılım bankası olması” etkili olmuştur.

Moosa ve Marx (2023) ise İslami bankacılığının tercih nedenlerini Güney Afrika için araştırmışlardır. Araştırmacılar 163 İslami banka kullanıcısına anket uygulamış ve yapılan analizler sonucunda katılımcıların İslami bankaları tercih etmelerinde cinsiyete göre anlamlı bir fark olmadığını tespit etmişlerdir. Diğer taraftan İslami bankacılığının tercih edilmesinde en önemli faktörler olarak; “sadece dini nedenler”, “İslami itibar ve imaj”, “ekonomik ve finansal itibar” ve “toplulukta yer alma” olduğu tespit edilmiştir. Buna karşın en az etkili olan faktörlerin ise “sunulan geniş yelpazedeki olanaklar”, “arkadaşlar bu tür bankayı kullanıyor” ve “sunulan daha yüksek getiri oranları” olduğu anlaşılmıştır.

3.2. Literatür Değerlendirmesi

İslami ya da katılım bankaları bankacılık sektöründe yer almasıyla birlikte birçok açıdan teorik ve ampirik araştırmaların konusu olmuş ve hâlihazırda da olmaya devam etmektedir. Burada ağırlıklı olarak bu bankalara ilişkin farkındalık düzeyini ve bu bankaların tercih edilme/edilmeme nedenlerini ortaya koyan çalışmalar başta olmak üzere son yirmi yılda yapılmış bazı çalışmalar incelenmiştir. İncelenen bu çalışmalardan hareketle İslami ya da katılım bankacılığına ilişkin aşağıda belirtilen bazı tespitler yapılmıştır.

- İslami bankacılık veya katılım bankacılığı özellikle son zamanlarda gelişim trendi sergilemesine rağmen hâlen dünya finans sisteminde ya da bankacılık sektöründe istenilen düzeye gelmemiştir. Zira incelenen çalışmalardan bazılarının bu sonucu ortaya koymasının yanı sıra ulusal ve yerel ölçeklerde hâlen katılım bankacılığına ilişkin farkındalık düzeyinin veya bu bankaların tercih edilme/edilmeme nedenlerin araştırılması da bu duruma işaret etmektedir.
- Bu bankalara ilişkin farkındalık düzeyi ulusal ve yerel ölçekte değişebilmektedir. Bu durum konu ile ilintili yerel çalışmaların yapılması gerektiğini ortaya koymaktadır.
- Her ne kadar katılım bankacılığının oluşumu daha çok din faktörüne dayansa da bu bankaların tercih edilmesinde sadece bu faktörün etkili olmadığı farklı diğer faktörlerin de etkili olduğu gözlenmiştir. Diğer bir ifadeyle bu bankaların tercih edilmesinde etkili olan faktörlerin veya bu faktörlerin öncelikli sıralaması yerel ölçekte değişebilmektedir. Yine bu durum bu bankaların tercih edilme/edilmeme nedenlerinin yerel ölçekli çalışmalarla ortaya konulması gerektiğine işaret etmektedir.

4. ALAN ARAŞTIRMASI

Çalışmanın uygulamasını kapsayan bu bölümde, katılım bankalarının uygulama farklılıklarının farkındalık düzeyini ve katılım bankalarının tercihinde etkili olan faktörleri belirlemek için Batman ili özelinde yapılmış alan araştırmasının bulguları tablo ve grafikler yardımıyla sunulacaktır. Ancak bu bulgulara geçmeden önce uygulamanın amacı, önemi, yöntemi ve hipotezleri hakkında bilgiler verilecektir.

4.1. Uygulamanın Amacı ve Önemi

Yukarıda da ifade edildiği üzere katılım bankaları atıl durumda olan tasarrufları ekonomiye kazandırmak ve girişimcilere fon sağlamak için konvansiyonel bankalara alternatif olarak oluşmuş kurumlardır. Güncel olarak yaygın bir şekilde tartışma konusu olan katılım bankalarının uygulama farklılıkları akademik çalışmaların da sıkça konusu olmuştur. Doğrusu katılım bankacılığı hâlen bu kurumların oluşumu ve gelişimi, dünya finans sistemi içindeki yeri, tercih edilip/edilmedikleri veya bunların tercihinde etkili olan faktörler gibi pek çok açıdan akademik çalışmaların konusu olmaya devam etmektedir. Özellikle bu bankalara ilişkin toplumlardaki algı, bankaların uygulama farklılıklarına ilişkin farkındalık düzeyi ve tercihinde etkili olan faktörler ile ilgili araştırmalar günden güne artmaktadır. Ancak katılım bankaları ile ilgili birçok araştırma yapılmış veya yapılıyor olmasına rağmen bu alanda çalışma yapılma ihtiyacının devam ettiği gözlenmiştir. Zira literatür incelenmesi sonucunda bu bankalara ilişkin farkındalık düzeyinin ve bu bankaların tercih edilmesinde etkili olan faktörlerin ya da bu faktörlerin öncelikli sıralaması yerel ölçekte değişebildiği ortaya çıkmıştır. Bundan dolayı katılım bankalarının uygulama farklılıklarının farkındalık düzeyi ve bunların tercihinde etkili olabilecek faktörler saha çalışması ile Batman ili için ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Kısacası Batman ili için böyle bir çalışmanın yapılmasında iki temel faktör etkili olmuştur. Bunlardan ilki katılım bankalarının uygulama farklılıklarının farkındalığı ve tercihinde etkili olan faktörlerin yerel ölçekte değişebilmesidir. İkincisi literatür incelendiği kadarıyla Türkiye’de birçok il için yapılmış çalışmaya rastlanırken konu ile ilgili Batman için yapılmış nicel bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Dolayısıyla bu

çalışmada katılım bankalarının uygulama farklılıklarının farkındalık düzeyi ve bunların tercihinde etkili olan faktörlerin Batman için ortaya konulması Batman yerel ölçeğindeki politikalar açısından önemli görülmektedir. Diğer taraftan çalışmanın, konuyu güncel veriler ile somut bir şekilde ele alması ve diğer çalışmalarla karşılaştırması yönüyle de literatüre katkı sunması beklenmektedir.

4.2. Uygulamanın Kapsamı ve Yöntemi

Uygulamanın kaynağını birincil veriler oluşturduğu için Batman ili merkezindeki banka müşterileriyle anket çalışması yapılmıştır. Araştırmanın ana kütlesi herhangi bir banka hesabı açabilen Batman ilindeki 18 yaş ve üstü nüfus kabul edilmiştir. Bu bağlamda araştırmanın ana kütlesi 379.149 olarak belirlenmiştir (Https7). Bu ana kütle dikkate alınarak örneklemin belirlenmesi için örneklem boyutu hesaplama aracı kullanılmıştır. Literatürde en sık kullanılan hata payı (%5) ve güven seviyesi (%95) için 384 kişinin örneklem için yeterli olduğu sonucuna varılmıştır (Https8). Ancak geçersiz bazı anketlerin olabileceği düşüncesiyle hesaplanan örneklem boyutundan daha fazla kişiye anket uygulanmıştır. Sonuç itibarıyla 428 geçerli anket verisi uygulamanın verisi olarak değerlendirilmiştir.

Öte yandan anket formu ise konu ile ilgili Ağır (2023), Çobankaya (2014), Kayantaş (2020), Sakınç ve Poyraz (2018) ve Törenek (2017) tarafından yapılmış çalışmalardan yararlanılarak oluşturulmuştur. Anket formunda önce katılımcılara ait bazı demografik bilgilere yer verilmiştir. Daha sonra banka müşterilerinin bankalarla ilgili ifadelerine yer verilmiştir. Anketin devamında ise katılım bankalarına dini açıdaki düşüncelere ilişkin 12 ifadeye ve katılım bankalarına ekonomik ve mali açıdaki düşüncelere ilişkin ise 10 ifadeye yer verilmiştir. Anketin son bölümünde ise katılım bankalarına yönelik genel düşünceleri kapsayan 7 ifadeye yer verilmiştir. Anket formunun hazırlanmasından sonra uygulanması için Batman Üniversitesi'nden etik kurul izni alınmış ve saha araştırmasına çıkılmıştır.

4.3. Uygulamanın Hipotezleri

Uygulama kapsamında katılım bankalarına ilişkin farkındalık düzeyi ve bunların tercih edilmesinde etkili olan faktörler bazı tanımlayıcı istatistiklerle ortaya konulduktan sonra katılım bankalarına ilişkin dini açıdaki yargılar, katılım bankalarına ilişkin

ekonomik ve mali açıdaki yargılar ve katılım bankalarına ilişkin genel yargıların katılımcıların bazı değişkenlere göre istatistiki açıdan farklılık gösterip göstermediği belirlenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda Tablo 4.1’de görüldüğü üzere **H₁**, **H₂** ve **H₃** olmak üzere üç temel hipotez belirlenmiştir. Daha sonra bu ifadelerin ortalamalarının farklılığını cinsiyet, yaş, eğitim, meslek ve gelir değişkenlerine göre istatistiki açıdan denemek için her temel hipoteze ait beş tane alt hipotez oluşturulmuştur.

Tablo 4.1. Uygulama hipotezleri

H₁: Katılım bankalarına ilişkin dini açıdaki yargılar tanımlayıcı değişkenlere göre istatistiki açıdan anlamlı farklılık göstermektedir.	
	H_{1a}: Katılım bankalarına ilişkin dini açıdaki yargılar cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık göstermektedir.
	H_{1b}: Katılım bankalarına ilişkin dini açıdaki yargılar yaş değişkenine göre anlamlı farklılık göstermektedir.
	H_{1c}: Katılım bankalarına ilişkin dini açıdaki yargılar eğitim değişkenine göre anlamlı farklılık göstermektedir.
	H_{1d}: Katılım bankalarına ilişkin dini açıdaki yargılar meslek değişkenine göre anlamlı farklılık göstermektedir.
	H_{1e}: Katılım bankalarına ilişkin dini açıdaki yargılar gelir değişkenine göre anlamlı farklılık göstermektedir.
H₂: Katılım bankalarına ilişkin ekonomik ve mali açıdaki yargılar tanımlayıcı değişkenlere göre istatistiki açıdan anlamlı farklılık göstermektedir.	
	H_{2a}: Katılım bankalarına ilişkin ekonomik ve mali açıdaki yargılar cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık göstermektedir.
	H_{2b}: Katılım bankalarına ilişkin ekonomik ve mali açıdaki yargılar yaş değişkenine göre anlamlı farklılık göstermektedir.
	H_{2c}: Katılım bankalarına ilişkin ekonomik ve mali açıdaki yargılar eğitim değişkenine göre anlamlı farklılık göstermektedir.
	H_{2d}: Katılım bankalarına ilişkin ekonomik ve mali açıdaki yargılar meslek değişkenine göre anlamlı farklılık göstermektedir.
	H_{2e}: Katılım bankalarına ilişkin ekonomik ve mali açıdaki yargılar gelir değişkenine göre anlamlı farklılık göstermektedir.
H₃: Katılım bankalarına ilişkin genel yargılar tanımlayıcı değişkenlere göre istatistiki açıdan anlamlı farklılık göstermektedir.	
	H_{3a}: Katılım bankalarına ilişkin genel yargılar cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık göstermektedir.
	H_{3b}: Katılım bankalarına ilişkin genel yargılar yaş değişkenine göre anlamlı farklılık göstermektedir.
	H_{3c}: Katılım bankalarına ilişkin genel yargılar eğitim değişkenine göre anlamlı farklılık göstermektedir.
	H_{3d}: Katılım bankalarına ilişkin genel yargılar meslek değişkenine göre anlamlı farklılık göstermektedir.
	H_{3e}: Katılım bankalarına ilişkin genel yargılar gelir değişkenine göre anlamlı farklılık göstermektedir.

4.4. Uygulanan Testler

Çalışmada öncelikle hazırlanan anketin güvenilirliği sınanmıştır. Bu nedenle SPSS programı aracılığıyla her bir alt boyut için Cronbach alfa değerleri hesaplanmış ve sonuçlar Tablo 4.2’de verilmiştir. Kılıç’ın (2016, s.48) çalışmasındaki Cronbach alfa katsayı değerleri dikkate alındığında ölçeğin her üç alt boyutunun da “yüksek güvenirlikte” olduğu gözlenmiştir.

Tablo 4. 1. Cronbach alfa değerleri

Alt Boyutlar	Cronbach Alfa Değerleri
Katılım Bankalarına Ait Dini Düşüncelere İlişkin Yargılar	0,88
Katılım Bankalarının Ekonomik ve Mali Yönüne İlişkin Yargılar	0,86
Katılım Bankalarına Dair Genel Yargılar	0,89

Uygulama kapsamında ikinci olarak alt boyutlara ait verilerin normal dağılım gösterip göstermediği sınanmıştır. Bu durum araştırmada uygulanacak bazı testlerin belirlenmesi için önem arz etmektedir. Diğer bir ifadeyle veriler normal dağılım sergilediğinde parametrik testlere başvurulurken, normal dağılım sergilemediğinde parametrik olmayan testler kullanılmaktadır. Tabachnick ve Fidell’e (2013) göre basıklık ve çarpıklık değerleri $\pm 1,50$ arasında olduğunda verilerin normal dağılım sergilediğine karar verilebilmektedir (Duman vd, 2020, s.11).

Tablo 4.3 anket formunun alt boyutlarının normallik dağılımı test sonuçlarını göstermektedir. Bu verilere göre her üç alt boyuta ilişkin verilerin normal dağılım gösterdiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla hipotezlerinin sınanması için parametrik testlere başvurulacaktır.

Tablo 4. 2. Normallik dağılım testi

	Skewness (Çarpıklık)	Kurtosis (Basıklık)	Sonuç
Katılım bankalarına ilişkin dini açıdaki yargılar	,512	-,060	Veriler normal dağılım sergilemektedir.
Katılım bankalarına ilişkin ekonomik ve mali açıdaki yargılar	,117	,367	
Katılım bankalarına ilişkin genel yargılar	,539	,199	

4.4.1. Frekans ve yüzde dağılım analizlerine ilişkin bulgular

Uygulama kapsamında önce katılımcıların tanımlayıcı özellikleri için frekans (N) ve yüzde (%) dağılım analizleri gerçekleştirilmiş ve bunlara ilişkin bulgular tablo ve grafikler yardımıyla sunulmuştur. Devamında ise alt boyutlardaki yargıların frekans ve yüzde dağılım analizleri yapılmış ve yorumlanmıştır.

4.4.1.1. Banka müşterilerine ilişkin tanımlayıcı bilgiler

Ankete katılan katılımcıların yaş, cinsiyet, medeni durumu ve eğitim durumu gibi bazı tanımlayıcı bilgilerini belirlemek için yapılan frekans ve yüzde dağılımı analiz bulguları aşağıda başlıklar halinde sunulmuştur.

Yaş

Katılımcıların yaş aralığı Tablo 4.4'te incelendiğinde; katılımcıların büyük bir kısmı 18-25 yaş aralığında olup, toplam katılımcıların %33,2'sini oluşturmaktadır. 26-35 yaş aralığındaki katılımcılar da önemli bir orana (%28,5) sahiptir. Bu da ankete katılan kişilerin genellikle genç yaş grubuna mensup olduğunu göstermektedir. Her yaştan katılımcının ankete katılmış olması yaş dağılımının yeterli derecede farklılık gösterdiğine işaret etmektedir. Ayrıca katılımcıların farklı yaşlarda olması araştırmanın amacına daha iyi hizmet etmektedir.

Tablo 4.4. Yaş dağılımı

Yaş	N	%
18-25	142	33,2
26-35	122	28,5
36-45	109	25,5
45+	55	12,9
Toplam	428	100

Cinsiyet

Ankete katılan kişilerin cinsiyetlerine bakıldığında erkek oranı %71,5 ve kadın oranıysa %28,5 olduğu görülmektedir. Bu durum banka kullanan kişilerin ağırlıklı erkeklerden meydana geldiği izlenimini vermektedir (Tablo 4.5).

Tablo 4.5. Cinsiyet dağılımı

Cinsiyet	N	%
Erkek	306	71,5
Kadın	122	28,5
Toplam	428	100

Medeni durum

Ankete katılan kişilerin %43,2'si bekâr iken %56,8'i evlidir. Böylece medeni durumlarına göre ankete katılım oranlarının birbirine yakın olduğu gözlenmiştir (Tablo4.6).

Tablo 4.6. Medeni durum

Medeni Durum	N	%
Evli	243	56,8
Bekâr	185	43,2
Toplam	428	100

Eğitim durumu

Araştırma bulguları, araştırmaya katılan kişilerin genel olarak eğitim seviyesinin yüksek olduğunu ve çoğunluğunun üniversite eğitimi aldığını göstermektedir. Nitekim katılımcıların %11,2'si ön lisans, %56,8'i lisans ve %14,7'si lisansüstü öğrenime sahiptir. Okuryazar ve ilköğretim veri grubunda yer alan bireylerin sayısının da çok düşük olduğu gözlenmiştir. Bu durum düşük eğitim seviyesine sahip kişilerin katılımının az olduğunu göstermektedir (Tablo 4.7).

Tablo 4.7. Eğitim durumu

Eğitim	N	%
Okuryazar	15	3,5
İlköğretim	7	1,6
Lise	52	12,1
Ön lisans	48	11,2
Lisans	243	56,8
Lisansüstü	63	14,7
Toplam	428	100

Meslek

Veri setinde katılımcıların büyük çoğunluğunun kamu çalışanı ve öğrenci olması dikkat çekmektedir. Öğrencilerin ikinci en büyük katılımcı grubunu oluşturması öğrencilerin banka kullanımının fazla olduğu şeklinde değerlendirilebilir. Meslek grubu olarak en düşük frekansa sahip kişiler ise emeklilerdir (Tablo 4.8).

Tablo 4.8. Meslek grupları

Meslek	N	%
Öğrenci	108	25,2
Kamu Çalışanı	212	49,5
Özel Sektör Çalışanı	45	10,5
Emekli	8	1,9
Esnaf/İş İnsanı	15	3,5
Diğer	40	9,3
Toplam	428	100

Aylık gelir

Tanımlayıcı bilgiler kapsamında katılımcıların bulunduğu gelir gruplarına bakıldığında; 25.001-50.000 TL aralığındaki aylık gelire sahip olanların oranı %49,1 iken 0-10.000 TL aralığında aylık gelire sahip olanların oranı ise %26,9 olduğu gözlenmiştir. Böylece düşük gelir grubunda yer alan katılımcı sayısının daha çok öğrencilerden oluştuğu değerlendirilmesi yapılabilir (Tablo 4.9).

Tablo 4.9. Aylık gelir durumu

Aylık Gelir	N	%
0-10.000 TL	115	26,9
10.001-25.000 TL	48	11,2
25.001-50.000 TL	210	49,1
50.000 TL üstü	55	12,9
Toplam	428	100

4.4.1.2. Banka deneyimlerine ilişkin bilgiler

Araştırmanın en çarpıcı bulgularından bir tanesi katılımcıların %20,3'ünün hangi bankaların katılım (faizsiz) bankası ve hangi bankaların konvansiyonel (faizli) banka olduğunu bilmedikleri şeklindeki bulgu olmuştur. Diğer bir ifadeyle katılımcıların %20,3'ünün katılım ve konvansiyonel banka ayırımını bilmedikleri ortaya çıkmıştır ki bu oran aslında katılım bankacılığı ile ilgili farkındalık düzeyinin düşük olduğu şeklinde

yorumlanabilir. Keza katılımcıların %33,6'sının da kısmen bildiği görülmektedir. Bu sonuca bakıldığında Batman da araştırmaya konu olan katılım bankaları ile ilgili farkındalık düzeyinin düşük olduğu anlaşılmaktadır. Bu konuda katılım bankalarının kendilerinin ayırıcı özelliklerini tanıtmada noktasında eksik kaldıklarını ve bu nedenle bilinirliklerini artırmaya yönelik çalışmalar yapmaları gerektiği söylenebilir (Tablo 4.10).

Öte yandan bu soruya “hayır” cevabı verenlerin çalışmayı bitirmeleri gerektiği ifade edilmiştir. Çünkü katılım bankalarına yönelik farkındalık düzeyinin sağlıklı sonuçlar verebilmesi ve bunların tercihinde etkili olan faktörlerin ortaya konulması için katılımcının kısmen de olsa katılım bankaları ile ilgili bir bilgisinin olması gerektiği düşünülmektedir.

Tablo 4.10. Hangi bankaların katılım bankası olduğunu bilme durumu

	N	%
Evet	197	46,0
Kısmen	144	33,6
Hayır	87	20,3
Toplam	428	100

Çalışmaya katılan kişilerin banka tercihlerini hangi tür bankalardan yana kullandığı özellikle farkındalık düzeyi tespiti için önemli sorulardan bir tanesidir. Katılımcıların 145'i sadece katılım bankaları ve 27'si ise sadece konvansiyonel bankaları ile çalışmaktadır. Katılımcıların 169'u ise her iki banka ile çalışmaktadır. Buna göre araştırmaya katılan banka müşterilerinden sadece faizli bankaları tercih edenlerin oranının çok düşük olduğu dikkat çekmektedir. Sadece katılım bankalarını kullanan katılımcılar ile her ikisini kullanan katılımcıların oranında anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir. Buradan hareketle katılımcıların çok büyük oranda katılım bankalarını kullandığı ifade edilebilir (Tablo 4.11).

Tablo 4.11. Banka tercih durumu

Banka	N	%
Sadece katılım bankaları	145	42,5
Sadece konvansiyonel bankalar	27	7,9
Her ikisi	169	49,6
Toplam	341	100

Katılımcıların bankalarla çalıştıkları yıl sorusu değerlendirildiğinde, çalışmaya katılanların %16,4'ü 0-2 yıl arasında, %18,5'i 3-5 yıl arasında, %18,5'i 6-10 yıl arasında

ve %46,6'sı ise 10 yıl üstünde bankalarla çalıştığı gözlenmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğunun bankaları 6 yıl ve üzeri bir süredir kullandıkları belirlenmiştir. Bu da katılımcıların bankalarla ilgili deneyimlerinin fazla olduğunu göstermektedir (Tablo 4.12).

Tablo 4.12. Bankalarla çalışma süresi

Yıl	N	%
0-2 Yıl	56	16,4
3-5 Yıl	63	18,5
6-10 Yıl	63	18,5
10 Yıl ve Üstü	159	46,6
Toplam	341	100

Çalışmaya katılan kişilerden 327'si bireysel müşteri ve 14'ü ise ticari müşteridir. Yani katılımcıların çok büyük oranda bireysel müşteri olduğu anlaşılmaktadır (Tablo 4.13).

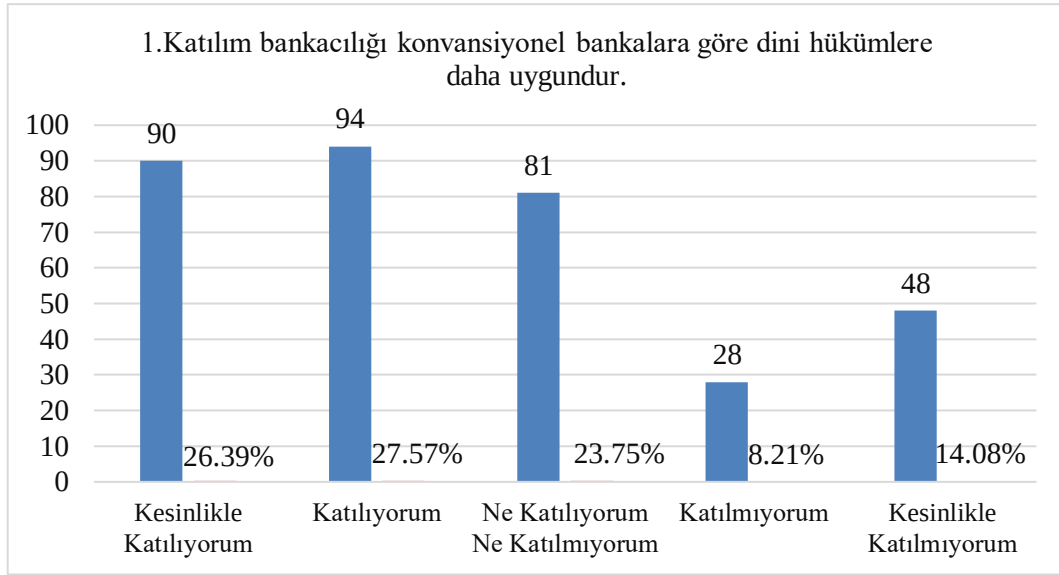
Tablo 4.13. Müşteri türü

Müşteri	N	%
Bireysel	327	95,9
Ticari	14	4,1
Toplam	341	100

4.4.1.3. Katılımcıların katılım bankalarına ilişkin dini açıdan düşünceleri

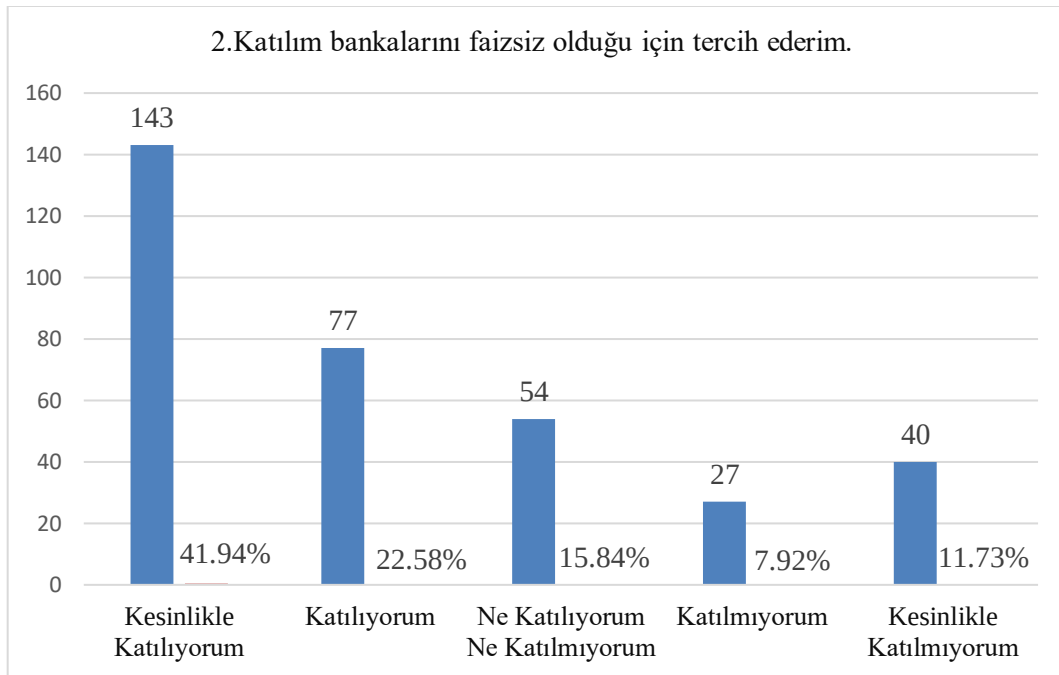
Uygulama bağlamında katılımcıların katılım bankalarına ilişkin dini açıdan yargıları belirlenmeye çalışılmıştır. Bunun için ölçekte dini açıdaki on iki tane yargıya yer verilmiş ve her yargıya yönelik verilen “*kesinlikle katılıyorum*”, “*katılıyorum*”, “*ne katılıyorum ne katılmıyorum*”, “*katılmıyorum*” ve “*kesinlikle katılmıyorum*” şeklindeki cevaplar için grafikler oluşturulmuştur.

Bulgular incelendiğinde katılımcıların %26,4'ünün katılım bankalarının dini hükümlere uygun olduğuna kesinlikle katıldığı ve %27,6'sının da dini hükümlere uygun olduğuna katıldığı gözlenmiştir. Ayrıca “*ne katılıyorum ne de katılmıyorum*” ifadesini tercih edenlerin oranı %23,8 iken katılım bankalarının dini hükümlere uygunluğu noktasında katılmayanların toplam oranı %22,3'tür. Bu yanıtlardan hareketle katılımcıların yarısından fazlasının katılım bankalarının dini hükümlere uygunluğu noktasında olumlu kanaat belirttiği söylenebilir (Grafik 4.1).

Grafik 4.1. Katılım bankalarının dini hükümlere uygunluğu ile ilgili yargılar

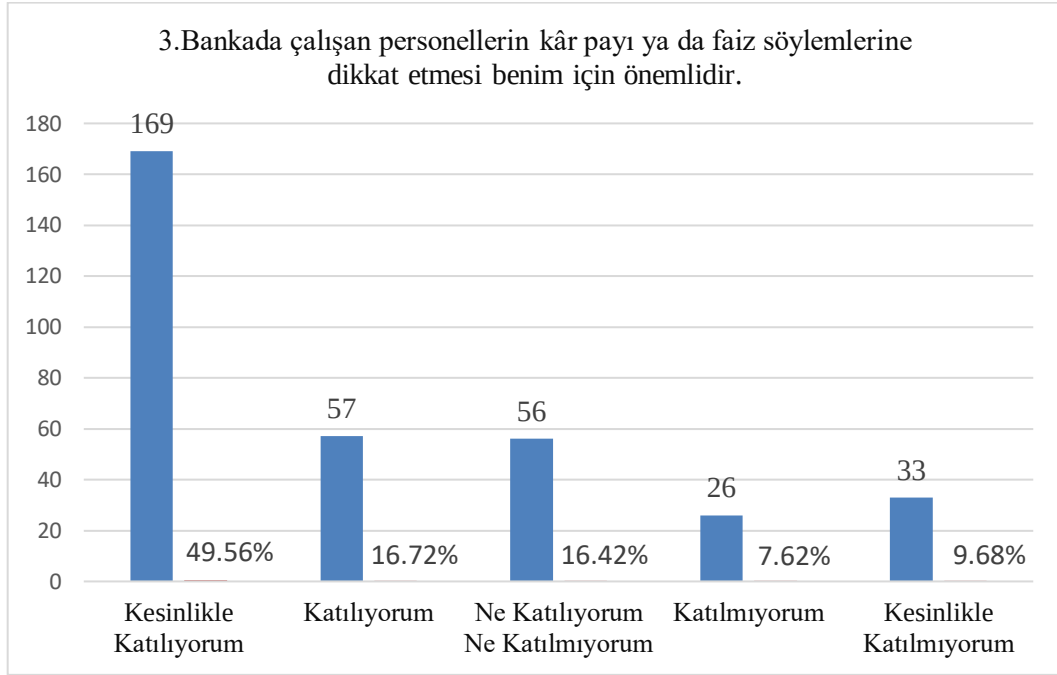
Dini açıdaki yargıların diğer bir ifadesi ise katılımcıların bu bankaları faizsiz olmasından dolayı tercih ettiklerine ilişkin ifadedir. Katılımcıların %64,5'i “*kesinlikle katılıyorum*” ya da “*katılıyorum*” diyerek katılım bankalarının faizsiz olmasından dolayı tercih ettiklerini belirtmiştir (Grafik 4.2).

Grafik 4.2. Katılım bankalarının faizsiz olduğuna ilişkin yargılar

Katılımcıların banka personellerinin kâr payı ya da faiz söylemine dikkat etme durumları sorulduğunda %66,3 gibi büyük bir çoğunluğun bu duruma “*kesinlikle katılıyorum*” ya da “*katılıyorum*” dediği görülmüştür. “*kesinlikle katılıyorum*” diyen

müşterilerin oranı %49,6 iken “*kesinlikle katılmıyorum*” diyenlerin oranı ise %9,7 gibi düşük oranda olduğu gözlenmiştir (Grafik 4.3).

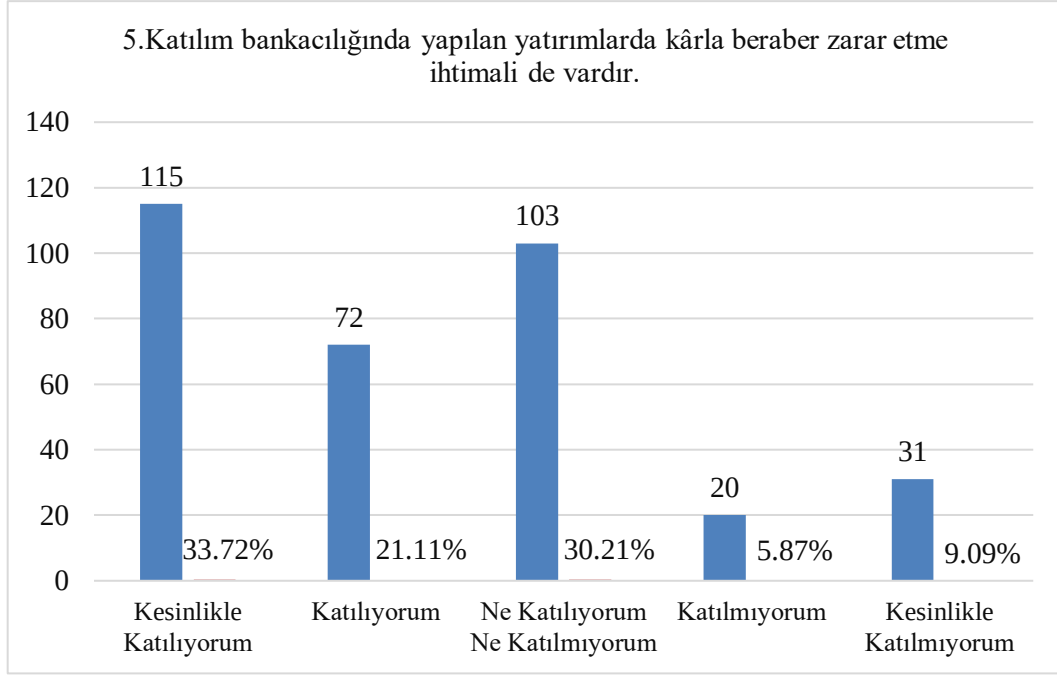
Grafik 4.3. Banka personellerinin kâr payı ya da faiz söylemine ilişkin yargılar

Katılımcıların bankalar arasında seçim yaparken İslami şartlara ne kadar önem verdiklerini sorgulayan ifadede de katılımcıların çoğunluğu (%65,7), bankalar arasında seçim yaparken İslami uyumluluğun çok önemli olduğunu belirtmiştir. Bunu, İslami kriterlerin önemli olduğunu gösteren %14,4'lük bir grup takip etmektedir. “*ne katılıyorum ne katılmıyorum*” diyen katılımcılar %8,5 iken, İslami şartlara uyumluluğun önemli olmadığını düşünenler %3,8 ve hiç önemli olmadığını düşünenler ise %7,6'dır. “*Kesinlikle katılıyorum*” diyen katılımcıların yüksek yüzdesi, bankaların hizmetlerini İslami prensiplerle uyumlu hâle getirmeleri gerektiğini ortaya koymaktadır (Grafik 4.4).

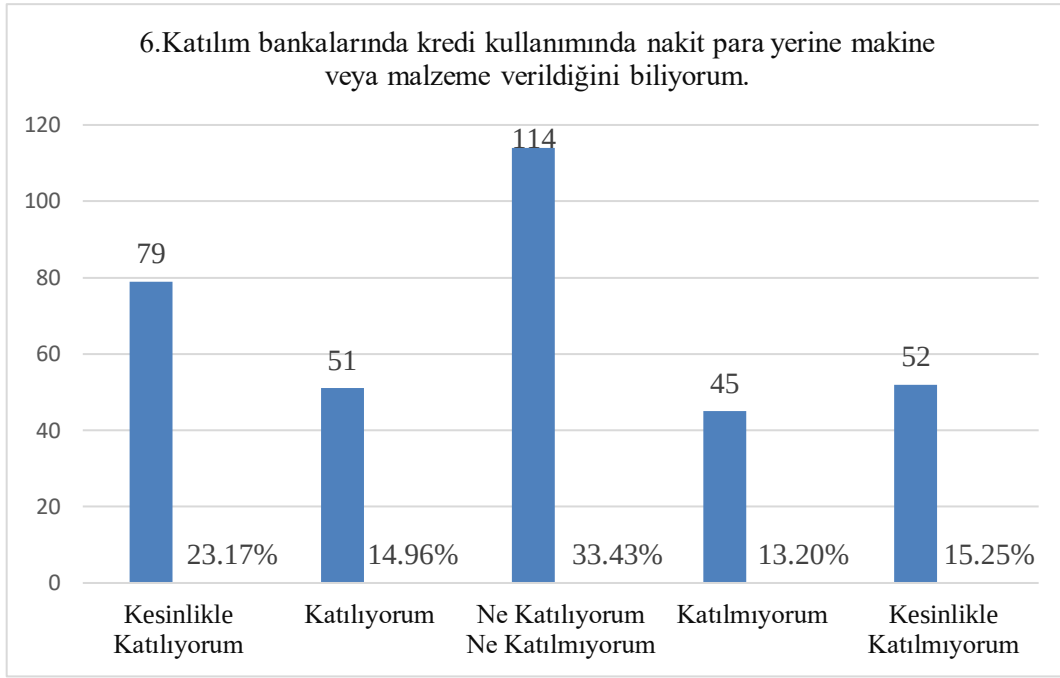
Grafik 4.4. İslami şartlara uygun olan bankaları tercih etme durumu

Katılım bankacılığında yapılan yatırımlarda kârla beraber zarar etme ihtimaline dair katılımcıların görüşlerini gösteren grafik verileri, katılım bankacılığıyla ilgili katılımcıların büyük bir kısmının (%54,8) bu tür yatırımlarda zarar etme ihtimalini kabul ettiğini göstermektedir. Bu bilgi, katılım bankacılığı ile ilgili risk yönetimi stratejilerinin geliştirilmesi açısından değerli görülmektedir. Bununla birlikte, “*ne katılıyorum ne katılmıyorum*” diyen katılımcı oranı (%30,2) ise dikkat çekici yüksek düzeydedir. Katılmayanlar ise daha düşük oranlarda gözlenmektedir (Grafik 4.5).

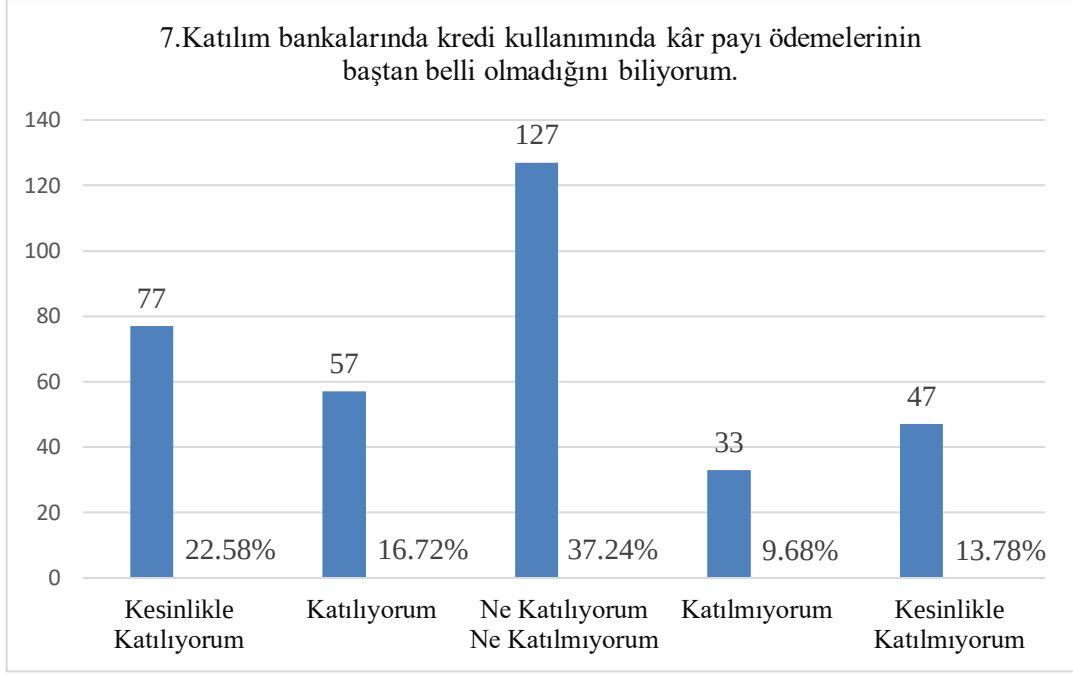
Grafik 4.5. Katılım bankalarında kârla beraber zarar etme ihtimali durumu

Katılım bankaları tarafından sunulan kredilerde nakit para yerine makine veya malzeme verildiğine dair katılımcıların farkındalık düzeyleri aşağıdaki ifadeyle ölçülmeye çalışılmıştır. Ölçüm sonuçlarına göre katılımcıların önemli bir kısmı (%33,4) “*ne katılıyorum ne katılmıyorum*” şeklinde kanaat belirtmiştir. Bununla birlikte, katılımcıların %38,1’i (“*kesinlikle katılıyorum*” ve “*katılıyorum*”) nakit yerine makine veya malzeme verildiğini bilmektedir. Bu da katılım bankalarının kredi politikalarının yaygın bir şekilde bilindiğini, ancak farkındalık seviyesinin yeterli olmadığını göstermektedir (Grafik 4.6).

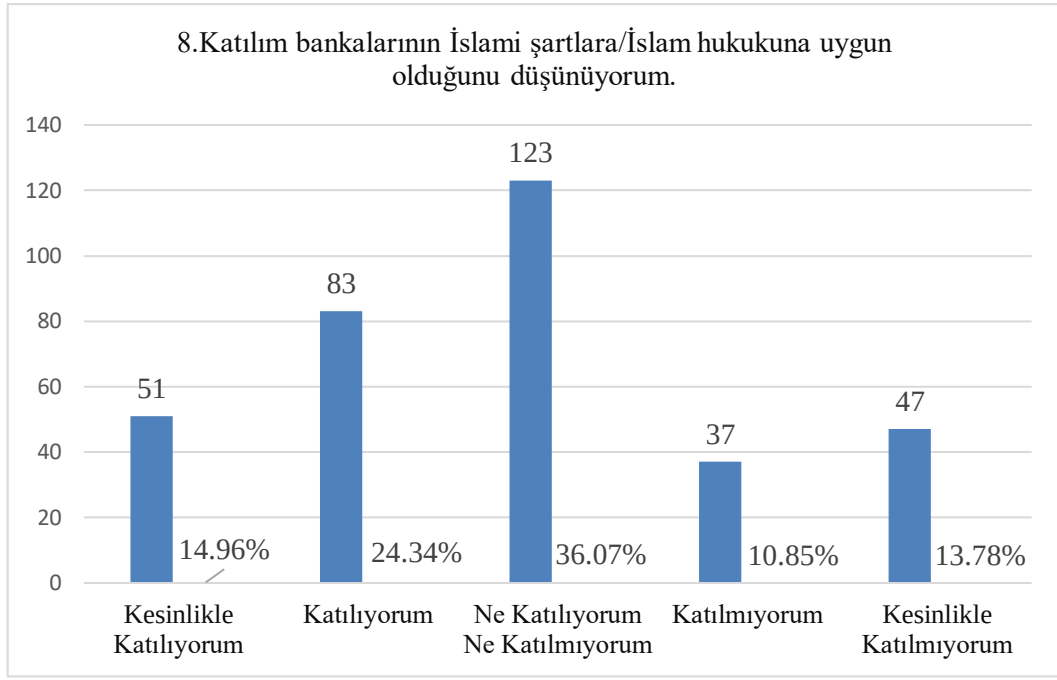
Grafik 4.6. Katılım bankalarında nakit para verilmediğini bilme durumu

Grafik 4.7’de katılım bankalarında kredi kullanımı sırasında kâr payı ödemelerinin baştan belli olmadığına dair katılımcıların görüşleri gösterilmektedir. Bu bulgular, katılım bankacılığı kapsamında kredi kullanan katılımcıların önemli bir kısmı (%37,2) “*ne katılıyorum ne katılmıyorum*” diyerek kâr payı ödemelerinin belirsizliği konusunda kararsız olduklarını göstermektedir. Bununla birlikte, %22,6’sı kesinlikle katılırken, %16,7’si bu ifadeye katılmaktadır. Bu durum, katılım bankacılığı müşterilerinin yaklaşık %39,3’ünün kâr payı ödemelerinin baştan belli olmadığı konusunda bilgi sahibi olduğunu ortaya koymaktadır. Diğer yandan, %23,5’lik bir katılımcı grubu bu duruma katılmadığını belirtmektedir. Bu durum bazı katılımcıların bu konuda bilgi sahibi olmadığını veya farklı bir görüşe sahip olduğunu göstermektedir.

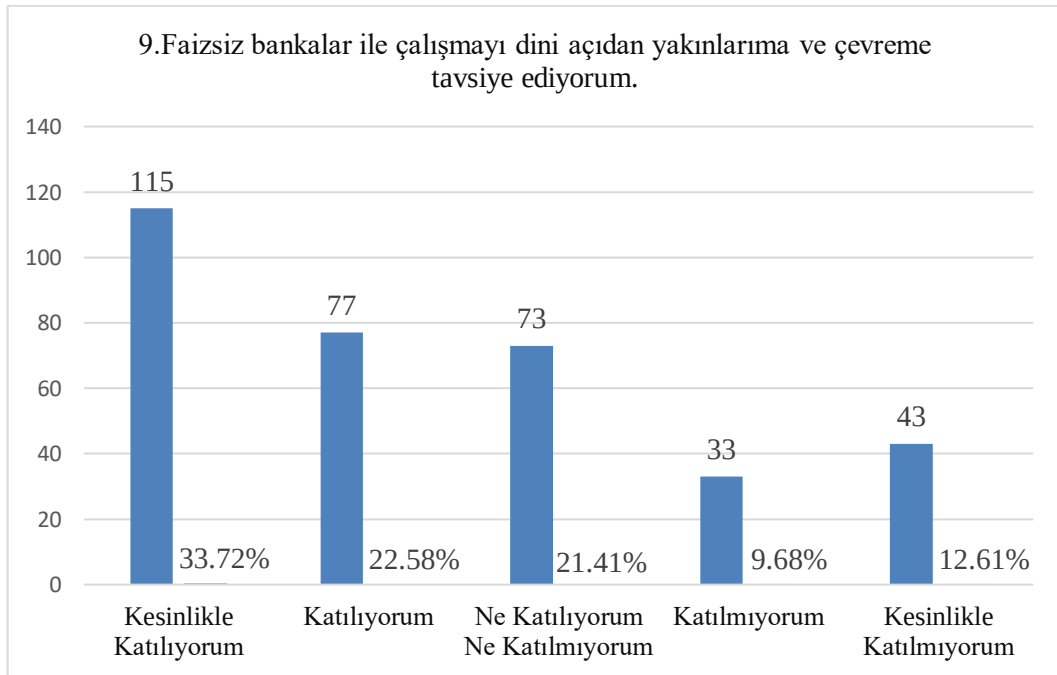
Grafik 4.7. Katılım bankalarında kâr payının baştan belli olmaması durumu

Katılımcıların katılım bankalarının İslami şartlara uygunluğu konusunda kararsız olduğunu ve farklı görüşlerin bulunduğu düşünülmektedir. Çünkü katılım bankalarının İslam hukukuna uygun olduğunu düşünen kişilerin dağılımını gösteren Grafik 4.8’de 123 kişi ile en yüksek oran, “*ne katılıyorum ne katılmıyorum*” kategorisinde yer almaktadır. En düşük oran ise “*katılmıyorum*” kategorisinde olup, 37 kişi (%10,9) bu görüştedir. Bu veri, katılım bankalarının İslami şartlara uygunluğu konusundaki algıyı anlamak için önem arz etmektedir.

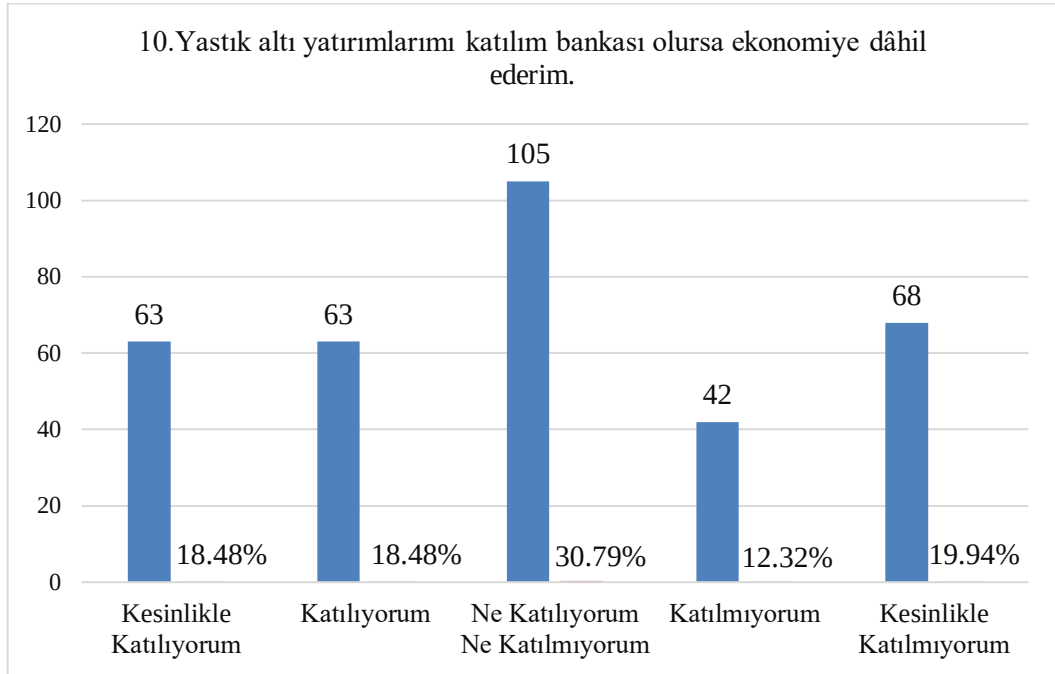
Grafik 4.8. Katılım bankalarının İslami şartlara uygun olma durumu

Katılımcılar faizsiz bankalar ile çalışmayı dini açıdan yakınlarına ve çevresine tavsiye etmektedir. Çünkü Grafik 4.9’da da görüldüğü üzere katılımcıların çoğunluğu (%56,3) “kesinlikle katılıyorum” ve “katılıyorum” seçeneğini tercih etmişlerdir. Her ne kadar “ne katılıyorum ne katılmıyorum” seçeneğini tercih edenlerin oranı %21,4 ise de faizsiz bankalar ile çalışmayı yakınlarıma ve çevreme tavsiye ediyorum diyenlerin genel anlamda olumlu bir algıya sahip olduğu ve çevrelerine tavsiye ettikleri görülmektedir.

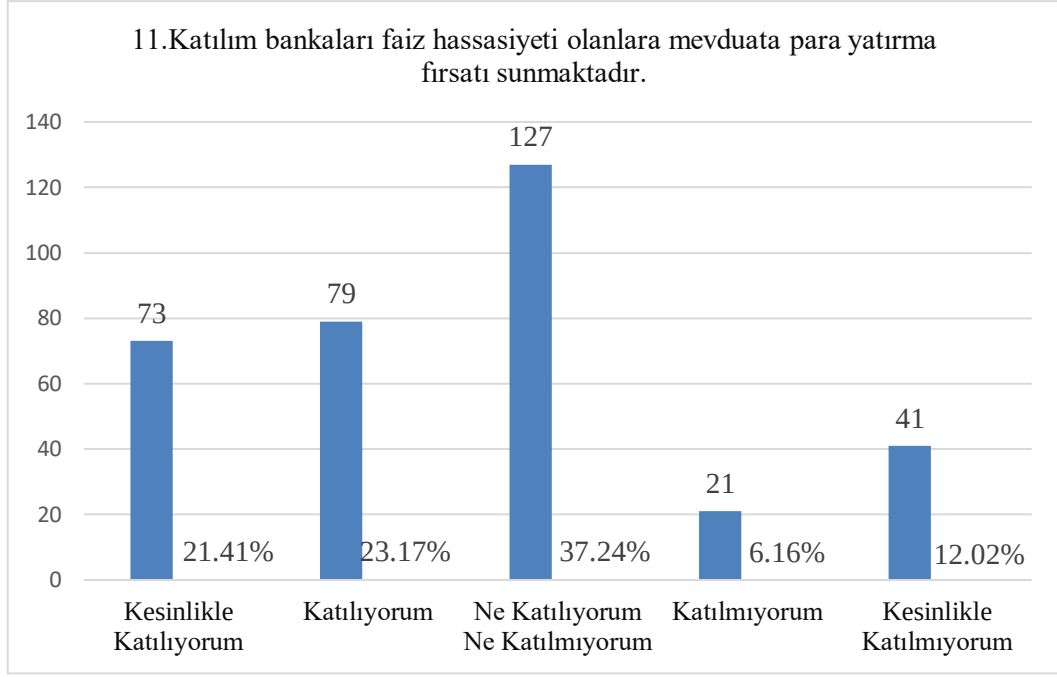
Grafik 4.9. Faizsiz bankalar ile çalışmayı tavsiye etme durumu

Katılımcıların “Yastık altı yatırımlarımı katılım bankası olursa ekonomiye dâhil ederim.” ifadesine ilişkin yargıları için Grafik 4.10 oluşturulmuştur. Buna göre, katılımcıların, büyük bir kısmının bu konu hakkında kararsız olduğu (%30,8) ve bir kısmının da bu durumu desteklemediği (%12,3 + %19,9) anlaşılmaktadır. Ancak, bu yatırımları katılım bankalarına yönlendirmek için potansiyel olduğunu düşünen önemli bir kesim de (%18,5 + %18,5) bulunmaktadır. Bu veriler, bireylerin yastık altı yatırımları ekonomiye dâhil etme konusunda hâlâ ikna edilmesi gerektiğini göstermektedir. Ekonomiye dâhil edilen yastık altı yatırımlarının, genel ekonomik büyümeye ve finansal istikrara katkıda bulunabileceği düşünülürse, bu konuda daha fazla bilgilendirme yapılması gerektiği ortaya çıkmaktadır.

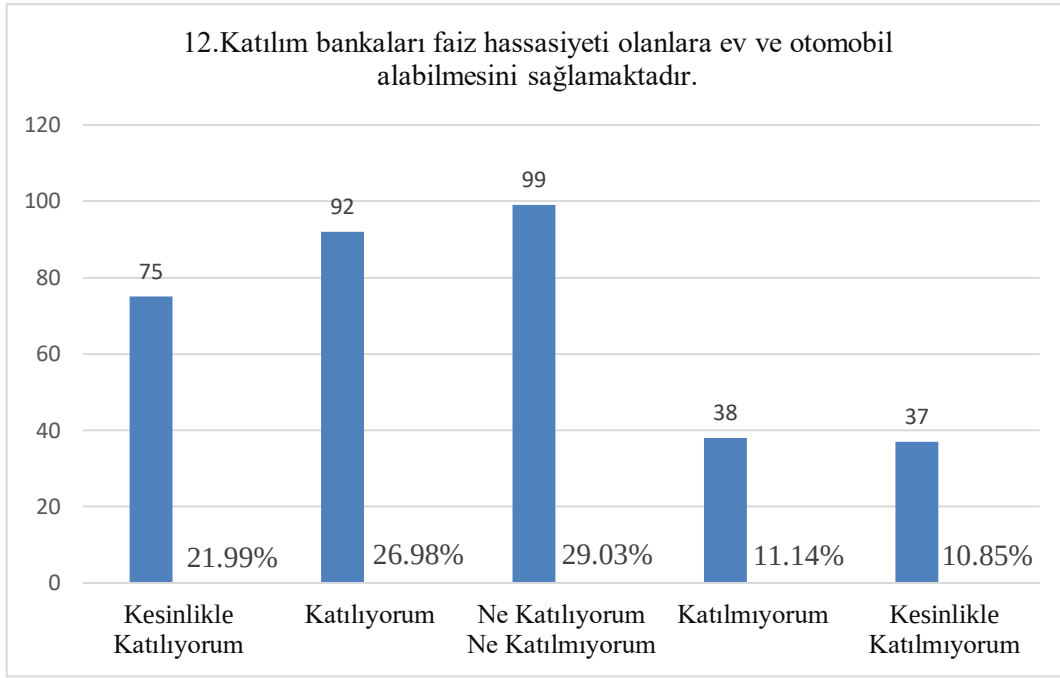
Grafik 4.10. Yastık altı yatırımları katılım bankasına yatırma durumu

Grafik 4.11 incelendiğinde katılım bankalarının faiz hassasiyeti olanlara mevduata para yatırma fırsatı sunduğuna dair yargıda “ne katılıyorum ne katılmıyorum” seçeneğini tercih edenlerin oranı (%37,2) yüksek çıkmıştır. Bununla birlikte önemli bir kesimin (%21,4 ve %23,2) katılım bankalarını bu açıdan desteklediği görülmektedir.

Grafik 4.11. Katılım bankalarının mevduata para yatırma fırsatı sunma durumu

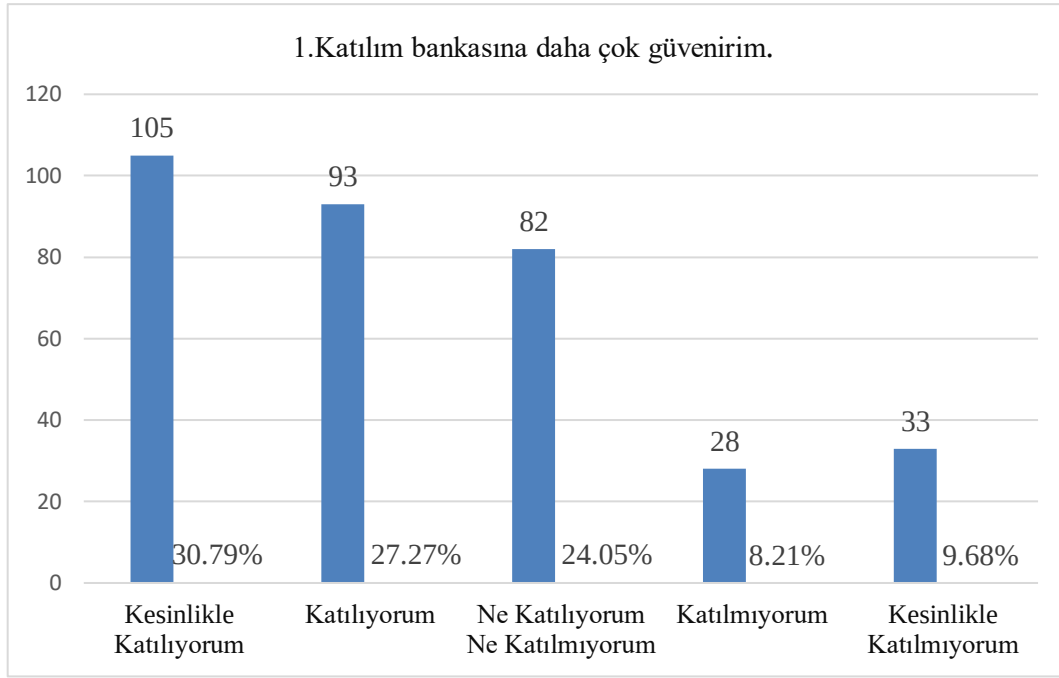
Son olarak “Katılım bankaları faiz hassasiyeti olanlara ev ve otomobil alabilmesini sağlamaktadır.” yargısına yönelik algı ölçülmeye çalışılmış ve buna yönelik cevaplar Grafik 4.12’de sunulmuştur. Buna göre, katılımcıların çoğunluğu bu görüşe katılmaktadır. Nitekim katılımcıların %22’sinin “kesinlikle katılıyorum” ve %27’sinin ise “katılıyorum” seçeneğini tercih etmesi bu görüşe katıldığını ortaya koymaktadır. Ancak önemli bir kesimin (%29) de “ne katılıyorum ne katılmıyorum” seçeneğini tercih etmiş olması katılımcıların önemli bir kısmının bu konuda kararsız olduğunu göstermektedir.

Grafik 4.12. Katılım bankalarının ev ve otomobil alma fırsatı sunma durumu

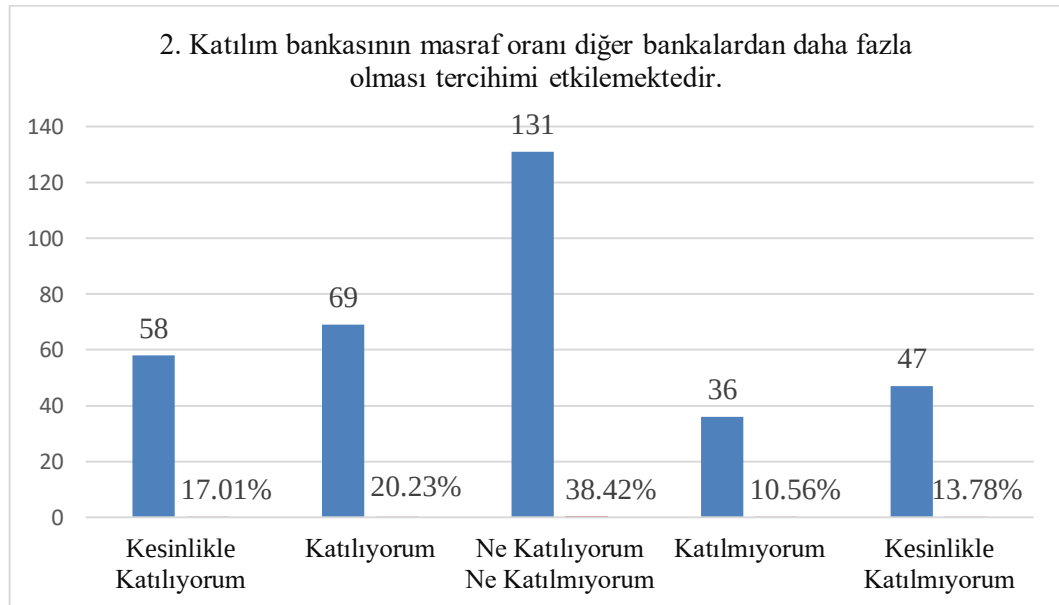
4.4.1.4. Katılım bankalarına ilişkin ekonomik ve mali düşünceler

Uygulama bağlamında katılım bankalarına ilişkin ekonomik ve mali düşüncelerin belirlenmesi de hedeflenmiş ve böylece ölçekte konuya ilişkin on tane yargıya yer verilmiştir. Her bir ifadenin bulguları için ayrı grafikler oluşturulmuş ve katılımcıların cevapları bu grafikler üzerinden değerlendirilmiştir. Bu bağlamda ilk olarak katılımcıların “*Katılım bankasına daha çok güvenirim.*” ifadesine ilişkin yargıları grafik 4.13’te gösterilmektedir. Buna göre, katılımcıların çoğu katılım bankalarını güvenilir görmektedir. Çünkü katılımcıların %27,3’ü “*katılıyorum*” ve %30,8’i “*kesinlikle katılıyorum*” seçeneğini tercih etmiştir. Katılımcıların %24’ü ise “*ne katılıyorum ne katılmıyorum*” seçeneğini işaretlemiştir. Her ne kadar bu veriler, genel anlamda katılımcıların katılım bankalarına güvendiğini gösterse de kayda değer bir kesimin de “*ne katılıyorum ne katılmıyorum*” seçeneğini tercih etmiş olması katılımcıların önemli bir kısmının bu konuda kararsız olduğunu göstermektedir. Öte yandan bu durum katılım bankalarının tercih edilmesinde sadece dini faktörlerin değil, bunun yanında bankaya güvenme gibi diğer faktörlerin de etkili olabileceği şeklinde değerlendirilebilir.

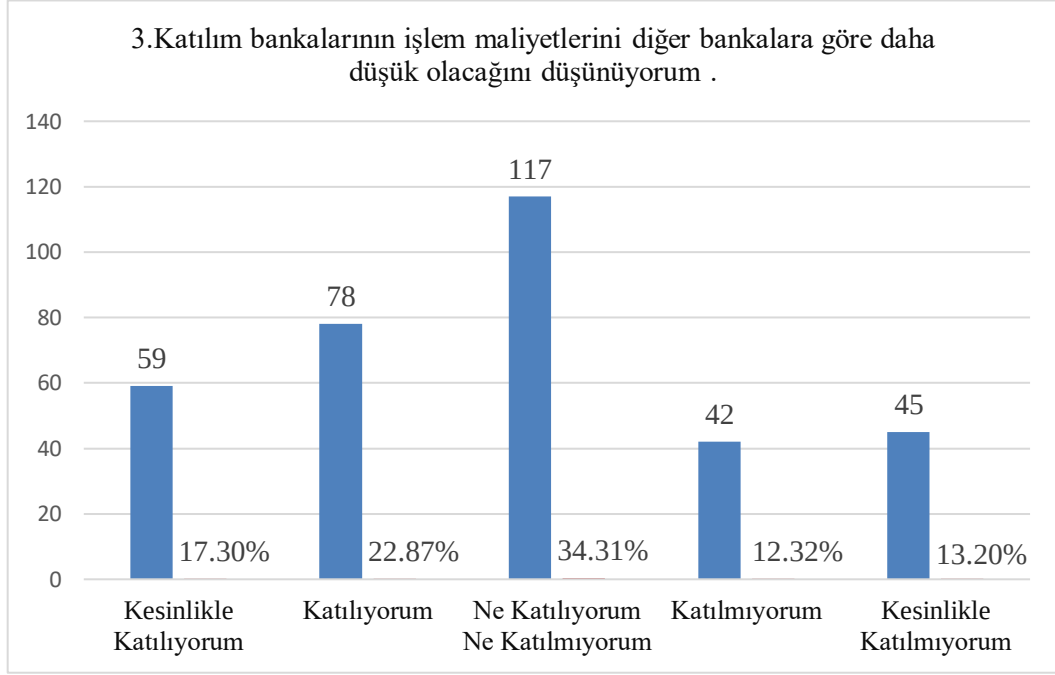
Grafik 4.13. Katılım bankalarına güvenme durumu

Grafik 4.14 incelendiğinde “*Katılım bankasının masraf oranı diğer bankalardan daha fazla olması tercihimizi etkilemektedir.*” ifadesine dair yargıda “*ne katılıyorum ne katılmıyorum*” seçeneğini tercih edenlerin oranının yüksek olması katılımcıların büyük bir kısmının (%38,4) bu konuda kararsız olduğunu göstermektedir. Ancak önemli bir kesimin de katılım bankalarının masraf oranlarının diğer bankalardan fazla olması durumunda tercihlerini etkilediğini ifade etmiştir. Çünkü katılımcıların %20,2’si “*katılıyorum*” ve %17’si “*kesinlikle katılıyorum*” seçeneğini tercih etmiştir.

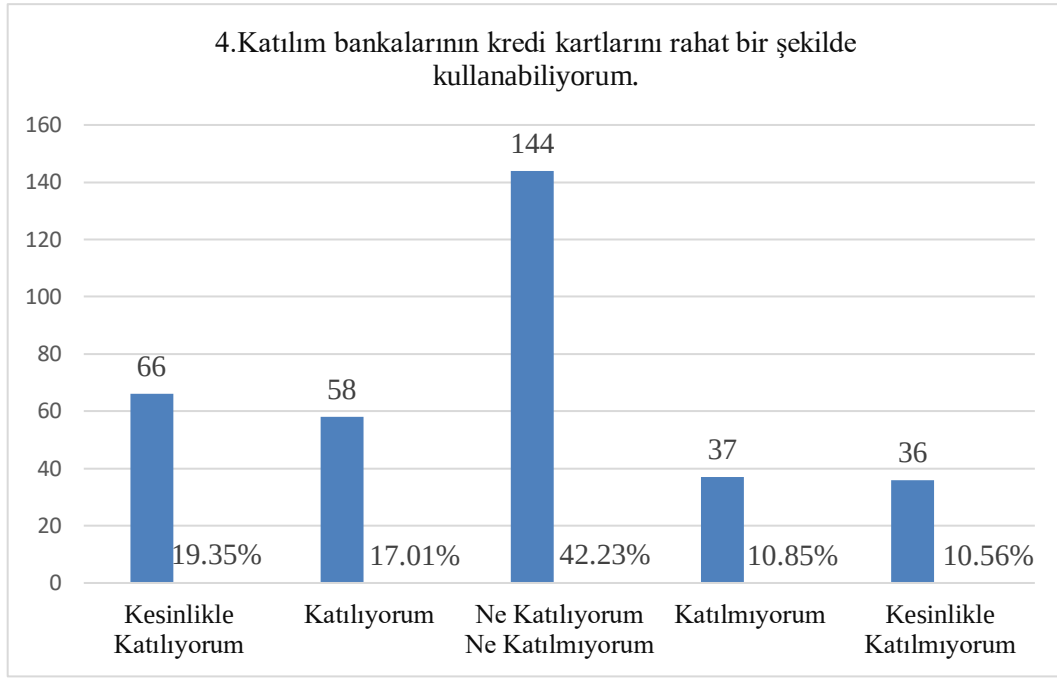
Grafik 4.14. Masraf oranının fazla olması tercihleri etkileme durumu

Katılım bankalarının işlem maliyetlerinin diğer bankalara göre daha düşük olması ile ilgili bulguların dağılımının gösterildiği Grafik 4.15'te katılımcıların %34,3'ü bu konuda kararsız olduğu görülmektedir. Bunun yanında %40,2'si ise *“kesinlikle katılıyorum”* ve *“katılıyorum”* seçeneklerini tercih ederek işlem maliyetlerinin daha düşük olduğunu düşünmektedir. Katılımcıların %25,5'lik bir kısmı ise *“katılmıyorum”* ve *“kesinlikle katılmıyorum”* seçeneklerini tercih ederek bu fikirde olmadıklarını ifade etmiştir.

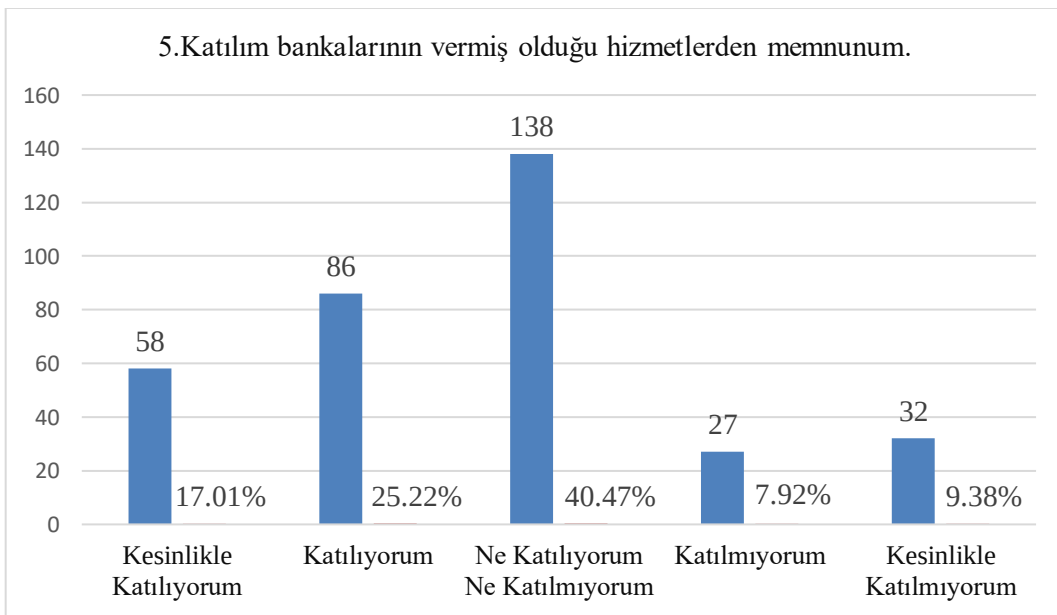
Grafik 4.15. Katılım bankalarının işlem maliyetlerinin düşük olma durumu

Katılım bankalarının kredi kartlarını rahat bir şekilde kullanabilmeye yönelik cevaplara Grafik 4.16 üzerinden bakıldığında %42,2'lik bir oranla katılımcıların çoğunluğu *“ne katılıyorum ne katılmıyorum”* seçeneğini tercih ederek kararsız olduklarını ifade etmiştir. Ancak %36,4'lük bir kesim *“kesinlikle katılıyorum”* ve *“katılıyorum”* seçeneğini tercih ederek bu kartları rahatça kullanabildiklerini düşünmektedir. %21,5'lik bir grup ise *“katılmıyorum”* ve *“kesinlikle katılmıyorum”* seçeneğini tercih etmiş olup, bu konuda olumsuz bir görüşe sahiptir. Katılımcıların çoğunluğunun verdiği cevaplara bakıldığında katılım bankalarının kredi kartlarının sunduğu fırsatların ve hizmetlerin iyileştirilmesi ve daha geniş kitlelere ulaştırılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

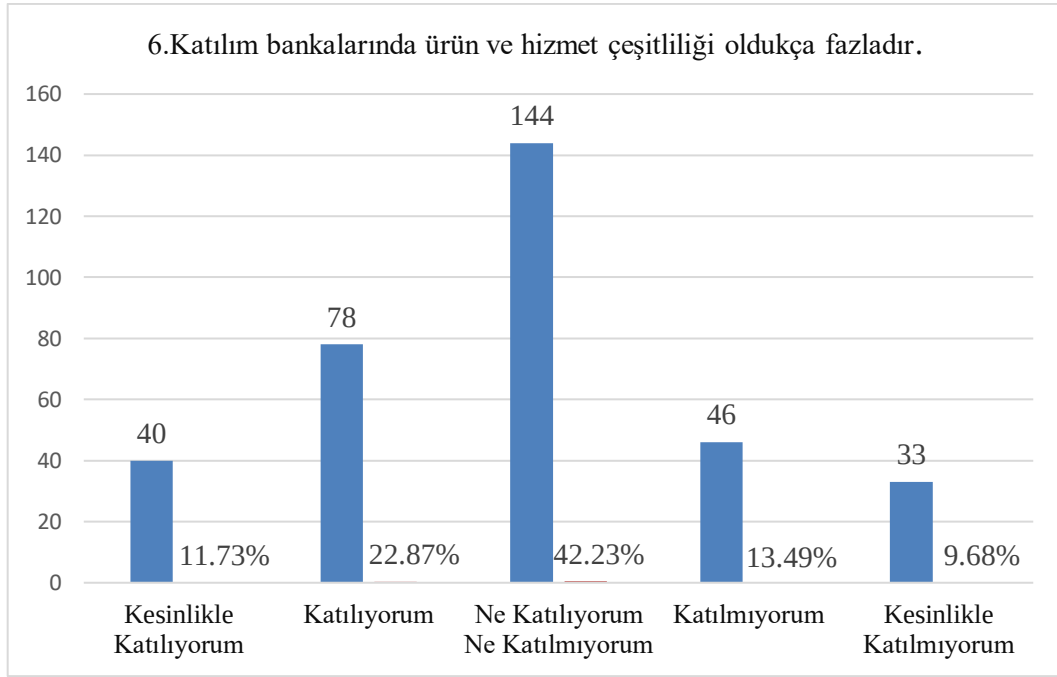
Grafik 4.16. Katılım bankalarının kredi kartlarını kullanabilme durumu

Katılımcıların katılım bankalarının vermiş olduğu hizmetlerden memnun olmasına dair Grafik 4.17 incelendiğinde, katılımcıların toplam %42,2’si “*kesinlikle katılıyorum*” ve “*katılıyorum*” seçeneğini tercih etmişken, %40,5’i ise “*ne katılıyorum ne katılmıyorum*” şeklinde bir tercihte bulunmuştur. Katılım bankalarından memnun olanlar oransal olarak daha fazla olsa da kararsız kalanların oranının yüksek olması şeklindeki bu bulgular, katılım bankalarının müşteri memnuniyeti noktasında daha fazla çalışma yapması gerektiğini göstermektedir.

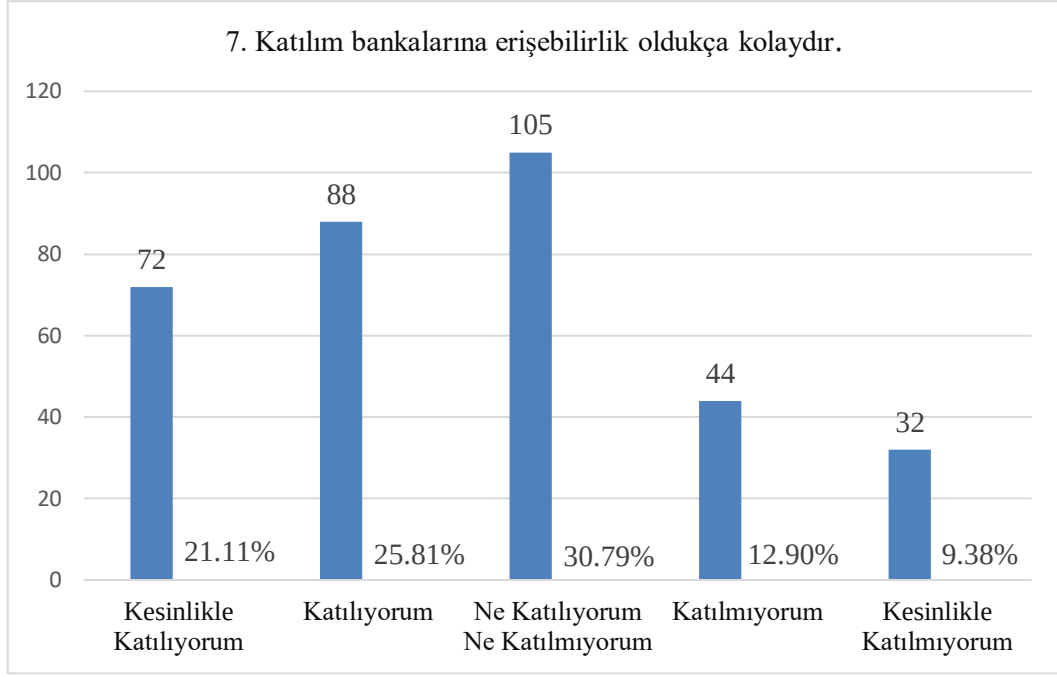
Grafik 4.17. Katılım bankalarının hizmetlerinden memnun olma durumu

Katılımcıların “Katılım bankalarında ürün ve hizmet çeşitliliği oldukça fazladır.” ifadesine ilişkin yargıları Grafik 4.18’de gösterilmiştir. Grafikteki verilere göre %34,6’lık bir oranla katılımcılar “*kesinlikle katılıyorum*” ve “*katılıyorum*” seçeneğini tercih etmiştir. Katılımcıların %42,2’si ise “*ne katılıyorum ne katılmıyorum*” demiştir. Katılımcılardan “*kesinlikle katılmıyorum*” ve “*katılmıyorum*” seçeneğini işaretleyenlerin oranı ise %23,2’dir. Yani katılım bankalarında ürün ve hizmet çeşitliliği konusunda çoğu katılımcının kararsız kaldığı görülmektedir ki bu durum, katılım bankalarında ürün ve hizmet çeşitliliğinin artırılması gerektiğini göstermektedir.

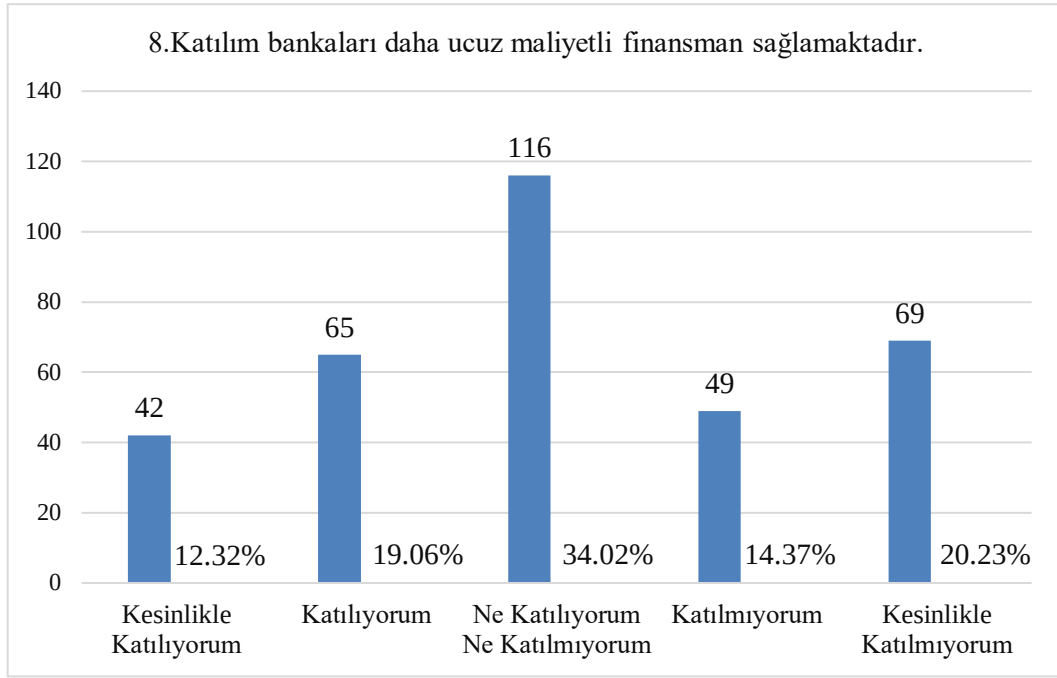
Grafik 4.18. Katılım bankalarında ürün ve hizmet çeşitliliği durumu

Katılımcıların “Katılım bankalarına erişebilirlik oldukça kolaydır.” ifadesine ilişkin yargıları Grafik 4.19’da gösterilmiştir. Grafikteki verilere göre %46,9’luk bir oranla katılımcıların çoğunluğu “*kesinlikle katılıyorum*” ve “*katılıyorum*” seçeneğini tercih etmiştir. Katılımcıların %30,8’i ise “*ne katılıyorum ne katılmıyorum*” demiştir. Ayrıca “*kesinlikle katılmıyorum*” ve “*katılmıyorum*” seçeneğini işaretleyenlerin oranı %22,3’tür. Bu verilere dayanarak, katılımcıların çoğuna göre katılım bankalarına erişebilirlik oldukça kolay olduğu söylenebilir. Bunun yanı sıra kararsızlara ve aynı fikirde olmayanlara yönelik çalışmalar yapılması ve bununla ilgili önlemler alınması gerektiği söylenebilir. Çünkü bu iki grup katılımcının oluşturduğu grubun toplamı önemli bir orana ulaşmaktadır.

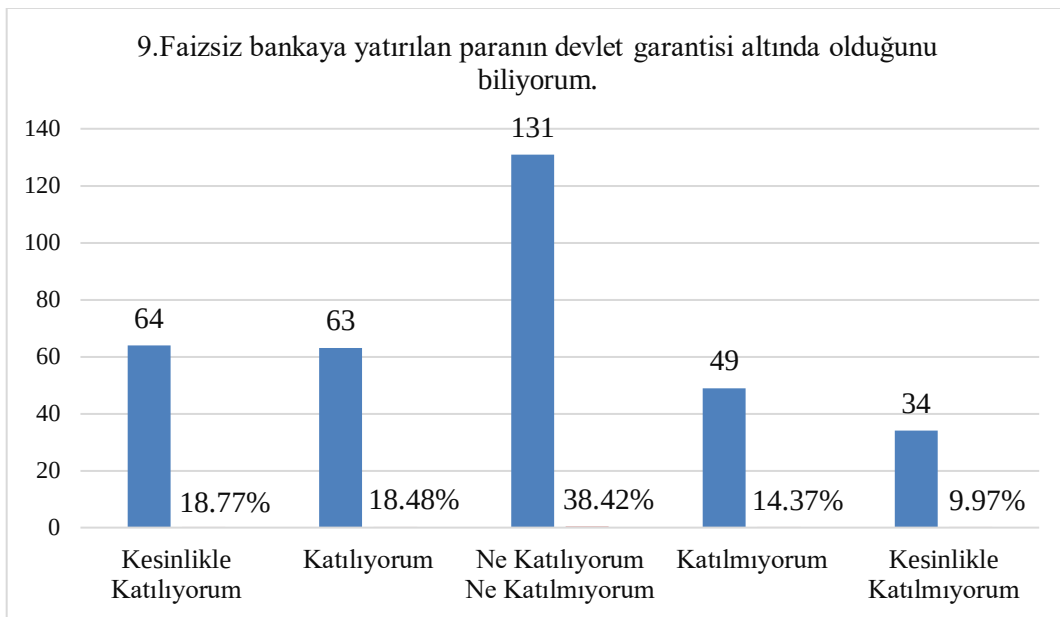
Grafik 4.19. Katılım bankalarına erişebilirliğin kolay olma durumu

Ölçekte katılım bankalarının daha ucuz maliyetli finansman sağlamasına yönelik katılımcıların yargıları belirlenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamdaki yargılara ilişkin Grafik 4.20 incelendiğinde; katılımcıların toplam %31,4’ü “*kesinlikle katılıyorum*” ve “*katılıyorum*” seçeneğini tercih etmiştir. Katılımcıların %34’ü ise “*ne katılıyorum ne katılmıyorum*” demıştır. Burada “*kesinlikle katılmıyorum*” ve “*katılmıyorum*” seçeneğini işaretleyenlerin oranı ise %34,6’dır. Bu sonuçlar, genel anlamda katılım bankalarının daha düşük maliyetli finansman sağlamadığını göstermektedir. Bu nedenle katılım bankalarının bu hususu dikkate alarak daha düşük maliyetli finansman sağlamaları gerektiği düşünülmektedir. Çünkü daha düşük maliyetli finansman sağlanması durumunda katılım bankalarının daha fazla tercih edilmesinde de etkili olabilecektir.

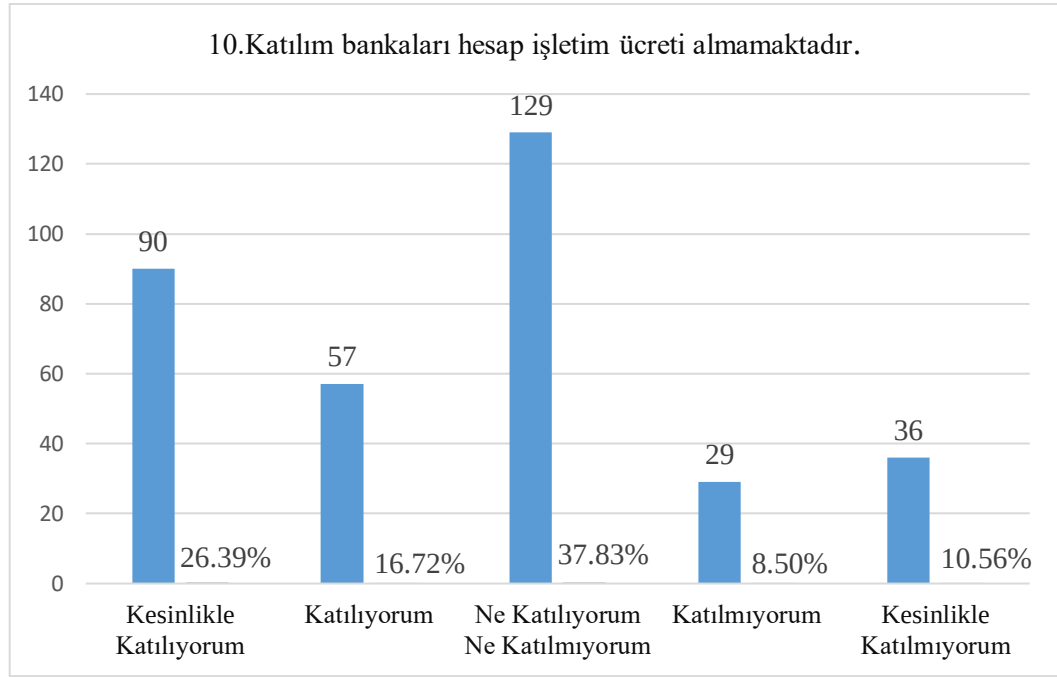
Grafik 4.20. Katılım bankalarının ucuz finansman sağlama durumu

Araştırmaya katılan bireylerin %37,3'ünün “kesinlikle “katılıyorum” ve “katılıyorum” seçeneğini tercih ederek katılım bankalarına yatırılan paranın devlet garantisinde olduğundan haberdar oldukları gözlenmiştir. Buna karşın katılımcıların %24,8'inin katılım bankalarına yatırılan paranın devlet garantisinde olduğundan haberdar olmadıkları ortaya çıkmıştır. Bunun yanında katılımcıların %38,4'ü ise “ne katılıyorum ne katılmıyorum” seçeneğini tercih ederek bu ifadeye yönelik tam bilgi sahibi olmadıkları anlaşılmıştır (Grafik 4.21).

Grafik 4.21. Faizsiz bankalardak paranın devlet garantisi altında olma durumu

Katılımcıların katılım bankalarında hesap işletim ücreti alınmaması ile ilgili yargıları Grafik 4.22 üzerinden ölçülmeye çalışılmıştır. Buna göre katılımcıların toplam %43,1'i “kesinlikle katılıyorum” ve “katılıyorum” seçeneğini tercih etmiştir. Ancak %19,1'i “kesinlikle katılmıyorum” ve “katılmıyorum” seçeneğini işaretleyerek katılım bankalarında hesap işletim ücreti alınmaması ifadesine katılmadıkları sonucu elde edilmiştir. Bunun yanında katılımcıların %37,8'i ise “ne katılıyorum ne katılmıyorum” seçeneğini tercih ederek bu ifadeye yönelik tam bilgi sahibi olmadıkları gözlenmiştir (Grafik 4.22).

Grafik 4.22. Katılım bankalarının hesap işletim ücreti almama durumu

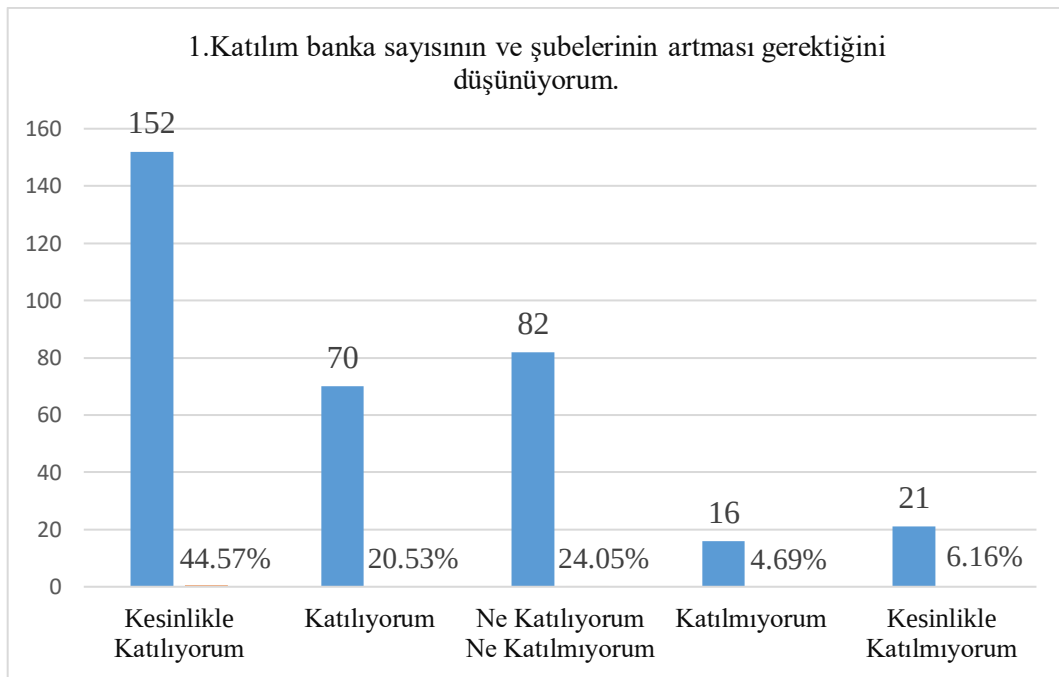
Bu sonuçlara bakıldığında katılım bankalarının bu noktalarda yetersiz kaldığı şeklinde bir değerlendirme yapılabilir. Çünkü katılım bankalarının mali ve ekonomik yargılarında katılımcılar hemen hemen tüm ifadelerde “ne katılıyorum ne katılmıyorum” seçeneğinde yoğunlaşmıştır. Esasında bu durum bir taraftan onlara yönelik farkındalık düzeyinin de yetersiz olduğu anlamına gelirken diğer taraftan onların tercih edilmesinde de etkili olabileceğini göstermektedir.

4.4.1.5. Katılım bankalarına ilişkin genel düşünceler

Katılım bankaları kuruldukları ilk günden bugüne sürekli bir gelişim ve büyüme trendi yakalamıştır. Bu nedenle katılımcıların katılım bankalarının gelişimine yönelik

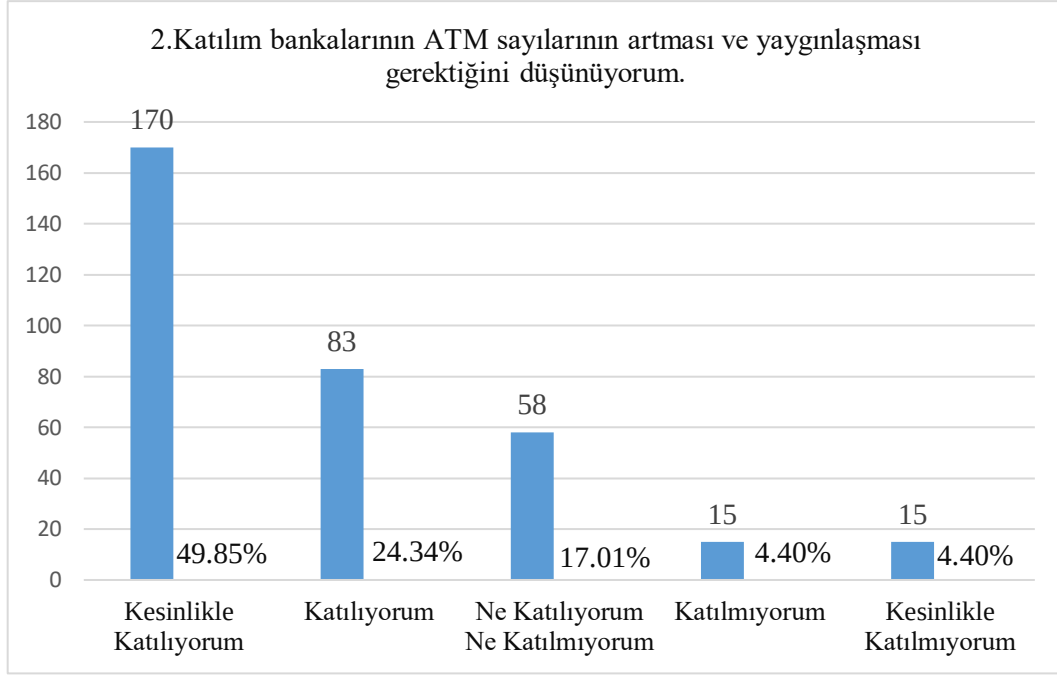
tutumlarının ölçülmesi hedeflenmiş ve anketin son bölümünde şube ve ATM sayıları gibi katılım bankalarına ilişkin genel düşüncelere yer verilmiştir.

Katılımcıların katılım banka sayısı ve şubelerine ilişkin yargıları Grafik 4.23'te sunulmuştur. Verilere göre; %67,1'lik bir oranla, katılımcıların çoğunluğu katılım banka sayısı ve şubelerini artması gerektiğini düşünmektedirler. Katılımcıların %24'ü “*ne katılıyorum ne katılmıyorum*” derken %10,9'luk az bir kısım “*kesinlikle katılmıyorum*” veya “*katılmıyorum*” seçeneklerini işaretlemiştir. Kısacası bu bulgular katılımcıların büyük çoğunluğunun katılım banka sayısının ve şubelerinin artmasını istediklerini göstermektedir.

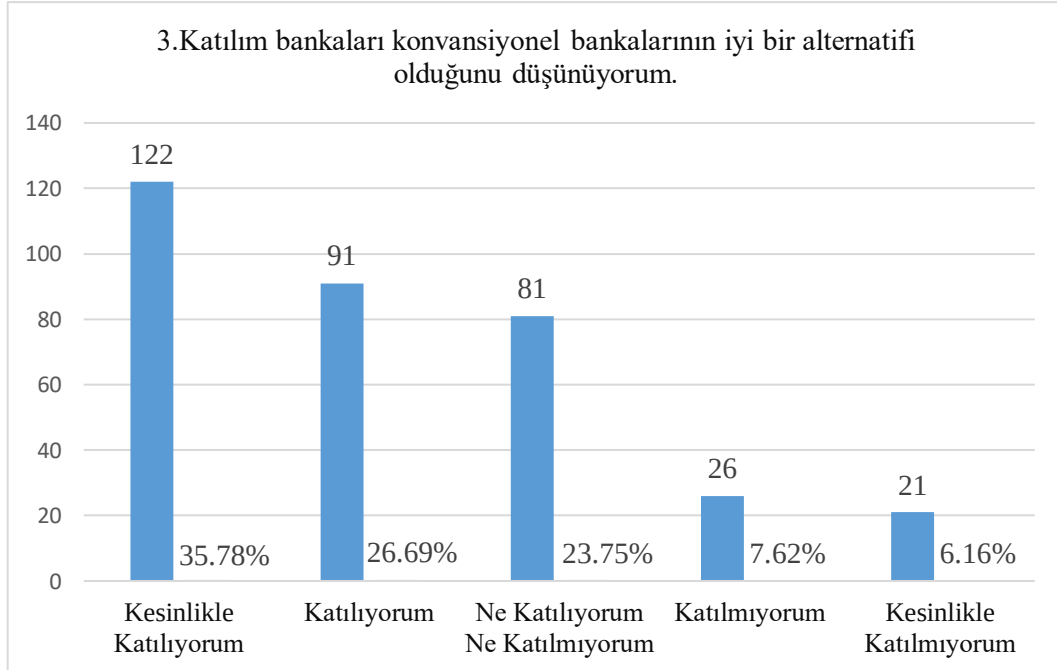
Grafik 4.23. Katılım bankası ve şubelerinin artması gerektiğine ilişkin yargılar

Grafik 4.24'te katılım bankalarının ATM sayılarının artması ve yaygınlaşması gerektiğini düşüncesine ilişkin yargılara bakıldığında; banka sayısının ve şubelerinin artması gerektiği düşünüyorum ifadesine benzer bir durum olduğu görülmektedir. Zira katılımcıların %74,2'si buna olumlu bakarken sadece %8,8'i olumsuz bakmıştır. Yani katılımcıların büyük çoğunluğu katılım bankalarının ATM sayılarının artması ve yaygınlaşması gerektiğini düşünmektedir.

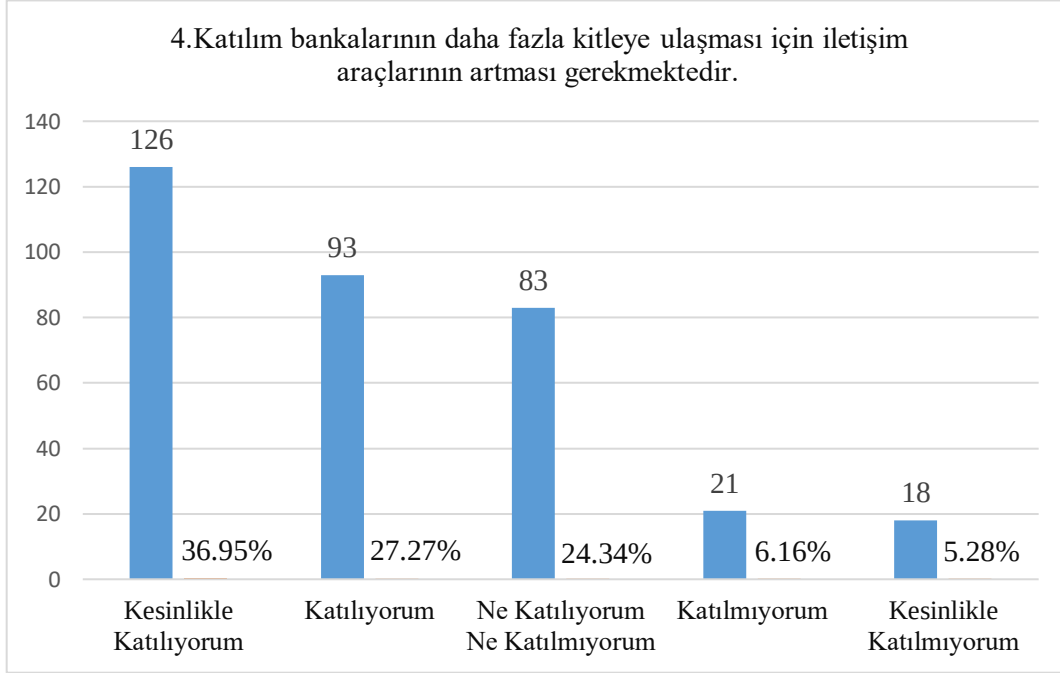
Grafik 4.24. Katılım bankalarının ATM sayılarının artmasına ilişkin yargılar

Katılımcıların katılım bankalarının konvansiyonel bankalarının iyi bir alternatifi olduğuna dair yargıları da genel anlamda olumludur. Zira %35,8’lik bir oranla katılımcıların çoğunluğu “kesinlikle “katılıyorum” demişken %26,7’si “katılıyorum” seçeneğini işaretlemiştir. Bu sonuçlara göre katılımcıların çoğunluğu katılım bankalarının konvansiyonel bankalarının iyi bir alternatifi olduğuna inanmaktadır (Grafik 4.25).

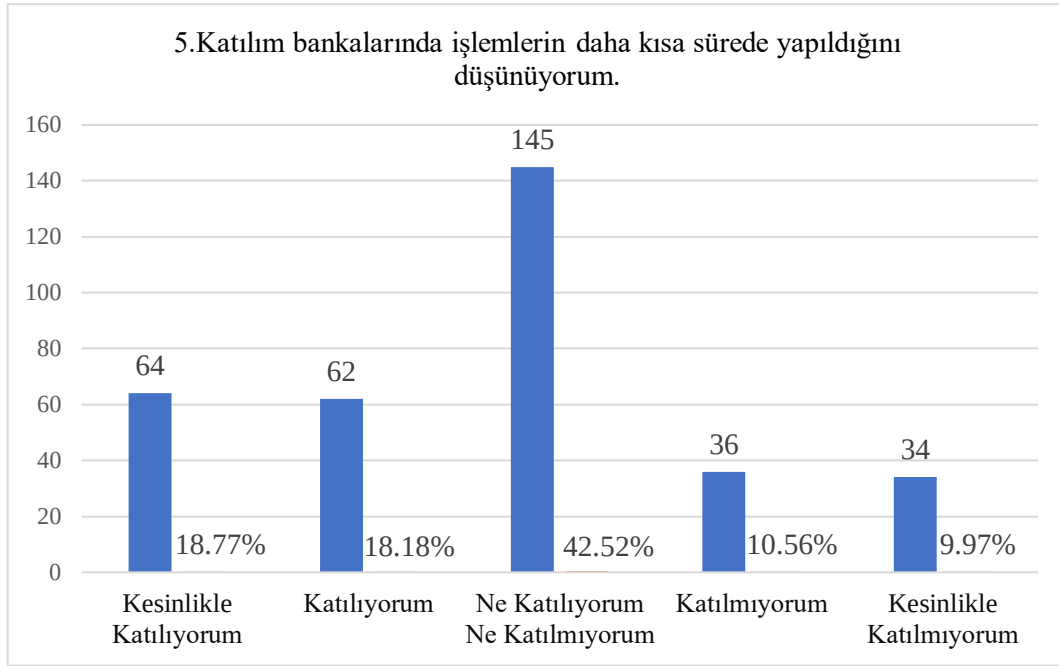
Grafik 4.25. Katılım bankalarının iyi bir alternatif olma durumu

Katılımcıların katılım bankalarının daha fazla kitleye ulaşması için iletişim araçlarının artmasına yönelik yargıları önceki yargıda olduğu gibi genel anlamda olumludur. Çünkü %64,3'lük bir oranla katılımcıların büyük çoğunluğu bu duruma olumlu bakmıştır. Yani katılımcıların büyük çoğunluğu katılım bankalarının daha fazla kitleye ulaşması için iletişim araçlarının arttırması gerektiğine inanmaktadır (Grafik 4.26).

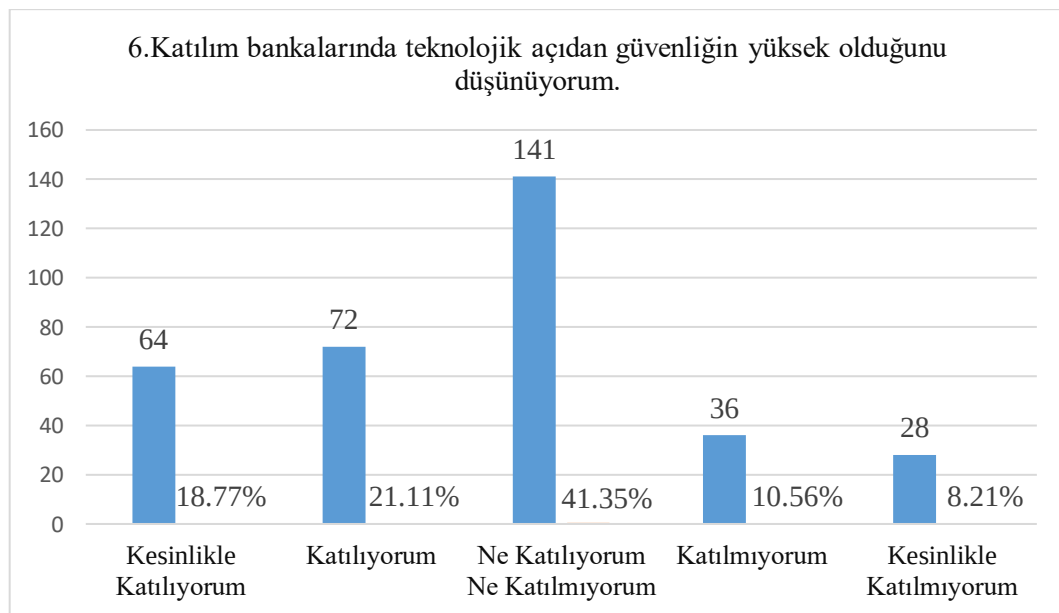
Grafik 4.26. Katılım bankalarının iletişim araçlarının artmasına ilişkin yargılar

Grafik 4.27 katılımcıların katılım bankalarında işlemlerin daha kısa sürede yapıldığına dair yargılarını göstermektedir. Grafiğe göre, %42,5'lik bir oranla katılımcıların çoğu “*ne katılıyorum ne katılmıyorum*” seçeneğini tercih etmiştir. Katılımcıların %18,8'i “*kesinlikle “katılıyorum”*”, %18,2'si ise “*katılıyorum*” demiştir. Ayrıca katılımcıların %20,6'sı “*kesinlikle katılmıyorum*” ve “*katılmıyorum*” seçeneğini işaretleyerek bu ifadeye katılmadığını belirtmiştir. Bu bulgulara göre katılımcıların büyük çoğunluğu katılım bankalarında işlemlerin daha kısa sürede yapıldığı noktasında herhangi bir farkındalık hissetmedikleri ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla katılım bankalarında işlemlerin daha kısa sürede tamamlanması için buna yönelik çalışmaların yapılması gerektiği düşünülmektedir.

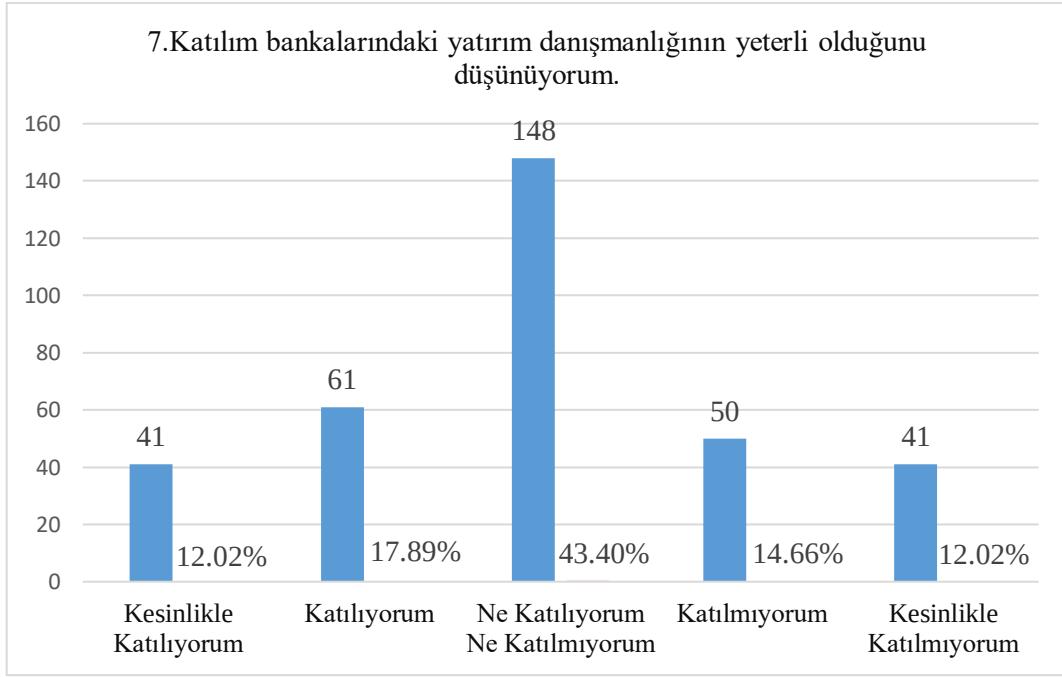
Grafik 4.27. Katılım bankalarında işlemlerin kısa sürede yapılması durumu

Uygulama kapsamında katılım bankalarında teknolojik açıdan güvenlik düzeyi de incelenmiştir. Grafik 4.28'e göre toplam katılımcıların %41,4'ü katılım bankalarındaki teknolojik açıdan güvenliğin yüksek olması noktasında kararsız kalmıştır. Bu ifade için “*katılmıyorum*” seçeneğini tercih edenlerin oranı %10,6 ve “*kesinlikle katılmıyorum*” seçeneğini tercih edenlerin oranı ise %8,2'dir. Ayrıca katılımcıların %18,8'i “*kesinlikle katılıyorum*” ve %21,1'i ise “*katılıyorum*” demiştir.

Grafik 4.28. Katılım bankalarında teknoloji güvenliğine ilişkin yargılar

Katılım bankalarındaki yatırım danışmanlığı hizmetlerinin yeterliliği hakkındaki ifadenin yanıtlarında katılımcıların %43,4'ü kararsız kalmıştır. Ayrıca “katılmıyorum” seçeneğini tercih edenlerin oranı %14,7 ve “kesinlikle katılmıyorum” seçeneğini tercih edenlerin oranı %12’dir. Katılım bankalarının yatırım danışmanlığı hizmetlerinin yeterliliği konusundaki sonuçlarından hareketle bu bankaların yatırım danışmanlığı hizmetlerini geliştirmesi veya daha iyi tanıtması gerektiği düşünülmektedir (Grafik 4.29).

Grafik 4.29. Katılım bankalarında yatırım danışmanlığına ilişkin yargılar

4.4.2. Hipotezlerin sınanması ve bulgular

Uygulama kapsamında ayrıca ölçeğin üç alt boyutu için fark testleri gerçekleştirilmiştir. Diğer bir ifadeyle katılım bankalarına ilişkin dini açıdaki yargılar, katılım bankalarına ilişkin ekonomik ve mali açıdaki yargılar ve katılım bankalarına ilişkin genel yargılar alt boyutların ortalamalarının katılımcıların bazı belirleyici özelliklerine göre istatistiksel olarak farklılık gösterip göstermediği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Söz konusu üç alt boyuta ilişkin verilerin normal dağılım sergilemesi nedeniyle oluşturulan hipotezlerin tamamı parametrik fark testleri ile sınanmıştır. Bu bağlamda cinsiyet değişkeni için t-testi uygulanırken yaş, eğitim, meslek ve gelir değişkenleri için Anova testi kullanılmıştır.

Katılım bankalarına ilişkin dini açıdaki yargıların ortalamasının gruplar arası farklılığını sınamak için oluşturulan “*Katılım bankalarına ilişkin dini açıdaki yargılar cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık göstermektedir.*” şeklindeki hipotezin t-testi sonuçları Tablo 4.14’te gösterilmiştir. Tablodaki verilere göre katılım bankalarına ilişkin dini açıdaki yargılar cinsiyet değişkenine göre istatistiki açıdan anlamlı farklılık sergilememektedir ($p=0,673 > 0,05$). Başka bir ifadeyle oluşturulan H_{1a} hipotezi kabul edilmemiştir.

Tablo 4.14. H_{1a} hipotezine ilişkin bulgular

Hipotez		N	Ortalama Değer	Standart sapma	T	Levene Testi	p Değeri
Cinsiyet (H _{1a})	Erkek	264	2,5174	0,925133	,423	0,392	0,673
	Kadın	77	2,4794	0,607151			
	p > 0,05						

Tablo 4.15 “*Katılım bankalarına ilişkin dini açıdaki yargılar yaş değişkenine göre anlamlı farklılık göstermektedir.*” şeklindeki hipotezin test edilmesine ilişkin verileri içermektedir. Buna göre katılım bankalarına ilişkin dini açıdaki yargıların ortalamasının yaş değişkenine göre istatistiki açıdan anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir. ($p=0,070 > 0,05$). Dolayısıyla H_{1b} hipotezi de kabul edilmemiştir.

Tablo 4.15. H_{1b} hipotezine ilişkin bulgular

Hipotez	Yaş	Kareler Toplamı	Ortalama Kare	F	Levene Testi	Anova P Değeri
(H_{1b})	Gruplar arası	5,253	1,751	2,380	6,139	0,070
	Gruplar içi	247,943	0,736			
	Toplam	253,196				

Katılım bankalarına ilişkin dini açıdaki yargıların ortalamasının eğitim değişkenine göre istatistiki açıdan anlamlı farklılığını test etmek için oluşturulan “*Katılım bankalarına ilişkin dini açıdaki yargılar eğitim değişkenine göre anlamlı farklılık göstermektedir.*” şeklindeki hipotezin bulguları Tablo 4.16’da verilmiştir. Bu bulgular ışığında H_{1c} hipotezi reddedilmiştir ($p=0,287 > 0,05$). Dolayısıyla katılım bankalarına ilişkin dini açıdaki yargıların ortalaması eğitim değişkenine göre istatistiki açıdan anlamlı farklılık sergilememiştir.

Tablo 4.16. H_{1c} hipotezine ilişkin bulgular

Hipotez	Eğitim	Kareler Toplamı	Ortalama Kare	F	Levene Testi	Anova P Değeri
(H _{1c})	Gruplar arası	4,623	0,925	1,246	0,255	0,287
	Gruplar içi	248,573	0,742			
	Toplam	253,196				

Meslek değişkeni için oluşturulan **H_{1d}** hipotezi de reddedilmiştir. Çünkü “*Katılım bankalarına ilişkin dini açıdaki yargılar meslek değişkenine göre anlamlı farklılık göstermektedir.*” şeklindeki hipotezin test sonuçları Tablo 4.17 üzerinden incelendiğinde katılım bankalarına ilişkin dini açıdaki yargıların ortalamasının meslek değişkenine göre istatistiki açıdan anlamlı farklılık göstermediği anlaşılmaktadır ($p=0,061>0,05$).

Tablo 4. 17. H_{1d} hipotezine ilişkin bulgular

Hipotez	Meslek	Kareler Toplamı	Ortalama Kare	F	Levene Testi	Anova P Değeri
(H _{1d})	Gruplar arası	7,809	1,562	2,132	0,000	0,061
	Gruplar içi	245,387	,732			
	Toplam	253,196				

Gelir değişkeni için oluşturulan “*Katılım bankalarına ilişkin dini açıdaki yargılar gelir değişkenine göre anlamlı farklılık göstermektedir.*” şeklindeki hipotezin bulguları Tablo 4.18’de yer almaktadır. Tablodaki verilere göre **H_{1e}** hipotezi de kabul edilmeyerek reddedilmiştir ($p=0,117>0,05$).

Tablo 4. 18. H_{1e} hipotezine ilişkin bulgular

Hipotez	Aylık Gelir	Kareler Toplamı	Ortalama Kare	F	Levene Testi	Anova P Değeri
(H _{1e})	Gruplar arası	4,387	1,462	1,980	0,000	0,117
	Gruplar içi	248,809	,738			
	Toplam	253,196				

Tablo 4.19 ölçeğin ikinci alt boyutu için oluşturulan hipotezlerden **H_{2a}** hipotezine ilişkin bulguları göstermektedir. Buna göre “*Katılım bankalarına ilişkin ekonomik ve mali açıdaki yargılar cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık göstermektedir.*” biçimindeki hipotez reddedilmiştir. Böylece katılım bankalarına ilişkin ekonomik ve mali açıdaki yargıların ortalaması cinsiyete göre istatistiki açıdan anlamlı farklılık sergilemediği ortaya çıkmıştır ($p=0,224>0,05$).

Tablo 4. 19. H_{2a} hipotezine ilişkin bulgular

Hipotez		N	Ortalama Değer	Standart sapma	T	Levene Testi	p Değeri
Cinsiyet (H _{2a})	Erkek	264	2,7761	0,83055	1,219	0,392	0,224
	Kadın	77	2,6481	0,74049			
	p > 0,05						

Yaş değişkeni için oluşturulan “Katılım bankalarına ilişkin ekonomik ve mali açıdaki yargılar yaş değişkenine göre anlamlı farklılık göstermektedir.” biçimindeki H_{2b} hipotezinin test sonuçları Tablo 4.20 üzerinden incelendiğinde söz konusu hipotez reddedilmektedir. Yani Katılım bankalarına ilişkin ekonomik ve mali açıdaki yargıların ortalamasının yaş değişkenine göre istatistiki açıdan anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir (p=0,57>0,05).

Tablo 4. 20. H_{2b} hipotezine ilişkin bulgular

Hipotez	Yaş	Kareler Toplamı	Ortalama Kare	F	Levene Testi	Anova P Değeri
(H _{2b})	Gruplar arası	4,944	1,648	2,535	0,35	0,57
	Gruplar içi	219,125	0,650			
	Toplam	224,070				

Ölçeğin ikinci alt boyutu kapsamında oluşturulan “Katılım bankalarına ilişkin ekonomik ve mali açıdaki yargılar eğitim değişkenine göre anlamlı farklılık göstermektedir.” şeklindeki H_{2c} hipotezi kabul edilmiştir. Zira hipoteze ilişkin bulguların yer aldığı Tablo 4.21 incelendiğinde anlamlılık düzeyinin (p=0,000) 0,05’ten küçük olduğu görülmektedir. Bu durum katılım bankalarına ilişkin ekonomik ve mali açıdaki yargıların ortalamasının eğitim değişkenine göre istatistiki açıdan anlamlı farklılık gösterdiği anlamına gelmektedir (p=0,000<0,05).

Tablo 4.21.H_{2c} hipotezine ilişkin bulgular

Hipotez	Eğitim	Kareler Toplamı	Ortalama Kare	F	Levene Testi	Anova P Değeri
(H _{2c})	Gruplar arası	15,399	3,080	4,944	0,222	0,000
	Gruplar içi	208,671	0,623			
	Toplam	224,070				

Meslek değişkeni için oluşturulan “Katılım bankalarına ilişkin ekonomik ve mali açıdaki yargılar meslek değişkenine göre anlamlı farklılık göstermektedir.” şeklindeki hipoteze ait bulguların bulunduğu Tablo 4.22 incelendiğinde katılım bankalarına ilişkin

ekonomik ve mali açıdaki yargıların ortalamasının meslek değişkenine göre istatistiki açıdan anlamlı farklılık göstermediği sonucuna varılmıştır. Çünkü H_{2d} hipotezi de reddedilmiştir ($p=0,588>0,05$).

Tablo 4.22. H_{2d} hipotezine ilişkin bulgular

Hipotez	Meslek	Kareler Toplamı	Ortalama Kare	F	Levene Testi	Anova P Değeri
(H _{2d})	Gruplar arası	2,475	,495	0,748	0,428	0,588
	Gruplar içi	221,595	,661			
	Toplam	224,070				

Tablo 4.23'teki bulgulara göre “Katılım bankalarına ilişkin ekonomik ve mali açıdaki yargılar gelir değişkenine göre anlamlı farklılık göstermektedir.” şeklindeki H_{2e} hipotezi de reddedilmiştir. Böylece katılım bankalarına ilişkin ekonomik ve mali açıdaki yargıların gelir değişkenine göre istatistiki açıdan anlamlı farklılık sergilemediği sonucuna varılmıştır ($p=0,062>0,05$).

Tablo 4. 23. H_{2e} hipotezine ilişkin bulgular

Hipotez	Aylık Gelir	Kareler Toplamı	Ortalama Kare	F	Levene Testi	Anova P Değeri
(H _{2e})	Gruplar arası	4,827	1,609	2,473	0,125	0,062
	Gruplar içi	219,243	,651			
	Toplam	224,070				

Ölçeğin üçüncü alt boyutu kapsamında oluşturulan hipotezlerinden biri olan H_{3a} hipotezinin bulguları Tablo 4.24'te verilmiştir. Tablodaki bulgular incelendiğinde söz konusu hipotez kabul edilmemiştir. Bu nedenle katılım bankalarına ilişkin genel yargıların ortalaması katılımcıların cinsiyetine göre istatistiki açıdan anlamlı farklılık göstermemiştir ($p=0,375>0,05$).

Tablo 4. 24. H_{3a} hipotezine ilişkin bulgular

Hipotez	N	Ortalama Değer	Standart sapma	T	Levene Testi	p Değeri
Cinsiyet (H _{3a})	Erkek	264	2,3674	0,91276	-,888	0,392
	Kadın	77	2,4712	0,86868		
	* $p > 0,05$					

Tablo 4.25 “Katılım bankalarına ilişkin genel yargılar yaş değişkenine göre anlamlı farklılık göstermektedir.” hipotezinin sınanmasına ilişkin bulguları göstermektedir. Bulgulara göre H_{3b} hipotezi kabul edilmiştir. Böylece katılım bankalarına ilişkin genel yargıların ortalamasının yaş değişkenine göre istatistiki açıdan anlamlı farklılık gösterdiği anlaşılmıştır ($p=0,003<0,05$).

Tablo 4.25. H_{3b} hipotezine ilişkin bulgular

Hipotez	Cinsiyet	Kareler Toplamı	Ortalama Kare	F	Levene Testi	Anova P Değeri
(H _{3b})	Gruplar arası	11,104	3,701	4,689	0,017	0,003
	Gruplar içi	266,003	0,789			
	Toplam	277,107				

Benzer şekilde eğitim değişkeni için oluşturulan “Katılım bankalarına ilişkin genel yargılar eğitim değişkenine göre anlamlı farklılık göstermektedir.” şeklindeki hipotez de kabul edilmiştir. Böylece katılım bankalarına ilişkin genel yargılar ortalamasının eğitim değişkenine göre istatistiki açıdan anlamlı farklılık sergilediği ortaya çıkmıştır ($p=0,005<0,05$).

Tablo 4.26. H_{3c} hipotezine ilişkin bulgular

Hipotez	Cinsiyet	Kareler Toplamı	Ortalama Kare	F	Levene Testi	Anova P Değeri
(H _{3c})	Gruplar arası	13,510	2,702	3,434	0,145	0,005
	Gruplar içi	263,597	,787			
	Toplam	277,107				

Meslek değişkeni için oluşturulan “Katılım bankalarına ilişkin genel yargılar meslek değişkenine göre anlamlı farklılık göstermektedir.” şeklindeki hipoteze ilişkin bulgular Tablo 4.27’de gösterilmiştir. Bulgulara göre H_{3d} hipotezi reddedilmiştir. ($p=0,222>0,05$).

Tablo 4.27. H_{3d} hipotezine ilişkin bulgular

Hipotez	Cinsiyet	Kareler Toplamı	Ortalama Kare	F	Levene Testi	Anova P Değeri
(H _{3d})	Gruplar arası	5,695	1,139	1,406	0,113	0,222
	Gruplar içi	271,412	,810			
	Toplam	277,107				

Tablo 4.28’de bulguları yer alan üçüncü alt boyut kapsamında oluşturulan “Katılım bankalarına ilişkin genel yargılar gelir değişkenine göre anlamlı farklılık göstermektedir.” biçimindeki son hipotez de reddedilmiştir. Bu nedenle katılım bankalarına ilişkin genel yargıların ortalamasının aylık gelir değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği sonucuna varılmıştır ($p=0,549>0,05$).

Tablo 4.28. H_{3e} hipotezine ilişkin bulgular

Hipotez	Cinsiyet	Kareler Toplamı	Ortalama Kare	F	Levene Testi	Anova P Değeri
(H _{3e})	Gruplar arası	1,732	0,577	,707	0,394	0,549
	Gruplar içi	275,375	0,817			
	Toplam	277,107				

4.4.3. Pearson korelasyon testi

Uygulama kapsamında parametrik fark testlerinden sonra ölçekteki alt boyut ortalamalarının cinsiyet, yaş, eğitim, ve gelir değişkenleri ile ilişkisi verilerin normal dağılım sergilediği dikkate alınarak parametrik bir test olan Pearson korelasyon testi ile incelenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda öncelikle değişkenlere ait betimleyici istatistikler hesaplanmıştır (Tablo 4.29).

Tablo 4.29. Değişkenlere ait betimleyici istatistikler

İstatistik	Cinsiyet	Yaş	Eğitim	Gelir	KBDO	KBEO	KBGO
Ortalama	1,29	2,18	4,60	2,48	2,5088	2,7472	2,3909
Medyan	1,00	2,00	5,00	3,00	2,4167	2,8000	2,4286
Std Sapma	,452	1,035	1,140	1,023	0,86296	,81181	,90279
Minimum	1	1	1	1	1,00	1,00	1,00
Maksimum	2	4	6	4	5,00	5,00	5,00

Katılım bankalarına ilişkin dini açıdaki yargıların ortalaması (KBDO), katılım bankalarına ilişkin ekonomik ve mali açıdaki yargıların ortalaması (KBEO) ve katılım bankalarına ilişkin genel yargıların ortalaması (KBGO) değişkenleri ile cinsiyet, yaş, eğitim ve gelir değişkenleri arasındaki ilişki Pearson korelasyon analizi ile test edilmiştir. Bulguların yer aldığı Tablo 4.30 incelendiğinde; sadece eğitim değişkeni ile KBEO

($p=0,023<0,05$) ve gelir değişkeni ile KBEO ($p=0,033<0,05$) arasında pozitif bir ilişki olduğu görülmektedir. Diğer tüm değişkenler için p değerleri 0,05'ten büyük olduğundan istatistiki açıdan anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir.

Tablo 4.30. Pearson korelasyon analizi bulguları

Değişkenler		Cinsiyet	Yaş	Eğitim	Gelir
KBDO	r	-0,018	0,026	0,042	0,060
	p	0,735	0,635	0,441	0,268
KBEO	r	-0,066	0,087	0,123	0,116
	p	0,224	0,110	0,023	0,033
KBGO	r	0,048	0,019	-0,023	-0,013
	p	0,375	0,731	0,675	0,815

5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

5.1 Sonuçlar

Küreselleşen dünya ekonomisi beraberinde finans ve bankacılık sektörünün de hızlı bir şekilde gelişmesini sağlamıştır. Ancak bu sektördeki uygulamaların bazı bireylerin/toplumların inançlarıyla ters düşmesi sonucu alternatif arayışlara girilmiş ve zamanla katılım bankacılığı sektörü meydana gelmiştir. Daha açık bir ifadeyle kendi inançları noktasında duyarlılık gösteren Müslümanlar ekonomi alanında da inançlarına uygun faaliyetlerde bulunma ihtiyacı duymuşlardır. İslam ülkelerindeki bazı tasarruf sahiplerinin tasarruflarını faizsiz bir şekilde artırmak istemesi ya da bazı girişimcilerin faizsiz bir sistemle finansman ihtiyacını karşılamak istemesi başta İslam ülkeleri olmak üzere dünya ülkelerinin çoğunu finans sistemi açısından alternatif arayışlara itmiştir. Bu arayışlar neticesinde zamanla İslami finans, İslami banka ya da ulusal literatürdeki ismiyle katılım bankaları dünya finans ve bankacılık sektöründe yerini almıştır.

Esasında sadece dini faktörler değil, bunun yanında ekonomik, sosyal ve siyasal faktörler de katılım bankalarının kurulmasında etkili olmuştur. Örneğin katılım bankaları ile faiz duyarlılığı olan tasarruf sahiplerinin ekonomiye dâhil etmedikleri atıl durumundaki sermayenin ekonomiye dâhil edilmesi hedeflenmiştir.

Konvansiyonel bankalara alternatif ya da bir bakıma onları tamamlayan kurumlar olan katılım bankaları, ilk zamanlarında bankaların çalışma biçimini İslami uygulamalarla biçimlendirip ayakta kalmayı amaçlamıştır. Bununla birlikte yeni kurulmuş olmaları, bilinirliklerinin yetersiz olması ve dini açıdan hassas kişilerin şüpheli yaklaşması gibi nedenlerden kaynaklı kimi insanlar tarafından diğer bankalarla farklarının olmadığı şeklinde algılanmakta ve hatta sadece isim değişikliği yaptığı eleştirilerine maruz kalmaktadır.

Öte taraftan katılım bankaları dünya finans ve bankacılık sektöründe yer alması ile birlikte birçok açıdan akademik çalışmaların konusu olmuştur. Zira konunun, katılım bankalarının konvansiyonel bankalardan farklılığı, gelişim süreci, sektördeki payı, ekonomik büyümeye etkisi, tercih edilme ya da edilmemesinde etkili olan faktörlerin belirlenmesi gibi farklı açılardan akademik çalışmalarda incelendiği görülmektedir. Bu

çalışmada da, katılım bankalarının konvansiyonel bankalardan uygulama farklılıklarının farkındalığı ve bu bankaların tercih edilmesinde etkili olan faktörler Batman ili ölçeğinde incelenmiştir. Çalışma giriş ve sonuç bölümlerinin haricinde üç bölümden oluşmaktadır.

Çalışmanın kuramsal çerçevesini kapsayan ikinci bölümde ilk olarak katılım bankacılığının tanımı ve kapsamı ele alınmıştır. Akabinde bu kurumların dünya ve Türkiye'deki gelişimi incelenmiştir. Bölümde katılım bankacılığı hakkında genel bir çerçeve sunulması açısından ayrıca katılım bankacılığının oluşmasında etkili olan dini, sosyal, ekonomik ve politik nedenler üzerinde durulmuş ve bu bankaların faizsiz fon toplama ve kullandırma uygulamaları irdelenmiştir.

Üçüncü bölümde konuya ilişkin yerli ve yabancı literatürde yer alan bazı çalışmalar incelenmiştir. Bu bağlamda özellikle katılım bankalarına ilişkin farkındalık düzeyini ölçen ve bu bankaların tercih edilmesinde etkili olan faktörleri ortaya koyan çalışmalara odaklanılmış ve bu çalışmalar için genel bir değerlendirme yapılmıştır. Çalışmalardan, bu bankalara ilişkin farkındalık düzeyi ve bu bankaların tercihinde etkili olan faktörlerin öncelikli sıralaması yerel ölçekte değişebildiği çıkarımı yapılmıştır.

Dördüncü bölümde ise 428 kişinin katılımı ile anket çalışması yürütülerek birincil veriler elde edilmiştir. Verilerin analizi sonucunda katılımcıların genel anlamda genç yaşta olduğu ve eğitim seviyelerinin yüksek olduğu görülmüştür. Ankete katılan erkek oranı %71,5 ve kadın oranıysa %28,5 olmuştur.

Araştırmada ortaya çıkan en çarpıcı bulgu, katılımcılardan 87 kişinin (%20,3) her iki bankayı birbirinden ayırt edemediği şeklindeki bulgu olmuştur. %20,3'lük bir orana tekabül eden bu sayı aslında azımsanmayacak bir sayı olarak değerlendirilmiştir. Hatta buradan hareketle katılım bankacılığına ilişkin farkındalık düzeyinin düşük olduğu çıkarımı yapılmıştır. Öte taraftan katılım bankalarına ilişkin farkındalık düzeyinin tam olarak ortaya konulabilmesi ve bunların tercihinde etkili olan faktörlerin tam belirlenmesi için kısmen de olsa katılımcıların katılım bankaları ile ilgili bir bilgisinin olması gerektiği düşünülmüştür. Bu nedenle iki bankayı birbirinden ayırt edemeyen katılımcıların anketi sonlandırmaları istenmiştir.

Araştırmanın devamında verilen cevaplar analiz edildiğinde banka kullanıcıların büyük çoğunluğunun ya sadece katılım bankalarını ya da her iki bankayı birlikte kullandığı tespit edilmiştir. Sadece konvansiyonel bankaları kullananların oranının %7,4 olduğu anlaşılmıştır. Katılımcıların %16,4'ü 0-2 yıl arasında, %18,5'i 3-5 yıl arasında, %18,5'i 6-10 yıl arasında ve %46,6'sı ise 10 yıl üstünde bankalarla çalıştığı gözlenmiştir.

Yani katılımcıların çoğunluğunun bankaları 6 yıl ve üzeri bir süredir kullandıkları belirlenmiştir. Bu da katılımcıların bankalarla ilgili deneyimlerinin fazla olduğu anlamına gelmektedir. Katılımcıların 327'si bireysel müşteri ve 14'ü ise ticari müşteridir.

Katılımcıların dini açıdaki yargılarının genel anlamda olumlu olduğu anlaşılmıştır. Ancak katılım bankalarının mali ve ekonomik yargılarında katılımcılar hemen hemen tüm ifadelerde “*ne katılıyorum ne katılmıyorum*” seçeneğinde yoğunlaşmıştır. Bu durum bir taraftan onlara yönelik farkındalık düzeyinin de yetersiz olduğu şeklinde değerlendirilirken öte taraftan onların tercih edilmesinde de etkili olabileceği şeklinde yorumlanmıştır. Keza katılım bankalarına ilişkin genel yargılar içinde aynı değerlendirme yapılmıştır.

Katılım bankalarına yönelik dini, ekonomik/mali ve genel anlamdaki düşüncelerin katılımcıların cinsiyet, eğitim, gelir, yaş gibi bazı tanımlayıcı özelliklerine göre istatistiki açıdan anlamlı farklılık gösterip göstermediği oluşturulan 15 hipotez ile sınanmıştır. Ancak hipotezlerin 12'si reddedilmişken sadece 3 tanesi kabul edilmiştir. Diğer bir ifadeyle araştırma kapsamında sınanan 15 hipotezden sadece “*Katılım bankalarına ilişkin ekonomik ve mali açıdaki yargılar eğitim değişkenine göre anlamlı farklılık göstermektedir.*” şeklindeki **H_{2c}**, “*Katılım bankalarına ilişkin genel yargılar yaş değişkenine göre anlamlı farklılık göstermektedir.*” şeklindeki **H_{3b}** ve “*Katılım bankalarına ilişkin genel yargılar eğitim değişkenine göre anlamlı farklılık göstermektedir.*” şeklindeki **H_{3c}** hipotezleri kabul edilmiştir.

Uygulama bağlamında son olarak değişkenler için Pearson korelasyon analizi uygulanmıştır. Korelasyon analizi sonucunda sadece eğitim değişkeni ile KBEO ve gelir değişkeni ile KBEO arasında pozitif bir ilişki tespit edilmiştir.

5.2 Öneriler

Sonuç olarak, %20,3'lük bir orana tekabül eden katılımcının katılım bankaları ile konvansiyonel bankalarını birbirinden ayırt edememesi katılım bankalarının tanınırlıklarını ve bilinirliklerini artıracak faaliyetlerin gerçekleştirilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Katılımcıların bu bankalara yönelik dini açıdaki yargıları genel anlamda olumlu ise de küçümsenmeyecek bir kesimin bu bankalara temkinli davrandığı ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla bu bankaların bu noktada da gerekli adımları atarak yaptıkları uygulamaları daha fazla tanıttırması gerekmektedir.

Katılım bankalarına ilişkin ekonomik/mali ve genel anlamdaki yargılarda katılımcıların çoğunluğunun kararsız kalması bu faktörlerin de katılım bankalarının tercih edilmesinde etkili olabileceğini göstermektedir. Dolayısıyla bu konudaki eksiklerin giderilmesi katılım bankalarının daha fazla tercih edilmesine katkı sunabilir.

KAYNAKLAR

- Alkış, A. (2018). İslam Hukukunda Katılım Bankacılığı Fon Toplama Ve Kullandırma Yöntemleri. *Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(3), 120-133.
- Altaylı, H. (2019). *Katılım Bankacılığı Sektöründe Karşılaştırmalı Bir Analiz*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Avrasya Üniversitesi
- Ağır, H. (2023). *Eğitim çalışanlarının katılım bankalarını tercih etme nedenlerinin belirlenmesi: Aksaray ili örneği*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Aras, O. N., & Öztürk, M. (2011). Reel Ekonomiye Katkıları Bakımından Katılım Bankalarının Kullandığı Fonların Analizi. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 3(2), 167-179.
- Arabacı, N. (2007). *Katılım bankalarının Türkiye'de bankacılık sektöründeki yeri, işleyişi ve performans analizi*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Anadolu Üniversitesi
- Baykara, H. V. (2012). *Katılım bankalarında etkinlik ve verimlilik analizi*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi.
- Buldum, G. (2016). *Katılım bankacılığı ve sukuk (Kira Sertifikası): bir katılım bankası örneği olarak Kuveyt Türk Katılım Bankası AŞ*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Canbaz, M. F. (2019). *İslâmi finans aracı olarak karz-ı hasen ve katılım bankaları için bir model önerisi*. [Yayınlanmamış doktora tezi]. Afyon Kocatepe Üniversitesi.
- Çimen, C. (2020). *İslami iktisat perspektifinde Türkiye'deki faizsiz bankaların gelişim süreci ve bankacılık sisteminde yeri*. [Yüksek lisans tezi]. Namık Kemal Üniversitesi.
- Çetin, Ö. (2020). *Katılım Bankacılığı Performans Etkinlik Analizi: Türkiye Finans Katılım Bankası Örneği*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Çetin, M. A. (2017). *Satın alma davranışlarını etkileyen faktörlerin tüketici tercihlerine etkisi: katılım bankası araçları üzerine bir araştırma, Karaman ili örneği* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi] KTO Karatay Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı.
- Çizmecici, M. A. (2022). *Katılım Bankacılığı İle Konvansiyonel Bankacılıkta Risk Algısı Ve Müşteri Portföyü Üzerine Etkisi: Konya İli İçerisinde Bir Araştırma*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. KTO Karatay Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı.
- Çobankaya, F. T. (2014). *Katılım bankalarının Türkiye'deki farkındalık düzeyinin tespiti: Batı Akdeniz bölgesinde bir araştırma*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.

Demir, Ö., & Atlı, Y. (2014). Katılım Bankalarında İnternet Bankacılığı: Elazığ İli Örneği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(2), 191-204.

Duman, N., Göksu, P., Köroğlu, C., & Talay, A. (2020). Üniversite öğrencilerinde mental iyi oluş ile psikolojik dayanıklılık ilişkisi. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, 4(7), 9-17.

Denek, H. G. (2022). *Türkiye’de kamu ve özel sermayeli katılım bankalarının karşılaştırılması*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Eğilmez, M. (2019). *Faizin Doğuşu ve Yasaklanması*. [mahfiegilmez. https://www.mahfiegilmez.com/2019/11/faizin-dogusu-ve-yasaklanmasnn-oykusu.html](https://www.mahfiegilmez.com/2019/11/faizin-dogusu-ve-yasaklanmasnn-oykusu.html)

Eskici, M. M., (2007) , *Türkiye’de Katılım Bankacılığı Uygulaması ve Katılım Bankalarının Müşteri Özellikleri*. [Yüksek lisans tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi Isparta.

Ergun, U., & Djedovic, I. (2011). *Islamic Banking with a closer look at Bosnia and Herzegovina: knowledge, perceptions and decisive factors for choosing islamic banking*. [In 8th International Conference on Islamic Economics and Finance]. Doha–Qatar, 18th–20th December (pp. 1-12).

Gait, A., & Worthington, A. C. (2009). Libyan business firm attitudes towards Islamic methods of finance. *Available at SSRN 1370752*.

Hadji Latif, S. D. (2021). Knowledge and attitudes towards Islamic banking in the Philippines. *Journal of Islamic Accounting and Business Research*, 12(2), 169-185.

Haron, S., & Yamirudeng, K. (2003). Islamic banking in Thailand: prospects and challenges. *International Journal of Islamic Financial Services*, 5(2), 1-11.

Https1: <https://islamansiklopedisi.org.tr/faiz>

Https2: <https://www.vakifkatilim.com.tr/tr/kendim-icin/hesaplar/katilma-hesaplari/katilma-hesabi>

Https3: <https://www.kuveytturk.com.tr/hakkimizda/katilim-bankaciligi/bilgilendirme-formlari>

Https4: <https://www.ziraatkatilim.com.tr/sites/default/files/2022-04/Fon%20Kulland%C4%B1r%C4%B1m-Selem.pdf>

Https5: <https://www.ziraatkatilim.com.tr/sites/default/files/2022-04/Fon%20Kulland%C4%B1r%C4%B1m-Karz.pdf>

Https6: <https://www.vakifkatilim.com.tr/tr/kendim-icin/yatirim/sermaye-piyasasi-urunleri/kira-sertifika-sukuk>

Https7: <http://www.batman.gov.tr/batman-nufus-2024>

Https8: <https://www.medhesap.com/ornekleme-boyutu-hesaplama/>

Kahraman, Y. E. (2020). Katılım Bankacılığının Türkiye'deki Gelişimi ve Geleceği. *Bankacılık ve Sermaye Piyasası Araştırmaları Dergisi*, 4(10), 55-71.

Karaayhan, İ. (2008). *Bankalarda performans değerlendirme ve Türkiye'de faaliyet gösteren katılım bankaları üzerinde bir uygulama*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Selçuk Üniversitesi.

Kayantaş, B. *Katılım bankalarını tercih eden müşterilerin farkındalık düzeyinin tespiti Bingöl ili örneği*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kazancı, F. (2018). Türkiye'de Faizsiz Bankacılık Prensiplerine Uygun Teverruk Pazarı: Ürün İhtisas Borsası. *İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi (İEFD)*, 4(1), 17-47.

Kazancı, F. (2022). Katılım Bankacılığı İhracat Finansmanında Selemler Ve İstisna Yöntemlerinin Kullanımı Ve Karşılaştırmalı Analizi. *İslam Ekonomisi Ve Finansı Dergisi (İEFD)*, 8(2), 409-442.

Kelleroğlu, F. (2017). *Katılım bankacılığı sistemi ve Türkiyede katılım bankacılığı*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi

Kılıc, S. (2016). Cronbach'ın Alfa Güvenirlik Katsayısı. *Journal of Mood Disorders*, 6(1), 47-48.

Küçükarpacı, L. N., & Bayram, K. (2024). İslami Finansal Bir Araç Olarak Sukuk. *Karatay İslam İktisadi ve Finans Dergisi*, 2(1), 36-71.

Kevser, M. (2020). Türkiye'de Katılım Bankacılığının Gelişimi üzerine bir değerlendirme: 2015-2019 dönemi analizi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(6), 116-127.

Lee, K. H., & Ullah, S. (2011). Customers' attitude toward Islamic banking in Pakistan. *International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management*, 4(2), 131-145.

Mensi, W., Hammoudeh, S., Tiwari, A. K., & Al-Yahyaee, K. H. (2020). Impact of Islamic banking development and major macroeconomic variables on economic growth for Islamic countries: Evidence from panel smooth transition models. *Economic Systems*, 44(1), 100739.

Mohammed, S., Bilal, Z. O., & Khan, M. S. (2022). A Study of Awareness of Islamic Banking in Oman. *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*, 11(4), 238-47.

Mokhtar, H. S. A., Abdullah, N., & Al-Habshi, S. M. (2006). Efficiency of Islamic banking in Malaysia: A stochastic frontier approach. *Journal of economic cooperation*, 27(2), 37-70.

Moin, M. S. (2008). *Performance of Islamic banking and conventional banking in Pakistan: a comparative study*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Skövde Üniversitesi.

Mansour, W., Ben Abdelhamid, M., Masood, O., & Niazi, G. S. K. (2010). Islamic banking and customers' preferences: the case of the UK. *Qualitative Research in Financial Markets*, 2(3), 185-199.

Moosa, R., & Marx, B. (2023). Customer Selection Criteria: Islamic Banks in South Africa. *International Journal of Professional Business Review: Int. J. Prof. Bus. Rev.*, 8(7), 46.

Iqbal, M., Nisha, N., & Rashid, M. (2018). Bank selection criteria and satisfaction of retail customers of Islamic banks in Bangladesh. *International Journal of Bank Marketing*, 36(5), 931-946.

Ödeş, M. (2020). *Katılım bankacılığının Türkiye örneği üzerinden dünya ekonomisine katkıları*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi

Öndeş, T., Şimşek, A., & Sumer, S. (2018). Katılım Bankalarının Kredi Kullananlar Açısından Tercih Edilmeme Sebepleri: Atatürk Üniversitesi Akademisyenleri Üzerine Bir Uygulama. *Ataturk University Journal of Economics & Administrative Sciences*, 32(4).

Örnek Yılmaz, H. (2016). *Türk bankacılık sisteminde katılım bankalarının tercih nedenleri ve bir uygulama*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Gelişim Üniversitesi.

Özulucan, A., & Deran, A. (2009). Katılım Bankacılığı ile Geleneksel Bankaların Bankacılık Hizmetleri ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(11), 85-108.

Özsoy, İ., Görmez, B., & Mekik, S. (2013). Türkiye’de katılım bankalarının tercih edilme sebepleri: Ampirik bir tetkik. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 20(1), 187-206.

Pehlivan, P. (2016). Türkiyede Katılım Bankacılığı ve Bankacılık Sektöründeki Önemi. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16(31), 296-324.

Parlakkaya, R., & Çürük, S. A. (2011). Finansal rasyoların katılım bankaları ve geleneksel bankalar arasında bir tasnif aracı olarak kullanımı: Türkiye örneği. *Ege Akademik Bakış*, 11(3), 397-405.

Ramadan, Z. S. (2013). Jordanian criteria for Islamic banks selection. Evidence from the Jordanian banking sector. *International Journal of Academic Research in Accounting, Finance and Management Sciences*, 3(3), 139-145.

Sakınç, S. Ö. (2018). Katılım bankalarına yönelik yatırımcı algısı: Çorum ili örneği. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(1), 433-454.

Saiti, B. (2015). The awareness and attitude towards Islamic banking: A study in Malaysia. *Global Review of Islamic Economics and Business*, 2(3), 172-196.

Sarker, A. A. (2005). Islamic banking in Bangladesh: achievements and challenges. *Journal of Islamic Economics, Banking and Finance*, 1(1), 45-59.

Sukmana, R., & Febriyati, N. A. (2016). Islamic banks vs conventional banks in Indonesia: An analysis on financial performances. *Jurnal Pengurusan*, 47(1), 81-90.

Şahan, A. (2015). *Katılım Bankacılığının Gelişimi Türkiye'deki Durumu ve Kullanılan Yöntemler (Murabaha)*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Hasan Kalyoncu Üniversitesi.

TKBB (2023), <https://www.tkbb.org.tr/faaliyetler/yayinlar/yillik-sektor-raporlari> (Erişim Tarihi:19.10.2024).

Törenek, M. (2017). *Müşterilerin katılım bankalarını tercih nedenleri üzerine bir araştırma: Türkiye örneği*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Erzincan Üniversitesi.

Yavuz, S., & Törenek, M. (2019). Türkiye'de Katılım Bankalarının Tercih Edilme Nedenleri Üzerine Bir Araştırma. *Verimlilik Dergisi*(1), 199-218.

Ustaoglu, D. (2014). *Türkiyede katılım bankacılığı sektöründeki yeri ve önemi*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Menderes Üniversitesi.

EKLER

EK-1

BATMAN ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ İKTİSAT ANABİLİM DALI

ANKET

Bu anket, Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tezli yüksek lisans öğrencisi İlyas TURAN tarafından hazırlanan **“Katılım Bankalarının Konvansiyonel Bankalardan Uygulama Farklılıklarının Farkındalığı: Batman İli Örneği”** başlıklı tez kapsamında hazırlanmıştır. Yani anketlerden elde edilecek veriler sadece akademik amaçla kullanılacaktır. Anketteki sorular/ifadeler konu ile ilintili daha önce yapılan bazı çalışmalardan [Ağır (2023), Çobankaya (2014), Kayantaş (2020), Sakınç ve Poyraz (2018) ve Törenek (2017)] yararlanılarak oluşturulmuştur. Batman üniversitesi etik kurul izni alınmış bu ankete gerekli özen gösterilerek verilecek cevaplar çalışmanın daha sağlıklı yürütülmesinde etkili olacaktır. İlginiz ve katkılarınız için teşekkür ederiz.

1. Katılımcıya İlişkin Bilgiler

1.Cinsiyet	2. Yaş	3. Eğitim					
(1) Erkek (2) Kadın	(1) 18-25 (2) 26-35 (3) 36-45 (4) 45+	(1) Okuryazar	(2) İlköğretim	(3) Lise	(4) Önlisans	(5) Lisans	(6) Lisans üstü
4. Medeni Durum							
(1) Evli				(2) Bekar			
5. Mesleğiniz							
(1) Öğrenci	(2) Kamu Çalışanı	(3) Özel Sektör Çalışanı	(4) Emekli	(5) Esnaf/ İş İnsanı	(6) Diğer		
6. Gelir							
(1) 0-10.000 TL	(2) 10.001-25.000 TL	(3) 25.001-50.000 TL	(4) 50.000 TL üstü				

2) Hangi bankaların katılım (faizsiz) ve hangi bankaların konvansiyonel (faizli) banka olduğunu biliyor musunuz?

(1) Evet (2) Kısmen (3) Hayır

Soruya “Hayır” cevabı verenler için anketi sonlandırın.

3)Banka tercihiniz

- (1)Sadece katılım bankaları
(2)Sadece konvansiyonel bankalar
(3)Her ikisi

4) Bankalarla Çalışma Yılı

- (1) 0-2 yıl (2) 3-5 yıl (3) 6-10 yıl (4) 10 yıl üstü

5)Müşteri türü

- (1) Bireysel (2) Ticari

6. Katılım Bankalarına İlişkin Dini Açıdaki Düşünceler

İfadeler	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Ne katılıyorum Ne Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
1. Katılım bankacılığı konvansiyonel bankalara göre dini hükümlere daha uygundur.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
2. Katılım bankalarını faizsiz olduğu için tercih ederim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
3. Bankada çalışan personellerin kâr payı ya da faiz söylemlerine dikkat etmesi benim için önemlidir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
4. İki tür banka arasında seçim yapmak zorunda kalırsam getirilerinin İslami şartlara uygun olana bakarak tercih yaparım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
5. Katılım bankacılığında yapılan yatırımlarda kârla beraber zarar etme ihtimali de vardır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
6. Katılım bankalarında kredi kullanımında nakit para yerine makine veya malzeme verildiğini biliyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
7. Katılım bankalarında kredi kullanımında kâr payı ödemelerinin baştan belli olmadığını biliyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)

8. Katılım bankalarının İslami şartlara/islam hukukuna uygun olduğunu düşünüyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
9. Faizsiz bankalar ile çalışmayı dini açıdan yakınlarıma ve çevreme tavsiye ediyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
10. Yastık altı yatırımlarımı katılım bankası olursa ekonomiye dâhil ederim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
11. Katılım bankaları faiz hassasiyeti olanlara mevduata para yatırma fırsatı sunmaktadır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
12. Katılım bankaları faiz hassasiyeti olanlara ev ve otomobil alabilmesini sağlamaktadır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)

7. Katılım Bankalarına İlişkin Ekonomik ve Mali Düşünceler

İfadeler	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Ne katılıyorum Ne Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
1. Katılım bankasına daha çok güvenirim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
2. Katılım bankasının masraf oranı diğer bankalardan daha fazla olması tercihim etkilemektedir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
3. Katılım bankalarının işlem maliyetlerini diğer bankalara göre daha düşük olacağını düşünüyorum. .	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
4. Katılım bankalarının kredi kartlarını rahat bir şekilde kullanabiliyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
5. Katılım bankalarının vermiş olduğu hizmetlerden memnunum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
6. Katılım bankalarında ürün ve hizmet çeşitliliği oldukça fazladır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
7. Katılım bankalarına erişebilirlik oldukça kolaydır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
8. Katılım bankaları daha ucuz maliyetli finansman sağlamaktadır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
9. Faizsiz bankaya yatırılan paranın devlet garantisi altında olduğunu biliyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
10. Katılım bankaları hesap işletim ücreti almamaktadır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)

8. Katılım Bankalarına İlişkin Genel Düşünceler

İfadeler	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Ne katılıyorum Ne Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
1. Katılım banka sayısının ve şubelerinin artması gerektiğini düşünüyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
2. Katılım bankalarının ATM sayılarının artması ve yaygınlaşması gerektiğini düşünüyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
3. Katılım bankaları konvansiyonel bankalarının iyi bir alternatifi olduğunu düşünüyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
4. Katılım bankalarının daha fazla kitleye ulaşması için iletişim araçlarının artması gerekmektedir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
5. Katılım bankalarında işlemlerin daha kısa sürede yapıldığını düşünüyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
6. Katılım bankalarında teknolojik açıdan güvenliğin yüksek olduğunu düşünüyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
7. Katılım bankalarındaki yatırım danışmanlığının yeterli olduğunu düşünüyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)

1

T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
ETİK KURUL KARARI

Toplantı Tarihi	: 14.05.2024
Toplantı Sayısı	: 2024/03
Toplantıda Alınan Karar Sayısı	: 31

Üniversitemizin Etik Kurulu, Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Ömer Faruk ERTUĞRUL Başkanlığında toplanarak aşağıdaki karar alınmıştır.

Karar 2024/03-31

Üniversitemiz İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde görev yapan Doç. Dr. Mücahit ÇAYIN'ın "Katılım Bankalarının Konvansiyonel Bankalardan Uygulama Farklılıklarının Farkındalığı: Batman İli Örneği" başlıklı araştırmasını (anket), yüksek lisans öğrencisi İlyas TURAN ile birlikte yapma talebine ilişkin 21.03.2024 tarihli ve 156321 sayılı yazı görüşüldü;

Yapılan görüşmeler sonucunda: Üniversitemiz İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde görev yapan Doç. Dr. Mücahit ÇAYIN'ın "Katılım Bankalarının Konvansiyonel Bankalardan Uygulama Farklılıklarının Farkındalığı: Batman İli Örneği" başlıklı araştırmasını (anket), yüksek lisans öğrencisi İlyas TURAN ile birlikte yapma talebinin etik açıdan uygun görüldüğüne toplantıya katılanların oy birliği ile karar verilmiştir.

BAŞKAN
(İmza)
Prof. Dr. Ömer Faruk ERTUĞRUL

ÜYE Prof. Dr. Hamit ADİN	(İmza)	ÜYE Prof. Dr. Bilal ŞEKER	(Katılamadı)
ÜYE Prof. Dr. Filiz AKBAŞ	(İmza)	ÜYE Prof. Dr. Ömer Faruk ERTUĞRUL	(İmza)
ÜYE Prof. Dr. Ferhat KORKMAZ	(İmza)	ÜYE Prof. Dr. Halil İbrahim AYDIN	(İmza)
ÜYE Doç.Dr. Veysel ERATİLLA	(İmza)	ÜYE Doç.Dr. Ümit DİLEKÇİ	(İmza)
ÜYE Doç.Dr. Reşat ARICA	(İmza)	ÜYE Doç.Dr. Yusuf ÇINAR	(İmza)
ÜYE Dr.Öğr.Üyesi Özlem BEZEK GÜRE	(İmza)	Raportör Erkan ZENGİN	(İmza)